

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ & ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ:
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ & ΔΗΜΟΣΙΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ , ΤΟΠΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΓΡΑΒΑΡΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΡΟΥΚΟΥΝΑΚΗ ΕΥΘΑΛΙΑ

ΡΕΘΥΜΝΟ 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ</u>	σελ.4
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	σελ.6
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΘΕΩΡΙΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ</u>	
A) ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΞΙΑΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ – Ο ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ.....	σελ. 8
B) Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ & Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	σελ.11
Γ) Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ.....	σελ.13
Δ) Η ΕΤΕΡΟΔΟΞΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ & ΚΡΙΤΙΚΗ.....	σελ. 14
Ε) Η ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ.....	σελ. 15
ΣΤ) Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	σελ. 17
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ & Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ</u>	
A) ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.....	σελ. 19
B) Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ.....	σελ. 20
Γ) ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ – ΤΟΜΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	σελ. 21
Δ) Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ.....	σελ. 28
Ε) ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΧΩΡΟ.....	σελ. 30
ΣΤ) Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	σελ. 33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ & ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ

A) Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ.....σελ. 36
B) Local Exchange Trading System (LETS).....σελ. 40
Γ) ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ LETS.....σελ. 44
Δ) ΤΟ ΠΕΙΡΑΜΑ WORGL.....σελ. 47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

A) ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΣΩ ΔΙΚΤΥΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΤΥΩΝ.....σελ. 50
B) ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....σελ. 53
B1. Ο ΠΕΛΙΤΗΣ.....σελ. 53
B2. ΛΟΓΩ ΤΙΜΗΣ.....σελ. 54
B3. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ & ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ (TEM).....σελ. 55
B4. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ.....σελ. 55
B5. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ.....σελ. 55
B6. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ Ν. ΠΙΕΡΙΑΣσελ. 56
B7. ΣΥΡΙΑΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.....σελ. 56
B8. ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΡΟΔΙΑ στο Ρέθυμνο.....σελ. 57
B9. ΚΙΝΗΜΑ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΗΣ στα Χανιάσελ. 57
B10. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ & ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΥ στο Ηράκλειο σελ...58
B11. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ & ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ Κοινό στην Καλαμαριά.....σελ.59
B12. ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ TEM ΚΕΡΚΥΡΑΣ.....σελ.59
B13. ΔΙΚΤΥΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΑΧΡΗΜΑΤΗΣ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ.....σελ.59
B14. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΡΟΔΟΠΗΣ.....σελ.60

B15. ΔΙΚΤΥΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ – ΒΟΤΣΑΛΟ.....σελ. 60	σελ. 60
B16. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ.....σελ.61	σελ.61
B17. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ – ΕΛΙΑ.....σελ.61	σελ.61
B18. ΟΜΑΔΑ ΚΥΚΛΟΣ – ΚΩΣ.....σελ.62	σελ.62
B19. ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΛΥΜΝΟΥ.....σελ. 62	σελ. 62
B20. ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΒΕΡΟΙΑΣ.....σελ.63	σελ.63
B21. ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΜΟΣΧΑΤΟΥ.....σελ.63	σελ.63
Γ) ΧΑΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΠΑΖΑΡΙΑ & ΧΑΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ....σελ. 63	σελ. 63
Δ) ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ & MONEY BACK SYSTEM.....σελ. 64	σελ. 64
Ε) ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ.....σελ.68	σελ.68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο:

A. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ.....σελ. 73	σελ. 73
B. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ «ΔΙΚΤΥΟΥ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ»σελ. 76	σελ. 76
<u>ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ & ΣΤΟΧΟΙ</u>.....σελ. 76	σελ. 76
Γ. «ΚΑΕΡΕΤΙ ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΛΑΣΙΘΙΟΥ».....σελ.78	σελ.78
<u>ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ & ΣΤΟΧΟΙ</u>.....σελ.79	σελ.79
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ. 80	σελ. 80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.82	σελ.82

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η λειτουργία του χρήματος ως γενικό ισοδύναμο στη διαδικασία ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών συμπορεύεται με το γενικευμένο πρόβλημα της έλλειψης του. Λύση στο πρόβλημα δίνεται τα τελευταία χρόνια μέσω της παράκαμψης του. Η πρακτική του αντιπραγματισμού, δηλαδή η αχρήματη ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών, έχει βαθιές ρίζες στην ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών. Η εμφάνιση του νομίματος ανέδειξε άλλα μακροοικονομικά υποδείγματα και ο αντιπραγματισμός περιορίστηκε σε αυθόρμητη και ανοργάνωτη τάση στις μικρές κοινότητες.

Ωστόσο, τα εγχειρήματα ανταλλακτικής οικονομίας όχι μόνο μεγιστοποιούν την απήχησή τους το τελευταίο διάστημα, αλλά και πολλαπλασιάζονται.

Οι μέθοδοι του αντιπραγματισμού έχουν διεθνείς εκφάνσεις και διαπιστευτήρια κοινωνικής χρησιμότητας, ιδίως σε περιόδους ύφεσης. Από τις βασικότερες αρχές των εν λόγω δικτύων αποτελούν η δίκαιη ανταλλαγή, η αντικατάσταση του στείρου ανταγωνισμού, της κερδοσκοπίας, του βραχυπρόθεσμου οφέλους. Επιπλέον επιδιώκεται η ελεύθερη ατομική συμμετοχή στις συγκεντρώσεις ενώ κάθε μέλος είναι ο αποκλειστικός υπεύθυνος για τις πράξεις, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες του.

Ο χαρακτήρας των δικτύων συνεπάγεται τη διαρκή εναλλαγή ρόλων και λειτουργιών. Σύμφωνα με την κεντρική ιδέα είναι δυνατόν να συνδυαστεί η αυτονομία των ομάδων στη διαχείριση των εσωτερικών τους υποθέσεων, με την εφαρμογή των βασικών αρχών που διέπουν τη συμμετοχή στο δίκτυο.

Στο κείμενο της παρούσας εργασίας παρουσιάζεται η λειτουργία των ανταλλακτικών Δικτύων στην Ελλάδα αφού έχει προηγηθεί μία σύντομη ιστορική αναδρομή περί της λειτουργίας του χρήματος και των θεωριών που αναπτύχθηκαν γι αυτό και στη συνέχεια της κοινωνικής οικονομίας και των εφαρμογών της στον ευρωπαϊκό χώρο. Μέσω της ανάλυσης των αστικών οικονομικών θεωριών, την ανάδυση του κοινωνικού ακτιβισμού και την παράθεση μιας πρότασης αποανάπτυξης, επιχειρείται η αποτύπωση των εναλλακτικών μορφών συναλλαγής

που ολοένα και περισσότερο αναπτύσσονται ως απόκριση στην εντεινόμενη οικονομική κρίση και φτώχεια.

Η εργασία αποτελεί δομικά μια ιστορική ανασκόπηση των πρωτοβουλιών για τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας με σκοπό την ανταλλαγή. Εκκινεί από τις οικονομίες αντιπραγματισμού και τις πρώτες μονάδες αξίας πριν την εμφάνιση του χρήματος και στη συνέχεια αναλύει τον τρίτο αναπτυσσόμενο τομέα της οικονομίας, αυτό της κοινωνικής οικονομίας και της οικονομίας της αλληλεγγύης.

Εξαιτίας του ότι το θέμα έχει πρόσφατα αναδυθεί, ιδιαίτερα στην Ελλάδα, αντιμετωπίστηκαν δυσκολίες στην εξεύρεση σχετικής βιβλιογραφίας και ως εκ τούτου το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας στηρίχτηκε σε ηλεκτρονικές πηγές, άρθρα, ντοκιμαντέρ καθώς και στην παρακολούθηση των εξής εκδηλώσεων: α) **«Εναλλακτικό Φεστιβάλ Αλληλέγγυας και Συνεργατικής Οικονομίας» (Πολιτιστικό Κέντρο Ελληνικού, τριήμερο 19-21 Οκτωβρίου 2012)** με θεματικές τα Εγχειρήματα εργασιακής αυτοδιαχείρισης-κολεκτίβες εργασίας, την Αλληλέγγυα και ανταλλακτική οικονομία, την Τοπικοποίηση, κοινωνικοποίηση, αποανάπτυξη και β) **«Εν οίκω - Ετήσια συνάντηση οικοκαλλιεργητών & οικοχειροτεχνών» (Πάρκο Γεωργιάδη, Ηράκλειο, 12-14 Ιουλίου 2013)** με θεματικές ενότητες στο χωριό Πληροφορίας σχετικές με κινήματα, δράσεις, οικοκοινότητες, ακτιβισμός και ομιλίες για τα Δίκτυα Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σημασία των Δικτύων Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι εκτός από ποσοτική και ποιοτική. Η προστιθέμενη αξία τους συνίσταται σε Παροχή εναλλακτικών υπηρεσιών, καινοτομική δράση και ικανότητα, συνηγορία υπέρ περιθωριοποιημένων ομάδων, ευελιξία και ανταποκρισιμότητα στις κοινωνικές ανάγκες της γειτονιάς και περιορισμένων χωρικών ενοτήτων, εγγύτητα με την τοπική κοινότητα- καλύτερη πρόσβαση, διατήρηση ριζοσπαστικής στάσης έναντι κοινωνικών προβλημάτων, ενισχυμένη αίσθηση συμμετοχής, έλλειψη γραφειοκρατίας, αναίρεση/εξουδετέρωση του στίγματος του εξυπηρετούμενου, και μεγαλύτερες αντιστάσεις τόσο στην εισβολή του κράτους (θεσμοποίηση) όσο και στην εισβολή της αγοράς (εμπορευματοποίηση).

Από την άλλη μεριά, τονίζονται και οι αδυναμίες τους ως προς την κινητοποίηση πόρων, την κάλυψη ευρύτερων αναγκών της κοινότητας, έλλειψη οργάνωσης και στρατηγικής, ασυνέχειες, εξάρτηση από πρόσωπα.

Η δημιουργία ανταλλακτικών δικτύων οικονομίας στηρίζεται συνήθως στη χρήση ενός εναλλακτικού νομίσματος, με το οποίο τα μέλη έχουν συναλλαγές μεταξύ τους. Κάθε μέλος ανταλλάσσει διαδικτυακά προϊόντα και υπηρεσίες με τα άλλα μέλη, ενώ διοργανώνονται και ανταλλακτικά παζάρια. Τα δίκτυα αυτά είναι ανοιχτής πρόσβασης και εκτός της διευκόλυνσης ανταλλαγής αγαθών χωρίς χρήματα ευνοούν την ενίσχυση της αλληλοβοήθειας αλλά και της συνηγορίας και διεκδίκησης για διάφορα κοινωνικά προβλήματα.

Στο πεδίο των ανταλλακτικών δικτύων συναντάμε τη μεγαλύτερη αύξηση προνοιακού εθελοντισμού, καθώς από τα 25 καταγεγραμμένα δίκτυα, τα 23 δημιουργήθηκαν την περίοδο της κρίσης και μόλις 2 λειτουργούσαν πριν την κρίση.

Μεταξύ των σκοπών των ανταλλακτικών δικτύων ή δικτύων αλληλέγγυας οικονομίας, αναφέρονται συνήθως η απόκτηση μεγαλύτερου βαθμού αυτάρκειας (ατομικής και κοινωνικής), η δημιουργία ηθικής και ισότιμης κοινωνίας και οικονομίας, η ανταλλαγή αγαθών χωρίς κερδοσκοπία και ενάντια στα καταναλωτικά πρότυπα, η προώθηση της συλλογικής δράσης μέσω της αυτό-οργάνωσης και της άμεσης δημοκρατίας, η καταπολέμηση της μοναξιάς και του ατομικισμού, η ενίσχυση της περιβαλλοντικής ευαισθησίας, η αποδοκιμασία και αποκλεισμός ρατσιστικών φασιστικών και σεξιστικών συμπεριφορών και πρακτικών κομματικής προπαγάνδας, η διασύνδεση και συνεργασία με άλλες συλλογικότητες,

και η παροχή βοήθειας στην επιβίωση και αξιοπρέπεια ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Η ανωτέρω μετάβαση σε ένα άλλο πρότυπο κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη και η παρούσα χαρτογράφηση αναδεικνύει ερωτήματα που σχετίζονται τόσο με την προσβασιμότητα στις παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες όσο και με την καθολικότητα αυτών. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα είναι οι χωρικές ανισότητες με τη συγκέντρωση και καλύτερη λειτουργία των Δομών σε κάποια μέρη (πχ Ηράκλειο & Χανιά σε επίπεδο Κρήτης) και η ανυπαρξία σε άλλα (Σητεία). Επιπλέον η καθολικότητα των πρωτοβουλιών αυτών επηρεάζεται τόσο από την ιδιαίτερη ιδεολογία όσο και από τη στόχευση που ενσωματώνουν.

Στα πλαίσια των ανωτέρω πρακτικών έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα αρκετά δίκτυα ανταλλαγής υπηρεσιών και προϊόντων, υποστηριζόμενα από τα δικά τους εσωτερικά νομίσματα, ως αποτέλεσμα της ταχείας αύξησης της ζήτησης για κοινωνική προστασία και της ανυπαρξίας ενός καθολικού δικτύου κοινωνικής ασφάλειας. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τις περιπτώσεις των χωρών του εξωτερικού, χαρακτηριστικό παράδειγμα αντιπαράθεσης της αρχής διάχυτου οφέλους στο ατομικό κέρδος αποτελεί η περίπτωση της Αργεντινής όπου το Trueque (ανταλλαγή) προσέλαβε διαστάσεις μαζικού κινήματος. Η πρώτη ομάδα συγκροτήθηκε το 1995 στο Μπερνάλ της περιφέρειας του Μπουένος Αϊρες. Κύτταρο της ομάδας είναι το κάθε μέλος, οι *prosumidores* (σύνθεση των λέξεων *productores* και *consumidores*), παραγωγοί και καταναλωτές ταυτόχρονα¹.

¹ Κεντρική ιδέα είναι ότι οι ανάγκες των ανθρώπων εξυπηρετούνται αδιαμεσολάβητα από το χρήμα και τους ενδιάμεσους κρίκους. Εκτιμάται ότι την περίοδο της κρίσης στην Αργεντινή, ο αριθμός των ανθρώπων που κάλυπταν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει τις ανάγκες τους μέσω του Trueque άγγιξε τα 10 εκατομμύρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΘΕΩΡΙΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ

Α. ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΞΙΑΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ - Ο ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ

Η πρωταρχική λειτουργία του χρήματος σε μια οικονομία είναι η χρησιμοποίηση του για τη διευκόλυνση της διεξαγωγής των συναλλαγών, καθώς και η λειτουργία του ως μονάδα μέτρησης αξιών και ως μέσο αποθήκευσης αξίας. Με κριτήριο την πρώτη λειτουργία του, ως χρήμα μπορεί να χαρακτηριστεί οποιοδήποτε αγαθό είναι αποδεκτό ως μέσο διεξαγωγής συναλλαγών χωρίς να έχει εσωτερική αξία ίση με την αξία του ως χρήμα. Όταν αυτό έχει αξία και ως αγαθό ονομάζεται εμπορευματικό χρήμα (commodity money) και αν έχει την ίδια αξία ως χρήμα και ως εμπόρευμα ονομάζεται χρήμα πλήρους περιεκτικότητας (full-bodied money)².

Σε πολλές χώρες η παραδοσιακή ανταλλαγή και συνεργασία γίνονταν όχι με τη χρήση χρήματος αλλά με αγαθά ή κελύφη ή άλλους δείκτες αξίας. Τα αρχαιότερα

νομίσματα τυπώθηκαν σε πήλινες πινακίδες ενώ συχνά αποδείξεις κατάθεσης, πιστωτικές επιστολές, τα ίδια τα αγαθά και οι υπηρεσίες αποτελούσαν

αντικείμενο διαπραγμάτευσης. ³

Ανατρέχοντας στους προϊστορικούς χρόνους συναντάμε το αρχαιότερο νόμισμα (3.200 πΧ), το «σέκελ», νόμισμα των Σουμερίων, ένα χάλκινο κομμάτι το οποίο ήταν ένα ιερό σύμβολο που ενσωμάτωνε τα μυστήρια της γονιμότητας της ζωής, με παραστάσεις από τη μία πλευρά ένα δεμάτι σιτάρι και την άλλη τη θεότητα Ιννάνα (Innana)⁴. Η λέξη 'money' προέρχεται από τη ρωμαϊκή θεά της γονιμότητας *Juno Moneta* και ακόμα και στις μέρες μας ιερές ιδιότητες⁵ συνεχίζουν να του προσδίδονται με χαρακτηριστικό παράδειγμα το δολάριο των ΗΠΑ στο οποίο αναγράφεται το σύνθημα «στο Θεό που εμπιστευόμαστε».

² Βλ. *ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ – ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ*, Αθηνά Πετράκη Κόττη, Εκδοτικές Επιχειρήσεις «Το Οικονομικό» Κ. & Π. ΣΜΠΙΛΙΑΣ Α.Ε.Β.Ε.

³ Βλ. *A Pictorial History of Community Currency Systems*, Stephen De Meulenaere, 2000

⁴ Οι κοινωνίες εκείνης της εποχής απέδιδαν στα νομίσματα μυστηριώδεις ιερές ιδιότητες, για παράδειγμα τα ελληνικά νομίσματα που εμφανίζονται δύο χιλιετίες αργότερα ήταν μάρκες που αποδείκνυαν ότι ο πολίτης είχε πληρώσει τα χρέη του και θα μπορούσε να συμμετάσχει στην ετήσια εκατόμβη (ιερό γεύμα).

⁵ Ιερές ιδιότητες είχαν αποδοθεί σε πολύτιμα μέταλλα όπως για παράδειγμα στο χρυσό και στο ασήμι τα οποία συνδέθηκαν με τον ήλιο και το φεγγάρι αντίστοιχα. Οι τιμές τους σταθεροποιήθηκαν σε μία σταθερή αναλογία 1/ 13.5 με σκοπό τον αντικατοπτρισμό των ουράνιων κύκλων και είχαν για καιρό αστρολογική συμβολισμό.

Πριν από το νόμισμα, η ανταλλαγή προϊόντων, ο αντιπραγματισμός, υπήρξε η πιο διαδεδομένη πρακτική εξασφάλισης των βασικών αναγκών των ανθρώπων. Οι **συναλλαγές σε είδος** διευκόλυναν τις πρώτες κοινωνίες των ανθρώπων στην επιβίωσή τους. Γεωργικά προϊόντα διατροφής, δέρματα, ζώα, κοχύλια ήταν τα αποδεκτά μέσα συναλλαγής. Το πιο πολύτιμο ήταν το πιο σπάνιο. Ανάλογα με την αφθονία, τη χρησιμότητα και το ρόλο του κάθε προϊόντος σε κάθε κοινωνία προσδιοριζόταν και η τιμή του. Με την εγκατάσταση του ανθρώπου σε μόνιμη κατοικία, η οικονομία έγινε **γεωργοκτηνοτροφική**. Ως μέσο συναλλαγής χρησιμοποιήθηκαν κυρίως τα ζώα. Στην Ιλιάδα τα χάλκινα όπλα του Διομήδη αναφέρονται ως εννεάβοια (αξιζούν 9 βόδια) ενώ τα χρυσά του Γλαύκου εκατόμβοια. Ο **πλούσιος λεγόταν** πολυβούτης (που διαθέτει πολλά βόδια), ο **ακτήμων** αβούτης. Ακόμα και σήμερα, αυτό αποτυπώνεται σε πολλές γλώσσες του κόσμου.

Με την **ανακάλυψη και τη διάδοση των μετάλλων**, ένα νέο μέσο συναλλαγής προστέθηκε παράλληλα με τα ζώα. Η χρήση του μετάλλου στις εμπορικές συναλλαγές μαρτυρείται από τα τέλη της 3ης χιλιετίας π.Χ. στη Μεσοποταμία. **Επιγραφές** αναφέρουν νόμους, πληρωμές, συμβόλαια τα οποία πραγματοποιούνταν με βάση ζυγισμένο άργυρο, μερικές φορές σε συνδυασμό με κριθάρι ή άλλα σιτηρά. **Τα μέταλλα**, άργυρος, χρυσός, αλλά και σίδηρος και χαλκός, χρησιμοποιήθηκαν σε κομμάτια ακατέργαστα, σε ράβδους, ορθογώνια σχήματα, με τη μορφή λεπτού σύρματος ή ακόμα και ολόκληρα μεταλλικά χρηστικά αντικείμενα, όπως τρίποδες, λέβητες, πελέκεις. Οι ιδιότητες του μετάλλου κάλυπταν βασικές αδυναμίες του προηγούμενου συστήματος ανταλλαγής προϊόντων. Τα μέταλλα ήταν ανθεκτικότερα, λιγότερο ογκώδη, διαιρούνταν σε κομμάτια μικρότερης αξίας, μεταφέρονταν πιο εύκολα και δεν φθειρόνταν. **Η αξία τους** ήταν ανάλογη με το βάρος τους και υπολογιζόταν με το ζύγισμα.

Στα τέλη του 8ου και τις αρχές του 7ου π.Χ. αιώνα, ένα ακόμα χρηστικό αντικείμενο, **ο σιδερένιος** οβελός (σούβλα ψησίματος) χρησιμοποιήθηκε ως μέσο συναλλαγής. Έξι οβελοί, όσοι δηλαδή χωράει να κρατήσει η παλάμη του ανθρώπου, είχαν αξία μιας δραχμής (δράττομαι = κρατώ, δράξ = παλάμη > δραχμή).

Τον **τρόπο** αυτών των συναλλαγών που δεν μπορούμε να τον ανιχνεύσουμε με ασφάλεια στις προϊστορικές κοινωνίες, μπορούμε να τον παρακολουθήσουμε καλύτερα σε κοινωνίες νεώτερες όπως της Αφρικής, της Ωκεανίας κ.λπ. όπου μέχρι πρόσφατα ήταν σε χρήση. Για αρκετούς θεωρητικούς, οι ανταλλαγές που λαμβάνουν

μέρος στις φυλετικές κοινωνίες είναι «δημόσιες πράξεις που εκτελούνται σε σχέση με τη θέση των προσώπων και άλλα αυτοπροωθούμενα πράγματα»⁶. Οι ανταλλαγές αυτές έχουν ως κύριο στόχο τους την ανταλλαγή ειδών που δεν έχουν καμία πρακτική χρήση. Μερικές φορές « ίδιο αντικείμενο ανταλλάσσεται πέρα δώθε μεταξύ των εταίρων ... ο μοναδικός σκοπός της ανταλλαγής είναι να δημιουργήσει στενότερες σχέσεις με την ενίσχυση των δεσμών της αμοιβαιότητας». Συχνά οι ανταλλαγές γίνονται για να εξισωθεί ο πλούτος και όχι για την επίτευξη αμοιβαίων οφειλών από την κατανομή πόρων. Με άλλα λόγια οι ανταλλαγές αυτές δεν ανταποκρίνονται στην ορθόδοξη άποψη της αγοραίας συμπεριφοράς με στόχο την επιδίωξη του κέρδους, αλλά αποτελούν μία συμβατική συμπεριφορά που προσιδιάζει περισσότερο στην πρακτική ανταλλαγής δώρων. Και αυτό γιατί στη φυλετική κοινωνία διασφαλίζεται ότι οι υλικές ανάγκες κάθε συγκεκριμένου ατόμου θα πρέπει να ικανοποιούνται σύμφωνα με την ικανότητα της φυλής να το πράξει.

Η μεγάλη μετάβαση στη σύγχρονη εποχή πραγματοποιήθηκε τον δέκατο έβδομο αιώνα (17^ο), μια περίοδο όπου το μερκαντιλιστικό κράτος διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη δημιουργία των εσωτερικών αγορών. Από αυτό το σημείο και μετά , η οικονομία σταδιακά αναδύθηκε και άρχισε να διαμορφώνει τους κανόνες και τα πρότυπα της κοινωνίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας «αυτορρυθμιζόμενης ελεύθερης οικονομίας της αγοράς» στο δέκατο ένατο αιώνα (19^ο) και στο μύθο για την αγορά που συνοψίζεται στην πεποίθηση ότι η επιδίωξη του ατομικού κέρδους θα επιφέρει κοινωνική παροχή ακόμα και χωρίς τη σκόπιμη επιδίωξη αυτού του κοινωνικού σκοπού.

Η πρώτη τυποποιημένη χρηματική λογιστική μονάδα ήταν το σιτάρι και στη συνέχεια το κριθάρι. Όπως υποστήριξε ο Keynes, « τα θεμελιώδη πρότυπα βάρους του δυτικού πολιτισμού δεν έχουν ποτέ αλλάξει από τις πρώτες απαρχές μέχρι την εισαγωγή του μετρικού συστήματος »

Συμπερασματικά, το χρήμα υπήρξε αρχικά ως λογιστική μονάδα. Στη συνέχεια η ανάπτυξη της ιδιωτικής, απαλλοτριώσιμης ιδιοκτησίας επέτρεψε την εμφάνιση των ιδιωτικών δανείων. Καθώς τα δάνεια κατέληξαν σε συμβόλαια υπογεγραμμένα σε μια τυπική χρηματική λογιστική μονάδα , αναπτύχθηκε και η λειτουργία του χρήματος ως μέσο πληρωμών. Αυτό με τη σειρά του επέτρεψε την

⁶ Βλ. Περισσότερα «Μια εισαγωγή στην εναλλακτική ιστορία του χρήματος» Του L. Randall Wray* Levy Economics Institute of Bard College (working paper)

παραγωγή και την αγορά προκειμένου να αποκομιστούν τα μέσα για την εξόφληση των χρεών.

B. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ & Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Τα πρώτα χαρτονομίσματα εκδόθηκαν μόλις το 800 μΧ στην Κίνα ως υποκατάστατο των παραδοσιακών χάλκινων νομισμάτων κατά τη διάρκεια της Δυναστείας των Σονγκ. Αυτά τα τραπεζογραμμάτια, γνωστά ως "Jiaozi" εξελίχθηκαν από χρεόγραφο που είχαν χρησιμοποιηθεί από τον 7ο αιώνα μ.Χ., ωστόσο, δεν είχαν σταματήσει τη χρήση των νομισμάτων ουσιαστικής αξίας.

Στη Δύση για πρώτη φορά γίνονται γνωστά από τις αφηγήσεις του Μάρκο Πόλο και των ταξιδιών του στην Κίνα μεταξύ 1275 και 1292. Στην Ευρώπη τα πρώτα τραπεζογραμμάτια εξεδόθησαν από τη Stockholms Banco το 1661 και χρησιμοποιήθηκαν παράλληλα με κέρματα, ενώ η σύγχρονη τραπεζική εμφανίζεται τέλη του Μεσαίωνα με τους χρυσοχόους ως τους μόνους ικανούς να ελέγξουν την καθαρότητά τους. Η μέθοδος της χρήσης νομισμάτων, ως χρήμα, με βάση την αξία του υλικού από το οποίο ήταν φτιαγμένα τελικά εξελίχθηκε στη μέθοδο του αντιπροσωπευτικού χρήματος. Αυτό συνέβη επειδή οι έμποροι χρυσού και αργύρου ή οι τράπεζες άρχισαν να εκδίδουν αποδείξεις στους καταθέτες - εξαργυρώσιμες με χρήματα ουσιαστικής αξίας - τα οποία είχαν κατατεθεί. Τελικά, αυτές οι αποδείξεις έγιναν ευρέως αποδεκτές ως μέσο πληρωμής και ξεκίνησαν να χρησιμοποιούνται ως χρήμα⁷. Την ίδια περίοδο, οι μεγάλοι καθεδρικοί ναοί χρηματοδοτήθηκαν από ένα τοπικό νόμισμα, το «Breakteats», ως πληρωμή των εργαζομένων που απασχολούνταν στα έργα αυτά.

Παρόλο που τα βασικότερα στοιχεία των δυτικών νομισμάτων εισήχθησαν στην Ευρώπη τέλη του Μεσαίωνα, η προβικτωριανή Αγγλία κατά την έναρξη της βιομηχανικής επανάστασης διαμορφώνει τα βασικά χαρακτηριστικά των νομισματικών και τραπεζικών συστημάτων, τα οποία γεννήθηκαν στους πάγκους των χρυσοχόων στην Ιταλία κατά τη διάρκεια του 13^{ου} αιώνα όπως αποδεικνύεται και ετυμολογικά από τη λέξη τράπεζα, "Banco" η οποία προέρχεται από τον ιταλικό πάγκο όπου και πραγματοποιούνταν οι συναλλαγές. Όλα τα βασικά γνωρίσματα

⁷ Βλ. «Money a Brief History» Dee Hock.

των τραπεζών διαμορφώθηκαν ήδη από τότε: τα χάρτινα χρήματα ως ευθύνη του αντισυμβαλλόμενου, το κλασματικό αποθεματικό σύστημα, η διαδικασία δημιουργίας περισσότερων χρημάτων από τις ήδη υπάρχουσες καταθέσεις⁸.

Από το 1700 και μετά ο δυτικός κόσμος γνωρίζει ταχείες αλλαγές, μετατρέποντας τις ως επί το πλείστον αγροτικές κοινωνίες σε ολοένα και πιο αστικές - βιομηχανικές. Η ανθρώπινη δύναμη δίνει τη θέση της στη δύναμη της μηχανής, η εγχώρια παραγωγή διεξάγεται σε εργοστάσια, το εμπόριο και οι διεθνείς συναλλαγές αποκτούν ολοένα και περισσότερο ζωτική σημασία. Η νέα εποχή και η ανάγκη για νέες αγορές και πρώτες ύλες, οδηγεί στην ανάπτυξη γρήγορων μέσων μεταφοράς, βελτιωμένων δρόμων, καλύτερων επικοινωνιών και γενικότερα στην ανάδυση της ανάγκης για νομισματικά συστήματα που θα μπορούν να υποστηρίξουν τέτοιες επαναστατικές αλλαγές και καινοτομίες. Μέχρι εκείνη την περίοδο δεν υπήρχαν εθνικά νομίσματα παρά μόνο ιδιωτικά τα οποία εκδίδονταν από τους αντίστοιχους ηγεμόνες. Άλλωστε και η ίδια η έννοια του έθνους κράτους ήταν κάτι που τότε πρωτοεμφανιζόταν. Το χρηματικό σύστημα εξελίχθηκε με τέτοιο τρόπο που επέτρεψε την οικονομική άνθηση των εθνών κρατών και τη συγκέντρωση πόρων ικανών για την ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικής βαριάς βιομηχανίας.

Μεταξύ των αναδυόμενων εθνικών κυβερνήσεων και του τραπεζικού συστήματος διαμορφώθηκε μία συμφωνία μέσω της διαδικασίας «κλασματικού αποθέματος - fractional reserves» για τη δημιουργία νόμιμου χρήματος - legal tender. Στην πραγματικότητα οι εμπορικές τράπεζες είχαν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν νέο χρήμα μέσω της διαδικασίας έκδοσης δανείων. Οι Κεντρικές Τράπεζες δημιουργήθηκαν για να λειτουργούν ως διαμεσολαβητής μεταξύ των κυβερνήσεων και του εμπορικού τραπεζικού συστήματος μιας χώρας. Μέσω του κλασματικού αποθεματικού συστήματος τα χρήματα και το χρέος καταλήγουν να είναι η όψη του ίδιου νομίσματος αφού κατά το σχεδιασμό του νομισματικού συστήματος δεν μπορεί να δημιουργηθεί νέο χρήμα χωρίς τη δημιουργία χρέους.

⁸ Αναφορές για τις πρώτες τραπεζικές καταθέσεις εντοπίζονται σε γραπτά των Σουμερίων - 3.100πΧ - ενώ και οι πρώτοι περί τραπεζικών εργασιών Νόμοι αποτελούν μέρος του Κώδικα των Χαμουραμί στην αρχαία Βαβυλώνα - 750πΧ. Στις τράπεζες αυτές ο αριθμός των εργαζομένων, των υποκαταστημάτων, των κεφαλαίων που διατηρούσαν σε αυτές, των καθημερινών αρχείων και συναλλαγών, μπορεί να συγκριθεί με τις μεγαλύτερες τράπεζες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Βλ. « Money a Brief History» Dee Hock

Γ. Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με την ορθόδοξη προσέγγιση, ο αντιπραγματισμός αντικατέστησε την αυτάρκεια και αύξησε την αποτελεσματικότητα επιτρέποντας την ειδίκευση. Στη συνέχεια ανακαλύφθηκε ότι θα μπορούσε να επιτευχθεί περαιτέρω οικονομική αποτελεσματικότητα με τη χρήση κάποιου αντικειμένου ως μέσο συναλλαγής για να εξαιρεθεί η ανάγκη για μια ευτυχή συγκυρία επιθυμιών που ο αντιπραγματισμός απαιτούσε ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του. Έτσι, με βάση αυτή την προσέγγιση, το χρήμα εμφανίζεται για να διευκολύνει την ανταλλαγή με το λάδωμα του μηχανισμού της αγοράς, που προηγουμένως εξαρτιόταν από τον αντιπραγματισμό. Εν ολίγοις, το χρήμα δημιουργήθηκε για να ελαχιστοποιήσει το κόστος των συναλλαγών.

Η ορθόδοξη ερμηνεία για την προέλευση και την εξέλιξη του χρήματος ξεκινά με τη δημιουργία ενός μέσου ανταλλαγής προκειμένου να μειωθεί το κόστος λειτουργίας του αντιπραγματισμού⁹. Οι ορθόδοξοι οικονομολόγοι απορρίπτουν το μοντέλο του Ροβινσώνα Κρούσου—και την πορεία της εξέλιξης από το εμπορευματικό χρήμα στο παραστατικό χρήμα—ως ιστορικά ανακριβές. Η **ορθόδοξη ερμηνεία** εφιστά την προσοχή στο χρήμα ως ένα μέσο ανταλλαγής για την ελαχιστοποίηση του κόστους. Οι ορθόδοξοι οικονομολόγοι ακολουθούν μία φορμαλιστική μεθοδολογία στην οποία ο οικονομολόγος ξεκινά με το μοντέλο της ορθολογικής συμπεριφοράς του ανθρώπου—δηλαδή του ορθολογικά σκεπτόμενου ανθρώπου που αντιμετωπίζει μια κατάσταση περιορισμένων πόρων και απεριόριστων επιθυμιών. Δεδομένου ότι η φορμαλιστική μεθοδολογία βασίζεται στην αφαίρεση του ιστορικού στοιχείου, υποτίθεται ότι έχει εφαρμογή σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες.

Σε αντίθεση με την ορθόδοξη οικονομική ερμηνεία ο Keynes υποστήριξε ότι υπάρχει μία δομική διαφορά μεταξύ αντιπραγματισμού (barter exchange) και αγοράς (market exchange). Ο πρώτος πρέπει να παραμένει διμερής, ενώ η χρήση «αφηρημένων χρημάτων» κάνει δυνατή τη χρήση τιμοκαταλόγων σε μία εκτεταμένη αποκεντρωμένη αγορά. Ο ίδιος επηρεασμένος από τη γερμανική οικονομική θεωρία μελέτησε τα νομισματικά συστήματα της Εγγύς Ανατολής, διαπιστώνοντας ότι οι οικονομικές σχέσεις στη λεγόμενη κατά αυτόν «Βαβυλωνιακή τρέλα» κατά τη διάρκεια της δεύτερης και τρίτης χιλιετίας δομήθηκαν στο πρότυπο του “χρήματα

⁹ Ταυτόχρονα τα «μεγάλα εμπορικά πανηγύρια» που εξυπηρετούσαν ως κέντρα συναλλαγών αντικατέστησαν τον «απομονωμένο αντιπραγματισμό» επειδή η εμφάνισή τους μείωσε το κόστος ανά μονάδα του χρόνου που απαιτείτο για την ολοκλήρωση μιας συναλλαγής.

έναντι λογαριασμών'' όπως καθιερώθηκε γύρω στο 700πΧ, οι πληρωμές γίνονταν σε εμπορεύματα, σε υπηρεσίες εντάσεως εργασίας ή σε ασήμι. Στις αναφορές του ως πρώτη μονάδα απολογισμού στην Βαβυλωνία παρουσιάζεται η μίνα, μια μονάδα μέτρησης που αποτελείται από 10.800 σπόρους σιταριού. Αυτά τα πρότυπα βάρους αποτέλεσαν τη βάση για τις νομισματικές μονάδες – τη λίρα, το sol, το denier, τη μίνα, το shekel, ή αργότερα τη στερλίνα.

Ως άλλο παράδειγμα, η ρωμαϊκή λίρα ήταν ίση με 6912 σπόρους από σιτάρι. Επιπλέον, «όλα τα πρότυπα βάρους του αρχαίου αλλά και του μεσαιωνικού κόσμου ... έχουν βάση είτε τον κόκκο του σιταριού είτε τον κόκκο του κριθαριού». Φυσικά, οι μονάδες βάρους υπήρχαν πριν από τα χρήματα – ήταν ήδη σε χρήση για τη μέτρηση των φόρων που καταβάλλονταν στους ναούς. Αυτές οι μονάδες βάρους μετατράπηκαν σε χρηματικές μονάδες στις οποίες εκφραζόταν το πιστωτικό χρήμα και, αργότερα, το εμπορευματικό χρήμα. Είναι σημαντικό ότι τα τυποποιημένα νομίσματα της Ελλάδας και της Βαβυλωνίας (ο στατήρας και το σέκελ, αντίστοιχα), είχαν βάρος ισοδύναμο με 180 κόκκους κριθαριού, γεγονός που συνεπάγεται ότι η λογιστική μονάδα υπήρχε πριν από τα κέρματα.

Δ. Η ΕΤΕΡΟΔΟΞΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ & ΚΡΙΤΙΚΗ

Οι ετερόδοξοι οικονομολόγοι απορρίπτουν τη φορμαλιστική μεθοδολογία που υιοθετήθηκε από τους ορθόδοξους οικονομολόγους υπέρ μιας ουσιαστικής μεθοδολογίας. Υποστηρίζουν ότι η οικονομία έχει να κάνει με τη μελέτη των θεσμοθετημένων αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στους ανθρώπους και μεταξύ ανθρώπου και φύσης. Η οικονομία είναι ένα συστατικό του πολιτισμού, και πιο συγκεκριμένα της υλικής διαδικασίας της ζωής της κοινωνίας. Ως εκ τούτου, η «ουσιαστική» (substantive) οικονομική επιστήμη δεν προβαίνει σε αφαίρεση των θεσμών που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των οικονομικών διαδικασιών · και το πρόβλημα της ουσιαστικότητας δεν είναι τυπικό θέμα επιλογής, αλλά ένα πρόβλημα που σχετίζεται άμεσα με την παραγωγή και τη διανομή¹⁰.

Σε αντίθεση με τον ορθόδοξο οικονομολόγο, που βλέπει την οικονομία υπό το πρίσμα της ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, όπου μετράνε μόνο οι πραγματικές μεταβλητές και όπου το ουδέτερο χρήμα χρησιμοποιείται κυρίως προκειμένου να διευκολυνθεί η ανταλλαγή των πραγματικών αγαθών, που πραγματοποιείται από

¹⁰ Βλ. *Μια εισαγωγή στην εναλλακτική ιστορία του χρήματος* του L. Randall Wray* Levy Economics Institute of Bard College (Εισαγωγή στο βιβλίο *Theories of Money and Banking*)

ιδιοτελή άτομα που επιδιώκουν την μεγιστοποίηση του προσωπικού κέρδους, οι ετερόδοξοι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι τα οικονομικά έχουν να κάνουν με τη μελέτη των θεσμών που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των οικονομικών διαδικασιών. Σύμφωνα με αυτούς η φορμαλιστική μέθοδος πρέπει να απορριφθεί διότι οι θεσμοί είναι σημαντικοί επειδή επηρεάζουν τις κοινωνικές και οικονομικές ρυθμίσεις που υιοθετούνται και τα οικονομικά φαινόμενα είναι δύσκολο να διαχωριστούν από άλλες, πιο γενικές, προ-καπιταλιστικές κοινωνικές συμπεριφορές. Δεδομένου ότι αυτές οι ρυθμίσεις διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό και διαφοροποιούνται με την πάροδο του χρόνου, έχουν υπάρξει διαφορετικές προσεγγίσεις για τα θέματα της παραγωγής και της διανομής.

E. Η ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ

Ο προσδιορισμός του χρήματος δεν μπορεί να γίνει με βάση τα ιδιαίτερα ατομικά φυσικά «χαρακτηριστικά» του (εύπλαστο, ανθεκτικό, μεταφερόμενο), ούτε από τις λειτουργίες του (μέσο συναλλαγών, μέσο πληρωμών, κλπ.). Αντίθετα, ορίζεται σε σχέση με τη λειτουργία της οικονομίας στο σύνολό της, προσδιορίζεται ως λογιστική μονάδα, γίνεται το κοινωνικό μέτρο της αξίας σε όλες τις νομισματικές οικονομίες. Πρόκειται για μια αφηρημένη «μονάδα μέτρησης».

Εξαιρετικά σημαντικό στη γενική ανάλυση για το χρήμα αποτελεί η διάκριση μεταξύ πίστωσης και πιστωτικού χρήματος. Οι νέες μορφές χρήματος δεν αποτελούν μία απλή πίστωση υπό την έννοια της προθεσμίας πληρωμής, ούτε μπορούν να θεωρηθούν μια απλή συμβολική παράσταση, ένα απλό χαρτί που αντιστοιχεί σε κάποιο πολύτιμο μέταλλο. Αντίθετα οι πρώτες μορφές πιστωτικού χρήματος ήταν χρήμα με την έννοια της υπόσχεσης πληρωμής και κυκλοφορούσε ως μέσο διακανονισμού.

Η θεωρία του χρήματος στη γερμανική πολιτική οικονομία υπογραμμίζει το ρόλο του σε μη εμπορικές διεργασίες όπως η φορολογία και ως μια μορφή έκφρασης εθνικής ακεραιότητας. Τα χρήματα δεν αντιμετωπίζονται κατ' ουσία ως εμπόρευμα αλλά ως μία συμβολική αξία έναντι των εμπορευμάτων ή ως μονομερής διακανονισμός φορολογικών οφειλών¹¹. Και οι δύο αυτές σκοπιές ήταν πλήρως ασυμβίβαστες στα τέλη του 19^{ου} αιώνα με την οικονομική θεωρία της αγοράς συναλλάγματος.

¹¹ Βλ. αναλυτικότερα *Fundamentals of a theory of money: untangling Fine, Lapavistas and Zelizer* Geoffrey Ingham Available online: 10 Dec 2010 (<http://dx.doi.org/10.1080/03085140120071215>)

Ο Schumpeter (1934) έκανε μια χρήσιμη διάκριση μεταξύ της «χρηματικής θεωρίας της πίστωσης» και της «πιστωτικής θεωρίας του χρήματος». Η πρώτη θεωρία αντιμετωπίζει το ιδιωτικό «πιστωτικό χρήμα» ως μόνο ένα προσωρινό υποκατάστατο για το «πραγματικό χρήμα» – ενδεχομένως ένα «φυσικό» χρήμα απαλλαγμένο από κοινωνικές σχέσεις. Με άλλα λόγια υποστηρίζει ότι όλα τα χρήματα, ανεξαρτήτου μορφής, είναι πιστωτικά στο βαθμό που αντιπροσωπεύουν μια απαίτηση για προϊόντα, ενώ η τελική εξόφληση πρέπει να γίνει σε πραγματικό χρήμα, που είναι η τελική λογιστική μονάδα, το απόθεμα της αξίας, και το μέσο πληρωμών. Οι συναλλαγές μπορεί να πραγματοποιηθούν με βάση την πίστωση, αλλά η πιστωτική επέκταση είναι αυστηρά περιορισμένη από την ποσότητα του πραγματικού χρήματος¹². Αντίθετα η πιστωτική θεωρία του χρήματος τονίζει ότι η πίστωση συνήθως επεκτείνεται για να επιτρέψει στην οικονομική δραστηριότητα να αναπτυχθεί.

Η προσέγγιση γύρω από την πίστωση που αναπτύχθηκε από τον Schumpeter παρέχει μια πιο χρήσιμη οπτική γωνία των χρηματικών διεργασιών της καπιταλιστικής «αγοραίας» οικονομίας από ό,τι η ορθόδοξη προσέγγιση του χρήματος που χρησιμεύει ως μέσο λαδώματος στα γρανάζια της ανταλλαγής.

Όπως και ο Schumpeter, ο Innes επικεντρώθηκε στην πίστωση και στο σύστημα εκκαθάρισης, χλευάζοντας την άποψη ότι «στις σύγχρονες μέρες υπάρχει ένας μηχανισμός αποταμίευσης χρήματος που ονομάζεται πίστωση και ότι, πριν από την ανακάλυψη αυτού του μηχανισμού όλες οι αγορές καταβάλλονταν σε μετρητά, με άλλα λόγια σε νομίσματα». Υποστήριξε ότι «μια προσεκτική έρευνα δείχνει ότι το ακριβώς αντίστροφο είναι αλήθεια». Αντί της πώλησης σε ανταλλαγή για «κάποιο ενδιάμεσο εμπόρευμα που ονομάζεται το 'μέσο ανταλλαγής'», η πώληση, στην πραγματικότητα, είναι «η ανταλλαγή ενός εμπορεύματος για πίστωση». Ο Innes το αποκάλεσε αυτό ο «πρωτόγονος νόμος του εμπορίου»: « Η συνεχής δημιουργία πιστώσεων και χρεών, και η εξαφάνισή τους μέσω της ακύρωσης του ενός ενάντια του άλλου, σχηματίζει τον όλο μηχανισμό του εμπορίου. Ο Innes έβλεπε τη σχέση πιστωτή-οφειλέτη ως τη θεμελιώδη κοινωνική σχέση που βρίσκεται πίσω από το πέπλο του χρήματος. Δεν υπάρχει «φυσικό» χρήμα, χωρίς δηλαδή την ύπαρξη κάποιας κοινωνικής σχέσης πίσω από το πιστωτικό χρήμα.

¹² Το μεγαλύτερο μέρος της σύγχρονης μακροοικονομικής θεωρίας βασίζεται στην έννοια του πολλαπλασιαστή καταθέσεων, που συνδέει την ποσότητα του χρήματος που δημιουργήθηκε από ιδιώτες (ως επί το πλείστον από τραπεζικές καταθέσεις) προς την ποσότητα του χρήματος υψηλής ισχύος. Αυτό είναι το σύγχρονο αντίστοιχο αυτού που ο Schumpeter αποκάλεσε «χρηματική θεωρία της πίστωσης», και ο Friedman (1948, 1968) (ή ο Karl Brunner 1968) είναι ο καλύτερος εκπρόσωπος.

ΣΤ. Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Από το 1200 έως το 1700 τέθηκαν τα θεμέλια για την μετάβαση από ένα πολύ αδύναμο κράτος προς ένα σύγχρονο κράτος. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις συχνά έπρεπε να δανειζονται από τις τράπεζες επειδή δεν είχαν την εμπιστοσύνη του πληθυσμού λόγω της συχνής αθέτησης των υποχρεώσεών τους¹³. Επιπλέον, τα κράτη δεν μπορούσαν πάντα να βασίζονται στην ικανότητα να εκδίδουν χρήμα εκφρασμένο σε υποσχετικές σημειώσεις (συχνά με τη μορφή των χρεωστικών ράβδων), προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τις δαπάνες. Πολύ συχνά αντιμετώπιζαν χρηματοοικονομικούς περιορισμούς τους οποίους τους ξεπερνούσαν με την έκδοση τέτοιων σημειώσεων απευθείας στις τράπεζες, οι οποίες στη συνέχεια μεσολαβούσαν για την έκδοση τραπεζικών υποσχετικών σημειώσεων για τη χρηματοδότηση των δαπανών του στέμματος.

Η λογική του χρηματικού συστήματος, λοιπόν, προϋποθέτει ότι η ονομαστική προσφορά του χρήματος θα αυξηθεί κατά τουλάχιστον το ποσό που απαιτείται για την κάλυψη της επέκτασης των εισοδημάτων λόγω της αύξησης του εισοδήματος εξαιτίας των τόκων. Η χρηματική παραγωγή δεν μπορεί να περιορίζεται από μια σταθερή προσφορά χρήματος, ούτε από το εμπορευματικό χρήμα, η ποσότητα του οποίου επεκτείνεται μόνο μετά από νέες ανακαλύψεις, γιατί αυτό θα καθιστούσε αδύνατη την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων προς την καταβολή των τόκων. Οι δεσμεύσεις αυτές εκφράζονται με τη μορφή μιας λογιστικής μονάδας, η προσφορά της οποίας καθορίζεται κατά κύριο λόγο από τις ιδιωτικές συμβάσεις μεταξύ οφειλετών και πιστωτών, με άλλα λόγια από την προθυμία του δανειστή να δεχθεί την υπόσχεση «περισσότερου χρήματος» αργότερα υπό τη μορφή τόκων.

Οι πρώτες «ιδιωτικές» χρηματικές υποχρεώσεις ήταν απλά συμβάσεις μεταξύ δύο πλευρών, σταδιακά όμως οι ιδιωτικά διαμορφωμένες υποχρεώσεις (εκφρασμένα σε λογιστικό χρήμα) άρχισαν να κυκλοφορούν και να λειτουργούν ως μέσα ανταλλαγής και ως μέσα πληρωμών.

Η αδυναμία της απόκτησης αγοραστικής δύναμης μέσω της δημιουργίας του παραστατικού χρήματος λύθηκε με την ανάπτυξη των κεντρικών τραπεζών στα τέλη του 17ου αιώνα. Μετά τη στάση πληρωμών που κήρυξε ο βασιλιάς της Αγγλίας για τα χρεωστικά ξυλάκια, η Τράπεζα της Αγγλίας ανέλαβε αρχικά να παρέχει

¹³ Είναι πιθανό ότι ο «κανόνας του χρυσού» υιοθετήθηκε εν μέρει προκειμένου να μειωθεί ο φόβος της κρατικής χρεοκοπίας (αν και το πιθανότερο είναι ότι υιοθετήθηκε προκειμένου να επιτραπεί η κυκλοφορία των κρατικών υποσχετικών σημειώσεων έξω από την δική τους κυρίαρχη επικράτεια).

αγοραστική δύναμη στο κράτος με την αγορά δημόσιου χρέους και την έκδοση χαρτονομισμάτων. Ως αντάλλαγμα, χορηγήθηκαν στην τράπεζα διάφορα μονοπωλιακά δικαιώματα και άλλα πλεονεκτήματα. Ίσως το πιο σημαντικό πλεονέκτημα ήταν το αποκλειστικό δικαίωμα της έκδοσης χαρτονομισμάτων στο Λονδίνο¹⁴.

Συμπερασματικά σε όλες τις χρηματικές οικονομίες, το χρήμα είναι μια λογιστική μονάδα που δημιουργήθηκε με την υπόσχεση της πληρωμής. Μια πυραμίδα δομημένη πάνω σε αυτές τις υποσχέσεις εξελίσσεται, με την κάθε μία εξ αυτών να στηρίζεται (ή να μετατρέπεται) από μια υπόσχεση που βρίσκεται ψηλότερα στην πυραμίδα. Γενικά, μόνο οι υποχρεώσεις που εκδίδονται από εκείνους που είναι σχετικά ψηλά στην πυραμίδα θα κυκλοφορήσουν ως μέσο πληρωμών και ως μέσο ανταλλαγής. Με την πάροδο του χρόνου, ο τύπος των υποχρεώσεων που θα κυκλοφορούν θα περιοριστεί στα ψηλότερα σημεία της πυραμίδας.

Έτσι λοιπόν, το χρηματοπιστωτικό σύστημα εξελίχθηκε από ένα σύστημα όπου υπήρχε μια ευρεία ποικιλία των τύπων των υποχρεώσεων, σε ένα σύστημα όπου οι κρατικές υποχρεώσεις και οι υποχρεώσεις των τραπεζών αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα της προσφοράς που κυκλοφορεί ως μέσα πληρωμών και μέσα ανταλλαγής.

¹⁴ Δεδομένου ότι το Λονδίνο ήταν το χρηματοοικονομικό κέντρο, και καθώς οι τράπεζες της χώρας είχαν ήδη «πυραμιδοποιήσει» τις υποχρεώσεις στο Λονδίνο, η Τράπεζα της Αγγλίας έγινε η αποθεματική τράπεζα. Αυτή η εξέλιξη προσέφερε ουσιαστικά αγοραστική δύναμη στο κράτος αφού η Τράπεζα της Αγγλίας μπορούσε να αγοράσει δημόσιο χρέος, με τα τραπεζογραμμάτια της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ & Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Πριν προχωρήσουμε στην αναφορά και ανάλυση των εναλλακτικών μορφών συναλλαγής σκοπίμη κρίνεται μία σύντομη αναφορά στις απόψεις θεωρητικών της οικονομίας. Σύμφωνα με τη θεωρία του Silvio Gesell για «το χρήμα που σκουριάζει», αυτό θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως μέσο συναλλαγής και για να διατηρήσει την αξία του θα πρέπει μετά τη χρήση του (πληρωμή από τον κάτοχο του) να σφραγίζεται τακτικά. Σκοπός του ήταν να βοηθήσει τους εργαζόμενους να αντιμετωπίσουν ένα νομισματικό σύστημα που κατανέμει τον πλούτο μακριά από τους φτωχούς παραγωγούς.

Οι απόψεις του Gesell έτυχαν περαιτέρω επεξεργασίας από τον Margrit Kenedy ο οποίος επέκρινε τη γεωμετρική ανάπτυξη της οικονομίας λόγω της δομής του νομισματικού συστήματος και πως αυτό επηρεάζει τις ζωές των ανθρώπων και το περιβάλλον¹⁵. Μία επιπλέον περιβαλλοντική διάσταση δίνεται από τον Goerner Lietaer ο οποίος προσπαθεί να εφαρμόσει την αρχή της ανθεκτικότητας που εμφανίζεται στη φύση, στο νομισματικό σύστημα υποστηρίζοντας την ύπαρξη πολλών παράλληλων νομισματικών συστημάτων.

Με τη σειρά του ο Richard Douthwait ενσωματώνει τα παράλληλα νομίσματα σε μια θεωρία για την αειφορία, θεωρώντας τα χρηματοδοτικά εργαλεία κατάλληλα για την επίτευξη των εξής στόχων: επαναλαμβανόμενοι κύκλοι παραγωγής, σταθερή οικονομία, απλή ζωή και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Κατά αυτό τον τρόπο θεωρεί ότι οι οικονομικές δομές που αποτελούνται από παράλληλα νομίσματα, αποτελούν βιώσιμες λύσεις πωλώ δε μάλλον όταν τα χρήματα δημιουργούνται από τους ίδιους τους χρήστες τους.

Πρόσφατες έρευνες¹⁶ αποδεικνύουν ότι η χρήση παράλληλων νομισμάτων ενισχύουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την τοπική οικονομία ενώ υπάρχουν και οι απόψεις που απεικονίζουν καλύτερα τα ελληνικά μοντέλα ανάπτυξης παράλληλων νομισμάτων (Dalla Kosta) που υποστηρίζουν ότι τα

¹⁵ Βλ. HOW ENVIRONMENTAL AWARENESS CAN BE PRACTICAL AND FUNNY WHILE PUZZLING ECONOMISTS: EXCHANGE NETWORKS, PARALLEL CURRENCIES & FREE BAZAARS IN GREECE, Paper to be presented at the International Conference: Environment, Innovation and Sustainable Development October 7-8th, 2010, Marseille-France, Irene Sotiropoulou.

¹⁶ Εκτεταμένες έρευνες έχουν γίνει στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Νορβηγία.

τρόφιμα είναι κοινά για όλους, εξετάζοντας το πώς η αρχή αυτή μπορεί να εφαρμοστεί για τη διασφάλιση και άλλων θεμελιωδών κοινών αγαθών όπως, η βιοποικιλότητα, η υγιεινή διατροφή, η ποιότητα τροφίμων.

Μελετώντας τα πρότυπα συναλλαγών και τα συστήματα ανταλλαγών οι Biggart & Delbridge διακρίνουν τα εξής τέσσερα: το σύστημα τιμών, το συνεταιριστικό, το ηθικό (παράλληλα νομίσματα) και το κοινόχρηστο (αντιπραγματισμός). Σύμφωνα με τον Diquattro η ηθική οικονομία είναι μία προσπάθεια των ατόμων να περιορίσουν την επιβολή και την επικράτηση της οικονομίας της αγοράς έναντι των τοπικών οικονομιών. Τέλος ο Hornborg χρησιμοποιεί ιδέες από τη θερμοδυναμική Φυσική για να διερευνήσει τις αντιφάσεις μεταξύ σύγχρονης οικονομίας και κοινωνίας και πως οι σύγχρονες ιδέες για την αξία, την εργασία και τη φύση, είναι κατασκευασμένες με τρόπο ώστε η σύγχρονη βιομηχανική παραγωγή να μοιάζει πολυτιμότερη της φύσης και της ζωής καθ'εαυτής.

B. Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Η σημερινή παγκόσμια καπιταλιστική κρίση σηματοδοτεί και την κρίση των αστικών Οικονομικών. Η κρίση αυτή εκφράστηκε κατ'εξοχήν σαν κρίση των ορθόδοξων αστικών Οικονομικών. Σύμφωνα με την ανωτέρω ανάλυση, η ορθόδοξη οικονομική αποτελεί την κυρίαρχη σήμερα αστική θεωρία που εξ'ορισμού θεωρεί ότι το καπιταλιστικό σύστημα είναι ένα υπό κανονικές συνθήκες τέλει σύστημα και συνεπώς δεν μπορεί να μπει σε οικονομική κρίση. Η τελευταία μπορεί να προκύψει μόνο σαν αποτέλεσμα άστοχων ενεργειών και παρεμβάσεων που «παραμορφώνουν την εύρυθμη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς (δηλαδή μη κανονικών συνθηκών). Η κρίση των αστικών Οικονομικών όμως αφορά και τις αιρετικές ετερόδοξες (κυρίως νέο-κεϋνσιανές και θεσμιστικές) θεωρίες. Είναι δηλαδή και κρίση των ετερόδοξων αστικών Οικονομικών. Η μακρόχρονη νεο-φιλελεύθερη κυριαρχία προκάλεσε μία άτακτη υποχώρηση όλων των αιρετικών, ετερόδοξων αστικών οικονομικών θεωριών. Ιδιαίτερα στο βασικό εναλλακτικό αστικό ρεύμα, τον Κεϋνσιανισμό, η νεο-φιλελεύθερη κυριαρχία προκάλεσε μία ραγδαία συντηρητική μετάλλαξη (κυρίως με την μορφή των νέων Κεϋνσιανών). Η κριτική στις δομικές αδυναμίες της καπιταλιστικής οικονομίας υποχώρησε σε μία απλή υπόμνηση ότι η υπερβολική ευφορία βλάπτει και ότι υπάρχουν κάποια σοβαρά προβλήματα που

έχουν να κάνουν κυρίως με τις «ακαμψίες» των πραγματικών αγορών. Έτσι οι ετερόδοξες αστικές οικονομικές απόψεις απέτυχαν επίσης να διαβλέψουν την κρίση. Στην καλύτερη περίπτωση απλά επεσήμαιναν το ενδεχόμενο κάποιων προβλημάτων.

Συμπερασματικά όλες οι αστικές οικονομικές θεωρίες (ορθόδοξες και ετερόδοξες) αντιμετωπίζουν την σημερινή οικονομική κρίση σαν μία χρηματοπιστωτική κρίση. Για τις μεν ορθόδοξες αστικές θεωρίες προήλθε λόγω της πλεονεξίας των καπιταλιστών του χρηματοπιστωτικού συστήματος, για τις δε ετερόδοξες αστικές θεωρίες προήλθε από τη νεο-φιλελεύθερη αφαίρεση ή χαλάρωση των ρυθμιστικών (ελεγκτικών) μηχανισμών της οικονομίας¹⁷.

Η αντιμετώπιση της υπάρχουσας κοινωνικοοικονομικής κρίσης, η αντιμετώπιση της φτώχειας, τα προβλήματα του περιβάλλοντος, σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο καθώς και τα ζητήματα αντιμετώπισης της ανεργίας, του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού μπορούν να αντιμετωπιστούν όχι μόνο από τις κυβερνήσεις αλλά και από τον κοινωνικό ακτιβισμό δηλαδή την ενεργοποίηση της κοινωνίας η οποία επιφέρει την ανάδυση και την ανάπτυξη της κοινωνικής δύναμης των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών και την ενίσχυσή τους σε βασικό συντελεστή για να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά η κοινωνική οικονομία. Η **κοινωνική οικονομία**¹⁸ αποτελεί τον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ κράτους και αγοράς και παράλληλα προσφέρει πάρα πολύ σημαντικές ευκαιρίες και δυνατότητες για την ενίσχυση της απασχόλησης. Την αξιοποίηση ενεργών ανθρώπινων πόρων -κυρίως ανθρώπινων πόρων οι οποίοι είναι διαθέσιμοι- αλλά και την αξιοποίηση της ίδιας της τεχνολογίας, της τεχνογνωσίας και της καινοτομίας οι οποίοι ενδυναμώνουν αυτούς τους πόρους.

Γ. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ - ΤΟΜΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ανάμεσα στο Κράτος και στην αγορά έχει αρχίσει να αναπτύσσεται σε πολλές προηγμένες αλλά και αναπτυσσόμενες οικονομίες ένας τρίτος τομέας, ο επονομαζόμενος τομέας της κοινωνικής οικονομίας. Στα μέσα του 19ου αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες οργανώσεις κοινωνικής οικονομίας στις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες με την μορφή συνεταιριστικών επιχειρήσεων, αλληλοβοηθητικών

¹⁷ Βλ. Κείμενο Σταύρου Μαυρουδέα «*Η παγκόσμια καπιταλιστική κρίση, το ελληνικό πρόβλημα και ο Μαρξισμός: ένα περίγραμμα ανάλυσης και συζήτησης*» εισήγηση στην ημερίδα του Τμήματος Πολιτικής Οικονομίας του Ομίλου Μαρξιστικών Ερευνών (Ο.Μ.Ε.)

¹⁸ Βλ. *Ηλεκτρονική Εφημερίδα Κοινωνικού Ακτιβισμού* <http://socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia>

φορέων, μη κερδοσκοπικών ενώσεων και συλλογικών επιχειρήσεων, οι οποίες λειτουργούσαν με τη νομική μορφή του συνεταιρισμού ή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας.

Οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας ή επιχειρήσεις της αλληλεγγύης, έχοντας ως χαρακτηριστικό την καινοτομία, επεκτάθηκαν σε νέα πεδία όπως σε υπηρεσίες γειτνίασης, αναδόμησης προβληματικών συνοικιών, βοήθειας ηλικιωμένων ατόμων και ατόμων με ειδικές ανάγκες, επαγγελματικής ενσωμάτωσης ατόμων χαμηλού μορφωτικού επιπέδου καθώς και στο εμπόριο, την ηθική και αλληλέγγυα χρηματοδότηση, την περιβαντολογική διαχείριση αποβλήτων κα. Η κοινωνική οικονομία απέβλεπε περισσότερο στην πραγματοποίηση των στόχων της κοινωνικής πολιτικής ή της πολιτικής της απασχόλησης.

Ωστόσο ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας δέχεται πολλαπλές εντάσεις και πιέσεις, τόσο εσωτερικές όσο και εξωτερικές. «Βαθιά ετερόκλητη, κινδυνεύει να περιθωριοποιηθεί, και να αποδυναμωθεί τόσο από τη δημόσια όσο και από την ιδιωτική οικονομία. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις βρίσκονται σε μια συνεχή αναζήτηση της αναγνώρισης της προσφοράς τους από το Κράτος και από την κοινωνία στο σύνολό της.

Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας διαπιστώνεται καταρχήν ότι δεν υφίσταται ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας. «Σχεδόν όλες οι επιστημονικές εργασίες και μελέτες διεθνώς που αφορούν στην Κοινωνική Οικονομία περιγράφουν τον εν λόγω τομέα με όρους που αντιστοιχούν σε τρεις κύριες κατηγορίες οργανισμών οι οποίοι και αποτελούν επιμέρους συνιστώσες του. Η προσέγγιση αυτή αναφέρεται και ως "θεσμική - νομική" προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας, η οποία συχνά συνδυάζεται και με την λεγόμενη "κανονιστική" ή "ηθικολογική" προσέγγιση. Θα πρέπει να αναγνωριστεί η διαφορούμενη έννοια της «κοινωνικής οικονομίας», η οποία επιτρέπει στον καθένα να σχεδιάσει και να αναπτύξει την αντίληψή του για την κοινωνική οικονομία επιμένοντας άλλοτε στο κοινωνικό κομμάτι και άλλοτε στο οικονομικό.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω υπάρχουν δύο αλληλοσυμπληρωματικές προσεγγίσεις θεώρησης της κοινωνικής οικονομίας. Η πρώτη **θεσμική προσέγγιση** αφορά στην καταγραφή των τριών βασικών συνιστωσών της κοινωνικής οικονομίας: α) τους Συνεταιρισμούς, β) τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις και τον κλάδο της κοινωνικό - ιατρικής δραστηριότητας γ) διάφορες ενώσεις οικονομικής δραστηριότητας οι οποίες παράγουν αγαθά ή / και προσφέρουν υπηρεσίες στον

πολιτιστικό, κοινωνικό και αθλητικό τομέα, αλλά επίσης και στον τομέα της εκπαίδευσης, της συνεργασίας, της ανάπτυξης κα. Βασικός στόχος είναι:

- ❖ η παροχή υπηρεσιών στα μέλη τους ή στην κοινότητα και όχι στην αποκόμιση κέρδους (επανεπενδύμενο άλλωστε στην επιχείρηση)
- ❖ αυτονομία στη διαχείριση
- ❖ δημοκρατικές και συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων
- ❖ προτεραιότητα στο άτομο και την εργασία.

Πιο συγκεκριμένα:

➤ **ΥΓΕΙΑ**

Στον τομέα της υγείας, έχουν αναπτυχθεί κοινωνικές επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί για τη φροντίδα ηλικιωμένων και ομάδων με ειδικά προβλήματα υγείας. Επίσης, έχουν δημιουργηθεί εταιρείες παροχής υπηρεσιών για προσπελάσιμα συστήματα μεταφορών, όπως εταιρείες ταξί και λεωφορείων, καθώς και τεχνικές εταιρίες με εξειδίκευση στην κατασκευή προσπελάσιμων χώρων (κυρίως για άτομα με ειδικές ανάγκες). Τέλος, δραστηριοποιούνται εταιρείες πληροφορικής - παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών για αναπήρους, ηλικιωμένους, κ.τ.λ.

Κοινωνικά Ιατρεία

Σκοπός των Κοινωνικών Ιατρείων είναι η παροχή πρωτοβάθμιας περίθαλψης και φροντίδας υγείας σε ανασφάλιστους πολίτες, έλληνες και μετανάστες, και κοινωνικά αποκλεισμένους, άπορους και μακροχρόνια ανέργους, οι οποίοι δεν έχουν τη δυνατότητα να ασφαλιστούν και δεν μπορούν να πληρώσουν το σύνολο του κόστους της θεραπείας τους ή των εξετάσεών τους. Κατά περίπτωση δύναται να εξασφαλιζεται δωρεάν και η δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια περίθαλψη, νοσηλεία και αποκατάσταση.

Οι ιατροί εξετάζουν τους ασθενείς δωρεάν. Επίσης, τα φάρμακα συλλέγονται είτε από δωρεές είτε από πολίτες που μπορούν να προσκομίσουν φαρμακευτικό υλικό το οποίο δε χρειάζονται. Τέλος, οποιοσδήποτε μπορεί να εργαστεί εθελοντικά για τη λειτουργία του εκάστοτε κοινωνικού ιατρείου (για παράδειγμα γραμματειακή υποστήριξη, καθαριότητα χώρου κ.τ.λ).

Σχετικοί σύνδεσμοι:

- Κοινωνικός Χώρος για την Υγεία Λαϊκής Συνέλευσης των κατοίκων Πετραλώνων, Θησείου <http://laikisineleusipetralona.espivblogs.net/>
- Μητροπολιτική Κοινωνικό Ιατρείο Αργυρούπολης - Γλυφάδας - Αλίμου - Ελληνικού <http://mki-ellinikou.blogspot.com>

- ο Εθελοντικό Ιατρείο Κοινωνικής Αλληλεγγύης Ρεθύμνου <http://ethiatreio.com>
- ο Συνέλευση για την υγεία <http://syneleyshgiathnygeia.blogspot.com>
- ο Ο Ημιώροφος - Υγεία <http://imiorofos.org>
- ο Κοινωνικό Φαρμακείο Θέρμης <http://www.thermi.gov.gr>

➤ ΠΑΙΔΕΙΑ

Κοινωνικά Φροντιστήρια

Τα Κοινωνικά Φροντιστήρια απευθύνονται σε μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου οι οικογένειες των οποίων, λόγω των δύσκολων οικονομικών συνθηκών που έχουν δημιουργηθεί, δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στα συγκεκριμένα έξοδα. Στόχος είναι να αντιμετωπιστεί η δύσκολη οικονομική κατάσταση συμβάλλοντας στην άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των μαθητών. Τα μαθήματα είναι δωρεάν και απευθύνονται κατά προτεραιότητα σε παιδιά άπορων, άνεργων, πολύτεκνων, μονογονεϊκών και οικονομικά ασθενέστερων οικογενειών.

Κοινωνικά Ωδεία

Η μουσική και γενικότερα η τέχνη αποτελούν κοινωνικά αγαθά από τα οποία κανείς δεν πρέπει να αποκλείεται. Καθηγητές μουσικής (κλασσικής, σύγχρονης, παραδοσιακής) προσφέρουν δωρεάν μαθήματα σε όσους δεν έχουν την πρόσβαση στη μουσική παιδεία. Απευθύνεται σε παιδιά που σταμάτησαν τις μουσικές τους σπουδές για οικονομικούς λόγους, αλλά και σε όσους θέλουν να μάθουν κάποιο μουσικό όργανο αλλά δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα.

Σχετικοί σύνδεσμοι:

- ο Δίκτυο Εθελοντισμού και Αλληλεγγύης για την Παιδεία <http://tutorpool.gr>
- ο Σχολείο για τη μάθηση της ελευθερίας <http://sxoleio12.wordpress.com>
- ο Αυτοοργάνωση στην εκπαίδευση <http://ekpaideysi.espivblogs.net>
- ο Στο νησί της αλφαβήτου <http://alphabet-island.blogspot.com>
- ο Σεντέφι <http://sentefi.wordpress.com>
- ο Ελευθεριακά Σχολεία <http://democraticschoolsgr.blogspot.com>
- ο Ελευθεριακό Σχολείο Παιδεία <http://synapeiro.gr>
- ο Ελευθεριακό Παιδικό Στέκι <http://el-paso-thessaloniki.blogspot.com>
- ο Παιδικό Στέκι «Φτου ξελεφτερία» <http://pikpa.squat.gr>
- ο Φροντιστήριο Αλληλεγγύης Βόρωνα <http://www.dimosbyrona.gr/uplds/newv/file>

- ο Κοινωνικό Ωδείο Αθήνας <http://koinwnikowdeio.blogspot.com>

➤ **ΓΡΑΦΕΙΑ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ**

Σκοπός των γραφείων διαμεσολάβησης είναι η παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης σε άπορους, άνεργους και άστεγους κάθε μήνα, σχετικά με τις δομές που μπορούν να απευθυνθούν προκειμένου να ωφεληθούν από τις δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης που υλοποιούνται. Παράλληλα παρέχουν υπηρεσίες διευκόλυνσης στην επικοινωνία τους με τους κρατικούς φορείς σε θέματα που αφορούν την υγεία και την εργασία τους (ΟΑΕΔ, Νοσοκομεία κ.τ.λ.).

➤ **ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΧΡΟΝΟΥ**

Η Τράπεζα Χρόνου είναι ένα δίκτυο ανταλλαγής υπηρεσιών που υποστηρίζεται από το δικό του εσωτερικό «νόμισμα - χρόνο» ή «νόμισμα - εργασία». Το περιεχόμενο των υπηρεσιών εξισώνεται κι έτσι, για παράδειγμα, μια ώρα μαθήματος Ισπανικών εξισώνεται με μια ώρα φροντίδας του σπιτιού. Μία κεντρική μονάδα που χρεώνει και πιστώνει τον λογαριασμό χρόνου κάθε μέλους όπως μια τράπεζα κρατάει λογαριασμό των αναλήψεων και καταθέσεων.

Η Χρονοτράπεζα είναι ένα δίκτυο για την ανταλλαγή κατά βάση υπηρεσιών. Αυτό συμβαίνει γιατί βασική αρχή της Χρονοτράπεζας είναι η ισότητα του χρόνου όλων των ανθρώπων, επομένως είναι υποχρεωτικό να χρησιμοποιείται ως μονάδα μέτρησης αξίας η ώρα εργασίας. Κάθε, δηλαδή, υπηρεσία ή κάθε προϊόν αξίζει όσες ώρες χρειάστηκε ο παραγωγός για να το παραγάγει. Κατά συνέπεια, δεν είναι εύκολο να ενσωματωθούν στην «τιμή» πρώτες ύλες που αγοράστηκαν σε επίσημο νόμισμα.

Στην Τράπεζα Χρόνου το νόμισμα είναι ο χρόνος-εργασία. Είναι ένα δίκτυο ανταλλαγής υπηρεσιών. Κάθε μέλος περιγράφει τι θα μπορούσε να προσφέρει και τι υπηρεσίες είναι πιθανό να χρειαστεί και έχει έναν λογαριασμό χρόνου που πιστώνεται ή χρεώνεται ανάλογα με την υπηρεσία που προσφέρει ή δέχεται. Δεν υποχρεώνεται να κάνει τίποτα για το οποίο δεν έχει προσφερθεί εθελοντικά.

Η τράπεζα εθελοντικού χρόνου έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για να στηριχθούν οικογένειες και άτομα με οικονομικές δυσκολίες, αλλά και για να αξιοποιήσουν την διάθεση προσφοράς τους οι εθελοντές. Σε μια τράπεζα χρόνου, ένας γιατρός ή δικηγόρος που προσφέρει μια ώρα επαγγελματικών υπηρεσιών,

δικαιούται μια ώρα άλλων υπηρεσιών, όπως βάψιμο, μαγείρεμα, φύλαξη ηλικιωμένου, πράγματα δηλαδή που μπορεί να προσφέρει κι ένα όχι ειδικευμένο άτομο. Έτσι και τα άτομα που βοηθούνται νοιώθουν καλύτερα αφού έχουν κάτι ανταλλάξιμο με αξία, τον χρόνο και τις δεξιότητές τους και παράλληλα βοηθούνται να επανενταχθούν σε κοινωνικές δραστηριότητες. Είναι, επίσης, θεμελιώδες, κάθε μέλος να νοιώθει εμπιστοσύνη στα άλλα μέλη και παράλληλα πρέπει να προσπαθεί να αποδώσει το καλύτερο που μπορεί. Στην Ελλάδα λειτουργεί η «Χρονοτράπεζα του Ελληνικού Δικτύου Γυναικών Ευρώπης».

Σχετικοί Σύνδεσμοι:

- <http://www.enow.gr>
- <http://www.agiavarvara.gr>
- www.time-exchange.gr
- <http://perivolakia.gr>
- www.lamia-city.gr

➤ ΗΘΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ Ή ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η «Ηθική Τράπεζα» (ή Banca Popolare Etica) ιδρύθηκε στην Ιταλία το 1999 από 22 μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς με στόχο όχι το άμεσο υπερκέρδος, αλλά το κοινωνικό όφελος. Η Ηθική Τράπεζα αποτελεί το πλέον ενδεικτικό μοντέλο εναλλακτικής τράπεζας στην Ευρώπη, το οποίο βασίζεται σε μια εν μέρει αντιστροφή των όρων λειτουργίας του παραδοσιακού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Πρόκειται για ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που διέπεται από ηθικές αρχές και λειτουργεί με όρους κοινωνικής ευαισθησίας, χρηματοδοτώντας σχέδια και δραστηριότητες με κοινωνική και περιβαλλοντική στόχευση.

Με απλά λόγια, μια ηθική τράπεζα μοιάζει με κάθε άλλη τράπεζα στη βασική πιστωτική της λειτουργία: δανείζει χρηματικά ποσά τα οποία της επιστρέφονται με τόκο. Ωστόσο, έχει ένα βασικό στοιχείο που τη διαφοροποιεί. Αυτό είναι ότι για να χορηγήσουν ένα δάνειο οι συμβατικές τράπεζες ζητούν αμέσως εγγύηση - ενέχυρο ή υποθήκη. Αντιθέτως, η Ηθική Τράπεζα στρέφει την προσοχή της στη δραστηριότητα που πρόκειται να χρηματοδοτηθεί. Οφείλουν όμως να πληρούν ένα ελάχιστο σύνολο προϋποθέσεων που σχετίζονται με την κοινωνική αλληλεγγύη, την ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την προστασία του περιβάλλοντος. Η Ηθική Τράπεζα προωθεί την επένδυση προς μία φιλική προς το

περιβάλλον παραγωγή ή σε δραστηριότητες ανάδειξής του, σε επιχειρήσεις κοινωφελούς εργασίας και σκοπού, όπως συνεταιρισμούς βιολογικών προϊόντων, projects ενεργειακής οικονομίας, δίκτυα αλληλέγγυου εμπορίου, κοινότητες επανένταξης, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.ά.

Η Triodos Bank, η οποία είναι διεθνής τράπεζα, ιδρύθηκε στην Ολλανδία το 1980. Ακολούθησε το Βέλγιο το 1993, το Ηνωμένο Βασίλειο το 1995 και η Ισπανία το 2004. Η South Shore Bank of Chicago στις ΗΠΑ η οποία προωθεί την αξιοποίηση κεντρικών διαμερισμάτων της πόλης του Chicago συγκεντρώνοντας τις δραστηριότητές στην οικιστική ανακαίνιση και την ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων που προσφέρουν υπηρεσίες στην τοπική αγορά.

Στη Γαλλία ιδρύθηκε το 1997 στην περιφέρεια Nord Pas de Calais, η Caisse Solidaire. Στόχος του πιστωτικού ιδρύματος είναι η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού με τη χρηματοδότηση προγραμμάτων τα οποία αγνοούνται από τα συμβατικά χρηματοοικονομικά συστήματα. Απευθύνεται σε τρεις ομάδες : νέους αγρότες, μικρές επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Στην Ιταλία (Πάδοβα) έγινε το 1999 η πρώτη καθολική ηθική τράπεζα. Χρηματοδοτούνται προγράμματα πολιτισμικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικής αλληλεγγύης.

Η τράπεζα GLS ιδρύθηκε το 1974 είναι η πρώτη «ηθική» και «οικολογική» τράπεζα στην Γερμανία. GLS «Gemeinschaftsbank für Leihen und Schenken» που σημαίνει «τράπεζα κοινότητας για δανεισμό και δωρεές» και υποστηρίζεται από 14.000 μέλη. Η τράπεζα υποστηρίζει πολιτισμικές, κοινωνικές και οικολογικές δημιουργικές πρωτοβουλίες. Δάνεια παραχωρούνται σε δράσεις όπως ανεξάρτητα – αυτοδιοικούμενα σχολεία και παιδικοί σταθμοί, βιολογικές καλλιέργειες, οργανισμούς θεραπευτικής παιδαγωγικής, θεραπευτήρια, δράσεις για άνεργους, καταστήματα υγιεινών τροφών, κοινοβιακές πρωτοβουλίες και βιώσιμες επιχειρήσεις και αυτή την στιγμή χρηματοδοτεί πάνω από 5.000 δράσεις.

Τέλος, η Charity Bank είναι τράπεζα που χρηματοδοτεί εκεί που οι «συμβατικές» τράπεζες δεν χορηγούν λόγω υψηλού ρίσκου κυρίως εξαιτίας κοινωνικών συνθηκών. Πιστεύει σε μια διαφορετική προσέγγιση της οικονομικής ανάπτυξης και της οικονομικής ευημερίας. Χρησιμοποιεί τα χρήματα για μια γέφυρα ανάμεσα στους κεφαλαιούχους που επιθυμούν το κεφάλαιό τους να επενδυθεί βιώσιμα παραγωγικά και για το κοινό καλό, και σε επιχειρηματίες χαμηλών τάξεων που έχουν κοινωνικό όραμα, θέλουν να διευρύνουν τους ορίζοντες και να

ενισχύσουν οικονομικά τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες τους. Η ανακαίνιση του Crosby Cinema, η στέγαση σε νέο χώρο του Trestle Theatre στο St Albans, η χρηματοδότηση του British Allergy Foundation η οικονομική και ψυχολογική υποστήριξη αστέγων και εθισμένων στα ναρκωτικά, είναι κάποια από τα πεδία που η Charity Bank δραστηριοποιείται.

➤ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΞΕΝΩΝΕΣ

Σκοπός των κοινωνικών ξενώνων είναι η παροχή στέγης, διατροφής και ηθικής στήριξης σε άτομα τα οποία αδυνατούν είτε πρόσκαιρα είτε μόνιμα να παραμείνουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον ή στα σπίτια τους για οποιονδήποτε λόγο. Απώτερος σκοπός τους είναι να βοηθήσουν ανθρώπους, οι οποίοι βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία, να επανενταχθούν στην κοινωνία σε σύντομο χρονικό διάστημα, καθώς επίσης και να υποστηρίξουν ηλικιωμένα άτομα ή άτομα κλονισμένης υγείας ώστε να ενταχθούν κατά τρόπο ομαλό σε ειδικευμένα κέντρα, όπως για παράδειγμα σε γηροκομεία.

➤ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ

Σκοπός των κοινωνικών εστιατορίων είναι η παροχή διατροφής σε αστέγους, άνεργους, απόρους και αναξιοπαθούντες.

Σχετικοί σύνδεσμοι:

- ο Δωρεάν φαγητό ανά Νομό <http://helping.gr>
- ο Συσσίτια στις Πλατείες Αττικής <http://oallosanthropos.blogspot.com>
- ο Συλλογική Κουζίνα Στεκιού Μεταναστών www.elchef.gr
- ο Συλλογική Κουζίνα Αυτόνομου Στεκιού <http://autonomosteki.espivblogs.net>
- ο Συλλογική Κουζίνα Μπερντέ <http://mperntes.espiv.net>
- ο Συλλογική Κουζίνα Αγρού <http://eleftherosagros.blogspot.com>

Δ. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΥΗΣ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Ήδη, από το 1994, η αναζήτηση ενός νέου προτύπου «βιώσιμης ανάπτυξης» αποτέλεσε αντικείμενο προβληματισμού στο πλαίσιο του 10ου κεφαλαίου του Λευκού Βιβλίου για την «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση», από

όπου προκύπτει η αναγκαιότητα διερεύνησης του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει η κοινωνική οικονομία στην προώθηση της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των πολιτών. Επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής του Λουξεμβούργου για την Απασχόληση, η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας αποτελεί έναν από τους τέσσερις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του εν λόγω πυλώνα γίνεται ρητή αναφορά στην αναγκαιότητα του να αναλάβουν τα κράτη μέλη συγκεκριμένη δράση για την προώθηση της απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας σε τοπικό επίπεδο. Επιπλέον, από εδώ και στο εξής, αρχίζοντας από τη θέσπιση των νέων κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων και ιδιαίτερα του Ε.Κ.Τ., του νέου Προγράμματος Πλαισίου για την Έρευνα κ.α., συμπεριλαμβάνεται πλέον ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας ως επιμέρους στρατηγικός στόχος για την απασχόληση.

Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας αναζητούν την ισορροπία ανάμεσα αφενός στη δημιουργία πόρων και αφετέρου στη συνοχή της κοινωνίας, κυρίως μέσω καινοτόμων μορφών αλληλεγγύης, αναδιανομής και παρέμβασης σε τομείς όπου κρίνονται ελλειπείς και παραμελημένοι από τις κρατικές αρχές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσδοκά ότι τα παραπάνω θα ενσωματωθούν σ' ένα ενιαίο νομοθετικό ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η προστιθέμενη αξία των επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας στα πλαίσια της Στρατηγικής της Λισσαβόνας εκτείνεται και στην οροθέτηση τρόπων διακυβέρνησης, οι οποίοι θα εναρμονίζονται με τις σύγχρονες αντιλήψεις κοινωνικής οργάνωσης : δημοκρατική λειτουργία, συνεργασία ανάμεσα στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα καθώς και ανάπτυξη οικονομικών και κοινωνικών κριτηρίων αξιολόγησης των αποτελεσμάτων τους.

Σήμερα, η κοινωνική οικονομία αντιπροσωπεύει το 8% των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Απασχολούνται περίπου εννέα εκατομμύρια εργαζόμενοι και καλύπτει το 7,9% της μισθωτής απασχόλησης. Ορισμένα κράτη μέλη σκοπεύουν να εκμεταλλευτούν περισσότερο τη δυνατότητα δημιουργίας θέσεων εργασίας της κοινωνικής οικονομίας, η οποία σε πολλές χώρες (Αυστρία, Γερμανία) αντιστοιχεί ήδη σε μεγάλο μερίδιο του εθνικού ΑεγχΠ. Στο Βέλγιο αυτό επιτυγχάνεται μέσω ενός συστήματος συγχρηματοδότησης από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Στη Σουηδία προσφέρεται χρηματοδοτική στήριξη σε κέντρα που παρέχουν πληροφορίες και συμβουλές για την ενθάρρυνση της ίδρυσης συνεταιριστικών επιχειρήσεων και την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην κοινωνική οικονομία. Είναι σαφές ότι η

κοινωνική οικονομία δεν πρέπει να θεωρείται απλώς μέσο για τη δημιουργία θέσεων εργασίας, αλλά και μέσο κάλυψης των αναγκών για κοινωνικές υπηρεσίες και βοήθεια που δεν καλύπτονται από την οικονομία της αγοράς.

Η «κοινωνική οικονομία» ως συγκροτημένη και αναγκαία στρατηγική κατεύθυνση, διαμορφώθηκε στη Διάσκεψη υπουργών Κοινωνικής Πολιτικής των κρατών μελών του ΟΟΣΑ τον Ιούνιο του 1998. Πυρήνας της κατεύθυνσης που έδωσε η Διάσκεψη είναι να δημιουργηθεί «το κράτος το οποίο ρυθμίζει το κοινωνικό περιβάλλον αντί του κράτους που χορηγεί κοινωνικές παροχές».

Στο πρόγραμμα LEED του ΟΟΣΑ αναλύεται εκτενώς η φύση και ο ρόλος του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, του μη κερδοσκοπικού τομέα, των κοινωνικών επιχειρήσεων και αναφέρονται οι καινοτόμες πρακτικές και πολιτικές. Ο ρόλος ο οποίος καλείται να διαδραματίσει η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη είναι υποστηρικτικός και συμπληρωματικός του κοινοτικού κεκτημένου στα πλαίσια των στόχων της στρατηγικής της Λισσαβόνας, ήτοι η εδραίωση της κοινωνικής συνοχής ως παράγοντας ανταγωνιστικότητας. Επιπλέον, στα κείμενα του ΟΟΣΑ τονίζεται η διάδραση κοινωνικής οικονομίας και τοπικής ανάπτυξης ώστε να παραχθούν οικονομίες ανταγωνιστικές.

Ε. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΧΩΡΟ

Στις αρχές του 1990 το μοναδικό κράτος μέλος με ειδική νομοθεσία, όσον αφορά στις κοινωνικές επιχειρήσεις, ήταν η Ιταλία. Το 1995 το Βέλγιο συνέταξε σχετικό νόμο και αργότερα ακολούθησαν η Γαλλία, η Πορτογαλία, η Φινλανδία και η Λιθουανία. Στη Γερμανία θεσπίστηκε νόμος για τις επιχειρήσεις οι οποίες απασχολούσαν άτομα με βαριές αναπηρίες. Σε πολλές άλλες χώρες αναπτύσσεται ακόμη σχετικός διάλογος ως προς τη δυνατότητα θέσπισης νόμων όπως είναι για παράδειγμα η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχουν κοινωνικές επιχειρήσεις στον τομέα παραγωγής βιολογικών προϊόντων, προστασίας του περιβάλλοντος, παροχής προσωπικών υπηρεσιών, με στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Επίσης αναθερμάνθηκε το ενδιαφέρον για τα κέντρα επιχειρηματικότητας της Κοινότητας (community businesses) τα οποία αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και απασχόλησης.

Στην Ολλανδία στο ίδιο μοντέλο οργάνωσης συστήνονται συνοικιακές αναπτυξιακές επιχειρήσεις ή συμπράξεις, με αντικείμενο προσανατολιζόμενο στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ποιότητα της ζωής των πολιτών.

Στη Σουηδία υπάρχουν κοινωνικοί συνεταιρισμοί στους τομείς της εκπαίδευσης ενηλίκων, της ψυχαγωγίας, του πολιτισμού, της παροχής προσωπικών υπηρεσιών κυρίως σε άτομα με ειδικές ανάγκες.

Το Φινλανδικό μοντέλο συστήνει εργατικούς συνεταιρισμούς με σκοπό την παροχή υπηρεσιών κατάρτισης και κοινωνικών υπηρεσιών. Ενισχύουν το αίσθημα του εθελοντισμού και δημιουργούν προϋποθέσεις ενσωμάτωσης κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων για ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Στην Αυστρία η κοινωνική οικονομία εμφανίζεται με την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και ειδικότερα στη φροντίδα των παιδιών στο σπίτι από υπεύθυνους (child-minder). Το 80% των μελών αυτών των ομάδων είναι κυρίως άτομα με ειδικές ομάδες.

Στην Ιρλανδία δημιουργούνται αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί και συνεταιρισμοί για άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Σε αυτούς συμμετέχουν ποικίλοι εταίροι, όπως ΜΚΟ, κοινωνικές επιχειρήσεις, πιστωτικές ενώσεις, τοπικοί αναπτυξιακοί οργανισμοί.

Στο Λουξεμβούργο έχουν συσταθεί οργανισμοί ενσωμάτωσης μέσω οικονομικών δραστηριοτήτων με στόχο την ένταξη γυναικών και μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας. Δραστηριοποιούνται κυρίως στους τομείς του πολιτισμού, της εργασιακής ενσωμάτωσης, της γεωργίας, του περιβάλλοντος.

Στη Γερμανία, ως συνέπεια της κρίσης της ανεργίας, έχουν αναπτυχθεί πρωτοβουλίες εργασιακής ενσωμάτωσης και δημιουργίας θέσεων εργασίας. Στόχος τους είναι η ενεργοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου και η καταπολέμηση της ανεργίας προσφέροντας εκπαιδευτικά προγράμματα και ευκαιρίες για απασχόληση ορισμένου χρόνου.

Στη Γαλλία αναπτύσσονται πρωτοβουλίες εργασιακής ενσωμάτωσης ευάλωτων οικονομικά και κοινωνικά ομάδων με τη μορφή τοπικών κυρίως συνδέσμων (régies de quartier) καθώς και παροχής προσωπικών υπηρεσιών κοινωνικού σκοπού (σε παιδιά, ηλικιωμένους) με ιδιαίτερη δραστηριοποίηση εθελοντών (γονέων, εκπαιδευτικών).

Στο Βέλγιο αναπτύσσονται κυρίως πρωτοβουλίες «επιχειρήσεων κοινωνικού σκοπού» με το Νόμο του 1995. «Σε άλλες περιοχές του Βελγίου θεσμοθετήθηκαν επιχειρήσεις Κατάρτισης μέσω της Απασχόλησης καθώς και επιχειρήσεις Ενσωμάτωσης στην Απασχόληση, οι οποίες έχουν σαν στόχο την ενσωμάτωση άνεργων ατόμων στην αγορά εργασίας παρέχοντας συμβόλαια απασχόλησης.

Όσον αφορά στην Ελλάδα κοινή διαπίστωση είναι ότι οι δραστηριότητες του τομέα της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες και οι οποιοσδήποτε προσπάθειες που γίνονται τα τελευταία χρόνια από διάφορους φορείς προσκρούουν, μεταξύ άλλων, στην έλλειψη ενός κατάλληλου και ευέλικτου πλαισίου για τη θεσμική, διοικητική και χρηματοδοτική στήριξη των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται στον τομέα αυτό.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη και η ιδέα ότι οι διάφορες πρωτοβουλίες «μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα» (που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα) συνιστούν ένα «διακριτό τομέα», δεν συναντιέται συχνά στην ελληνική σκέψη. Γενικότερα, η ελληνική κοινωνία στο σύνολό της εξακολουθεί να εντάσσει τέτοιου τύπου πρωτοβουλίες σε μια «φιλανθρωπικού χαρακτήρα» προσέγγιση. Αυτό επιβεβαιώνεται επίσης από το γεγονός ότι ο τομέας αυτός δεν εμφανίζεται σε καμία από τις επίσημες στατιστικές ως διακριτή κατηγορία.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη χώρα μας έχουν κυρίως νομοθετικό και χρηματοοικονομικό χαρακτήρα.

Πιο συγκεκριμένα :

α) Απουσία νομοθετικού πλαισίου τόσο για τον τρίτο τομέα όσο και για τις κοινωνικές επιχειρήσεις η οποία λειτουργεί ανασταλτικά στην οργάνωση και ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας καθώς και νέων μορφών κοινωνικής επιχειρηματικότητας όπως είναι η «Κοινωνική Επιχείρηση», ο «κοινωνικός συνεταιρισμός» κλπ, σχήματα τα οποία ήδη εμφανίζονται και λειτουργούν σε κράτη μέλη της ΕΕ. Μόνη εξαίρεση αποτελούν οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης του Ν. 2716/99.

β) Απουσία νομοθετικού και χρηματοδοτικού πλαισίου για τις κοινωνικές επιχειρήσεις για εναλλακτικές πιστώσεις. Εμπειρικά έχει διαπιστωθεί στα κράτη μέλη της ΕΕ ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις αποκτούν ουσιαστική υπόσταση όταν συνοδεύονται από φιλόδοξα προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης ή χρηματοδότησης. Η δυσκολία ανεύρεσης χρηματοδοτικών πόρων αποτελεί

σημαντικότερο πρόβλημα για τις επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αποτελούν επισφαλείς επιχειρήσεις και γι' αυτό δυσχεραίνεται η συμμετοχή τους στα προσφερόμενα χρηματοδοτικά προϊόντα.

γ) Απουσία κατάρτισης για την υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων. Η ανάπτυξη δραστηριοτήτων της κοινωνικής οικονομίας αναδεικνύει την ανάγκη για εξειδικευμένα αλλά συνάμα και πιστοποιημένα στελέχη. Είναι προφανής λοιπόν η σπουδαιότητα της εκπαίδευσης για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, καθώς αποτελεί το κατάλληλο μέσο για την κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και τη διάδοση των εννοιών και των πρακτικών εφαρμογών.

δ) Ανεπαρκείς ρυθμίσεις στη διευκόλυνση της πρόσβασης στις κοινωνικές επιχειρήσεις των ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες εισόδου στην αγορά εργασίας. Ένα βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής οικονομίας θα έπρεπε να είναι η διευκόλυνση και ευνοϊκές ρυθμίσεις πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Τούτο τις περισσότερες φορές δεν πετυχαίνεται λόγω έλλειψης κουλτούρας, ευαισθητοποίησης και συνειδητοποίησης ακόμη και από επαγγελματίες του χώρου.

Αποτελέσματα των ανωτέρω προβλημάτων είναι η δυσκολία στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων, η επιβράδυνση της απασχόλησης ατόμων που αντιμετωπίζουν αποκλεισμό, η απογοήτευση των δρώντων στον τομέα (επιχειρηματιών, απασχολούμενων, εθελοντών) και η μείωση της κοινωνικά προστιθέμενης αξίας που οι επιχειρήσεις, οι οργανισμοί και οι εθελοντικές δραστηριότητες του 3ου τομέα μπορούν να παράγουν.

ΣΤ. Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ανάπτυξη ως έννοια ταυτισμένη με τη μεγέθυνση και ως η αυτονόητη κοινωνική συμφωνία που συμβάλλει στην πρόοδο, βρίσκεται σήμερα σε μια διαδικασία επιβολής αλλά και κριτικής, άρνησης και εκ νέου νοηματοδότησης. Στον αντίποδα η θεωρία της αποανάπτυξης αποτελεί μία άρνηση της κοινωνικής εκμετάλλευσης, μια κριτική στο φαντασιακό της κατανάλωσης, στην κυριαρχία της οικονομίας, στον καπιταλισμό και το αξιακό του σύστημα. Αποτελεί μια πρόταση αναδιανομής πόρων, συνεργασίας, κοινωνικής δικαιοσύνης, διεύρυνσης των «συμβιωτικών κοινωνικών σχέσεων». Το πρόγραμμα της γεννιέται από δύο σημαντικές παραδοχές, αφενός στον με περιορισμένη δυνατότητα σε πόρους πλανήτη και αφετέρου στην αποφυγή της παραδοχής που συσχετίζει την

κατανάλωση με την ευμάρεια. Πρεσβεύει τον δημιουργικό ελεύθερο χρόνο, την κατανομή εργασίας, τη μείωση του όγκου των έργων υποδομής, την ανάκτηση της κοινωνικής ζωής, καθώς και την επανακάλυψη μορφών άμεσης δημοκρατίας¹⁹.

Ο τόνος των αντιλήψεων της οικονομίας έχει δοθεί από τον Ζαν Μπατίστ Σε, ο οποίος ως θεωρητικός του ελεύθερου εμπορίου διαβεβαίωσε ότι ο φυσικός πλούτος είναι ανεξάντλητος, δε γίνεται ούτε να πολλαπλασιαστεί, ούτε να εξαντληθεί, οπότε δεν αποτελεί αντικείμενο των οικονομικών επιστημών. Αντίθετα, στα λόγια του Λατούς αποτυπώνεται το συμπέρασμα σύμφωνα με το οποίο η οικονομία αποικισμένη από τη χρηματοπιστωτική λογική μοιάζει με ένα γίγαντα ο οποίος καταφέρνει να στέκει στα πόδια του χάρη σε ένα αέναο αγώνα δρόμου. Ο ίδιος υπογραμμίζει τη σημασία τριών παραμέτρων: η πρώτη αφορά τη διαφήμιση και τον καταναλωτισμό, η δεύτερη το πιστωτικό σύστημα, το οποίο παρέχει τα χρήματα που επιτρέπουν την κατανάλωση, και η τρίτη είναι η προγραμματισμένη ημερομηνία λήξης που υποχρεώνει στη σύντομη αντικατάσταση πολλών αγαθών. Επομένως, η επίσημη οικονομία έχει χτίσει το σημερινό της προφίλ βασισμένη σε μία εξακολουθητική διαδικασία απαξίωσης θεμελιωδών ερωτημάτων και αποφυγής άσκησης κριτικής σε έννοιες όπως μεγέθυνση, ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα, πλούτος, κατανάλωση, εργασία.

Η έννοια της αποανάπτυξης εμπεριέχει απαραίτητως ριζική αλλαγή νοοτροπίας και κουλτούρας στο δίκαιο ή στην παραγωγική μέθοδο και όχι αρνητική ανάπτυξη. Η βασική πρόταση δεν είναι η εγκαθίδρυση ενός αντισυστήματος ή μίας αντιδεολογίας, αλλά η εκούσια απλότητα και η αυτάρκεια. Η πρόταση αυτή βασίζεται σε έξι πυλώνες:

- ❖ Ολιγάρκεια²⁰
- ❖ Υπεράσπιση ελεύθερου χρόνου και διεκδίκηση κατανομής εργασίας
- ❖ Θρίαμβος κοινωνικής ζωής
- ❖ Μείωση διαστάσεων παραγωγικών υποδομών, διοικητικών οργανισμών
- ❖ Διεκδίκηση τοπικού απέναντι στο παγκόσμιο
- ❖ Ενεργός πολιτική με στόχο την αναδιανομή φυσικών πόρων

¹⁹ Βλ. «Η πρόταση της αποανάπτυξης, Καπιταλισμός, Κρίση και βαρβαρότητα», Κάρλος Τάμπο, μετάφραση Ν. Κοκκάλας, Οι εκδόσεις των συναδέλφων / σελ. 19.

²⁰ Ο Τέρι Ιγκλτον έχει επισημάνει ότι ο Σάμιουελ Μπέκετ, ο Ιρλανδός συγγραφέας που τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας κατάλαβε ότι «ο εγκρατής και ανιαρός ρεαλισμός υπηρετεί τον σκοπό της ανθρώπινης χειραφέτησης πιο πιστά από τη φορτωμένη με ψευδαισθήσεις ουτοπία»

Επιπλέον σύμφωνα με τον Λατούς πρέπει να προσδιοριστούν οκτώ λειτουργικές αρχές: η επαναξιολόγηση (αναθεώρηση των αξιών που διέπουν τη ζωή), η επανεννοιολόγηση, η αναδιάρθρωση (προσαρμογή της παραγωγής και των κοινωνικών σχέσεων στις τροποποιημένες αξίες), η επανατοπικοποίηση, η αναδιανομή, η ελάττωση, η επαναχρησιμοποίηση, η ανακόκλωση.

Οι αξίες της αποανάπτυξης δεν είναι ένας νέος τρόπος σκέψης, αντίθετα τα ιστορικά προηγούμενα είναι πολλά με κύριους εκφραστές τους «ουτοπικούς σοσιαλιστές» όπως ο Κορνήλιος Καστοριάδης, ο Τζον Ντιούι, ο Αντρέ Γκόρζ, ο Ιβάν Ίλιτς και ο Χένρι Ντέιβιντ Θόρο. Επίσης μερικές πολύ συγκεκριμένες πρακτικές προσυπογράφουν την αποανάπτυξη σε τρεις χώρους, το οικογενειακό περιβάλλον, οι αγροτικές ασχολίες, το εργατικό κίνημα.

Εν κατακλείδι δεν μπορεί να υπάρξει αποανάπτυξη αν δεν αμφισβητηθεί το καπιταλιστικό φαντασιακό σύμφωνα με το Καστοριάδη²¹. Η σημερινή κρίση είναι πολύπλευρη και συνδυασμός της κερδοσκοπικής - χρηματοπιστωτικής και απορρυθμιστικής διάστασής του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, ενώ από αυτήν απουσιάζουν μία κριτική θεώρηση για το καθεστώς μόνιμης αδικίας και ανισότητας και μία σοβαρή αποτίμηση των ορίων του περιβάλλοντος και των πόρων του πλανήτη²². Ο σερζ Λατούς έχει αναφερθεί επανειλημμένα στο υπόδειγμα που μας προσφέρει η σύγχρονη Αφρική στην οποία καταγράφεται η «κοινωνική καινοτομία» και στην οποία εν μέσω στερήσεων η επιβίωση επιτυγχάνεται χάρη στον πλούτο των κοινωνικών δεσμών. Στο ίδιο μοτίβο κινούνται η Γιόνα Φρίντμαν η οποία τονίζει ότι η αποξένωση του ανθρώπου αποτελεί συνέπεια της καθ' υπερβολή υπέρβασης της κρίσιμης διάστασης των ανθρώπινων ομάδων και ο Μάνφρεντ Μασ-Νεφ ο οποίος σημειώνει ότι πρέπει να σκεφτόμαστε με όρους συνεκτικής δομής που να λειτουργεί ως πολλαπλότητα μονάδων μικρής κλίμακας.

Καταλήγοντας, σύμφωνα με τον Κάρλος Τάιμπο η αποανάπτυξη βασισμένη στην αυτοεπάρκεια και την εκούσια απλότητα φαίνεται να απορρέει από μία μη βίαη και αντιαυταρχική φιλοσοφία. Χωρίς να τίθεται υπέρ της παραίτησης από τις απολαύσεις της ζωής ορίζει την ευημερία «ως συνένωση τριών στοιχείων: πλούτος αγαθών, πλούτος χρόνου και πλούτος σχέσεων».

²¹ Βλ. Ταιμπο / σελ. 157

²² Πρέπει να τοποθετηθεί σε κεντρικό σημείο η έννοια οικολογικό αποτόπωμα, υπενθυμίζοντας ότι έχουν ξεπεραστεί οι υλικές δυνατότητες που προσφέρονται από τη Γη.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ & ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ

Α. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Στο δέκατο ένατο και τις αρχές του εικοστού αιώνα, οι αποτυχίες των εθνικών τραπεζών κατά τη διάρκεια της κρίσης, δημιούργησε οξεία έλλειψη μετρητών. Για να καλύψουν οι επιχειρήσεις αυτήν την έλλειψη, δημιούργησαν τα κουπόνια, σαν νόμισμα έκτακτης ανάγκης. Τα κουπόνια χρησιμοποιούνταν συνήθως με την πρόθεση της εξαγοράς σε εθνικό νόμισμα σε κάποια μεταγενέστερη ημερομηνία.

Κάποια από αυτά τα κουπόνια όμως εξελίχθηκαν σε νομισματικά συστήματα καθ' αυτά. Η ιδέα της χρησιμοποίησης του free banking για να παραχθεί ένα εναλλακτικό νόμισμα σε επίπεδο κοινότητας, χρονολογείται τουλάχιστον από το 1800 με τις Γερμανικές Πιστωτικές Ενώσεις. Το αρχαιότερο τοπικό νόμισμα σε συνεχή χρήση είναι το WIR στην Ελβετία, και το “Εργατικές Τράπεζες” στην Ιαπωνία.

Υπερασπιστές του τοπικού νομίσματος, όπως η Jane Jacobs, υποστηρίζουν ότι επιτρέπει σε μια περιοχή που έχει πληγεί από οικονομική κρίση να ανακάμψει δίνοντας στους ανθρώπους που ζουν εκεί ένα μέσο ανταλλαγής που μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να ανταλλάσσουν υπηρεσίες και τοπικά παραγόμενα προϊόντα. Από μια ευρύτερη σκοπιά, αυτός είναι και ο αρχικός σκοπός όλων των χρημάτων. Τα τοπικά νομίσματα έχουν επίσης την τάση να λειτουργούν σε σχετικά μικρές γεωγραφικές περιοχές και ενθαρρύνουν την ανακύκλωση και τη μείωση της ποσότητας των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από τη μεταφορά και την κατασκευή εμπορευμάτων. Είναι μέρος της οικονομικής στρατηγικής πολλών οικολογικών ομάδων, όπως το Πράσινο Κόμμα της Αγγλίας και της Ουαλίας.

Στη σύγχρονη εποχή, με τη λήξη του Α Παγκοσμίου Πολέμου η κεντρική κυβέρνηση της Γερμανίας προχώρησε στην εκτόπιση νέου χρήματος προκειμένου να πληρωθούν οι αποζημιώσεις προς τις νικήτριες χώρες. Το αποτέλεσμα ήταν να πληγεί η ήδη επιβαρυσμένη γερμανική οικονομία από έναν συνεχώς αυξανόμενο πληθωρισμό. Σε απάντηση πολλές πόλεις της Γερμανίας άρχισαν να εκδίδουν δικά τους τοπικά νομίσματα

Λιγότερο από δέκα χρόνια αργότερα (1929), η Αμερική γνώριζε τη μεγαλύτερη νομισματική κρίση, γνωστή ως «Μεγάλη Ύφεση», με δεκάδες τοπικές κοινότητες σε αυτή και στον Καναδά να εκδίδουν τοπικά νομίσματα με στόχο την οικονομική επανόρθωση σε τοπικό επίπεδο.

Καθώς η οικονομική κρίση εξαπλωνόταν και στην Ευρώπη ολοένα και συχνότερα έκανε την εμφάνισή της η χρήση τοπικών νομισμάτων κυρίως στις χώρες της Σκανδιναβίας. Στη Βαυαρία ο ιδιοκτήτης ενός μικρού ανθρακωρυχείου πλήρωνε τους εργαζομένους του σε άνθρακα, εκδίδοντας ένα τοπικό νόμισμα ονομαζόμενο “Wara” στην αντίστροφη όψη του οποίου υπήρχαν μικρά τετράγωνα μέσα στα οποία μπορούσαν να κολληθούν γραμματόσημα. Το νόμισμα αυτό είχε αξία μόνο για το μήνα για τον οποίον είχε σφραγισθεί και χρησίμευε για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών. Δεδομένου ότι αυτό ήταν το μοναδικό νόμισμα που είχαν στη διάθεσή τους οι ανθρακωρύχοι, οι έμποροι δεν μπορούσαν παρά να το δεχτούν και ομοίως με τη σειρά τους οι προμηθευτές. Το αποτέλεσμα ήταν μέχρι το 1931 το χωριό να απαλλαγεί από το χρέος και αυτή η ανεξάρτητη οικονομική κίνηση να υιοθετηθεί από περισσότερες από 2.000 επιχειρήσεις σε ολόκληρη τη Γερμανία. Πάνω από 20.000 Wara εκδόθηκαν και πάνω από 2.500.000 άνθρωποι διαχειρίστηκαν αυτά μεταξύ 1930 και 1931.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1930 στην Ισπανία, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του πολέμου ενάντια στο δικτάτορα Φράνκο, συστήνεται ένα πολύπλοκο σύστημα διανομής με τη χρήση λογιστικών βιβλίων και εισιτηρίων για άμεση παραγωγή προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των πολιτών.

Τα τοπικά νομίσματα εμφανίστηκαν ακόμη και όταν υπήρχε οικονομική κρίση που αφορά το εθνικό νόμισμα. Ένα παράδειγμα αυτού είναι η οικονομική κρίση του 2002 στην Αργεντινή, στην οποία μικρής ονομαστικής αξίας, άτοκα ομόλογα που εκδίδονται από τις τοπικές κυβερνήσεις στην επαρχία, πήραν γρήγορα κάποια από τα χαρακτηριστικά των τοπικών νομισμάτων με επιτυχία.

Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες υπήρξε μια τεράστια αύξηση στη χρήση των τοπικών νομισμάτων. Σήμερα υπάρχουν πάνω από 2.500 διαφορετικά συστήματα τοπικών νομισμάτων που λειτουργούν σε χώρες από όλο τον κόσμο.

Από το 2002 υπήρξε μια έξαρση στον πειραματισμό με τοπικά νομίσματα και ιδιαίτερα αυτά των κουπονιών που είναι ανταλλάξιμα με το εθνικό νόμισμα. Τα εν λόγω νομίσματα έχουν ως στόχο να αυξήσουν την ανθεκτικότητα της τοπικής οικονομίας με την ενθάρρυνση της επανατοπικοποίησης της αγοράς τροφίμων. Η ώθηση για την αλλαγή αυτή προέκυψε από ένα φάσμα κοινοτικών πρωτοβουλιών και κοινωνικών κινήσεων. Το κίνημα Transition Towns από την Αγγλία έχει χρησιμοποιήσει τοπικά νομίσματα για την επιστροφή στις τοπικές αγορές έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί η κρίση από τη αύξηση της τιμής του πετρελαίου και την κλιματική αλλαγή. Άλλες κινήσεις περιλαμβάνουν κινήσεις εναντίον των πρακτικών των μεγάλων αλυσίδων πολυκαταστημάτων.

Στις ΗΠΑ τα χαρτονομίσματα εκδίδονται σε κάθε τοπικό δίκτυο (Λέσχη) χωριστά, αλλά γενικά γίνονται δεκτά από το ένα δίκτυο στο άλλο, οπότε τα μέλη μιας Λέσχης μπορούν να συναλλάσσονται στις αγορές και των άλλων Λεσχών, χωρίς να υπάρχει κάποιο πρόβλημα μετατροπής. Το νόμισμα λέγεται «μονάδα» (crédito) ή «δέντρο» ή «δεντράκι²³» (árbol, arbolito) και ονομάζεται έτσι από το δέντρο που υπάρχει πάνω στα χαρτονομίσματα ως εικόνα. Ενδεικτικά, επίσης μπορούμε να αναφέρουμε και άλλα ιδεατά νομίσματα που κυκλοφορούν σήμερα, όπως το νόμισμα «Ώρες της Ίθακα» (ΗΠΑ), το Ιου (I owe you, «σου οφειλώ») της Καλιφόρνια του Κάλγκαρ (Καναδάς), του Κορβάλλις (ΗΠΑ), του Μάντισον (ΗΠΑ), τα Ισο-δολάρια της Φιλαδέλφεια (ΗΠΑ), τα Νομίσματα Συναλλαγών του Χούμπολτ (ΗΠΑ, τα δολάρια του Τορόντο (Καναδάς), το Πλέντο (Αφθονο) στη Β. Καρολίνα (ΗΠΑ) που είναι περιφερειακό νόμισμα και δεν περιορίζεται μόνο σε μια πόλη, τα νομίσματα Chiemgauer και Regio στη Γερμανία, τα οποία επίσης είναι περιφερειακά νομίσματα, δηλαδή αφορούν σε ολόκληρες επαρχίες και όχι μόνο σε κάποια πόλη.

Στο δε Ντακάρ της Σενεγάλης κυκλοφορεί το τοπικό νόμισμα Μπον (Bon, Bon d'Échange), σε πέντε τοπικά συστήματα συναλλαγών αντίστοιχης δομής με τα ευρωπαϊκά Τοπικά Συστήματα Ανταλλακτικού Εμπορίου. Τα πέντε αυτά τοπικά συστήματα υπάγονται στο δίκτυο Ντουλ (Doolé, που σημαίνει Ισχύς εν τη Ενώσει στην τοπική γλώσσα), που είναι δίκτυο συναλλαγών που καλύπτει όλη την πόλη του Ντακάρ. Μέλος μπορεί να γίνει όποιος μπορεί να πληρώσει μισό Μπον σε

²³ Κάθε «δεντράκι» έχει αξία ενός δολαρίου ΗΠΑ. Με «δεντράκια» μπορεί κανείς να αγοράσει σχεδόν τα πάντα: αγροτικά προϊόντα, όλων των ειδών τα τρόφιμα (και μάλιστα σπιτικά), ρούχα, καθαριστικά, αναλώσιμα για το σχολείο, και διάφορες υπηρεσίες, όπως καθαριότητα, φροντίδα παιδιών, ιατρικές ή νομικές υπηρεσίες, μαθήματα ξένων γλωσσών, κλπ.

επίσημο νόμισμα και ως νέο μέλος λαμβάνει 5 (παλαιότερα 3) Μπον για να αρχίσει τις συναλλαγές. Στις αγορές, όμως, και στα καταστήματα μπορεί κανείς να συναλλάγει με Μπον²⁴ και χωρίς να είναι μέλος του δικτύου. Τα δε προϊόντα που αγοράζει κανείς είναι κυρίως βασικά είδη, δηλαδή τρόφιμα (κυρίως αγροτικά προϊόντα) και είδη ρουχισμού τα οποία μπορεί να τα βρει είτε στις υπαίθριες αγορές που οργανώνονται τακτικά, είτε στο κατάστημα του «δικτύου Ντουλ».

Επίσης, στο Νότιο Μπερκσάιρ (Southern Berkshire) της Μασσαχουσέτης των ΗΠΑ, κυκλοφορεί το τοπικό νόμισμα «Μπερκσέαρ» (Berkshare), το οποίο υιοθετήθηκε στην περιοχή προκειμένου να ενισχυθεί η τοπική οικονομία. Τα Berkshares τίθενται σε κυκλοφορία από τους κατοίκους της περιοχής ή όποιον είναι διατεθειμένος να αγοράσει 100 Berkshares για 90 δολάρια ΗΠΑ. Όταν όμως τα Berkshares κυκλοφορούν στην αγορά η αξία τους είναι ίση με αυτή του δολαρίου, επομένως, όποιος αγοράζει Berkshares κερδίζει 10% της αξίας τους σε δολάρια. Τα Berkshares τα αγοράζει κανείς από όποιο τραπεζικό κατάστημα βρίσκεται στην περιοχή του Μπερκσάιρ και κυκλοφορούν σε τρία χαρτονομίσματα διαφορετικής αξίας. Οι επιχειρήσεις της περιοχής δέχονται τα Berkshares γιατί με αυτόν τον τρόπο κερδίζουν πελάτες. Επιπλέον, επειδή για να τα καταθέσουν στην Τράπεζα, θα τους κοστίσει περίπου 10% της αξίας τους (δηλαδή, εάν πουλήσουν στην Τράπεζα 100 Berkshares, θα πάρουν στα χέρια τους 90 δολάρια ΗΠΑ) είναι προτιμότερο να φροντίσουν να αγοράσουν κάτι με αυτά από τη διπλανή επιχείρηση ή υπηρεσίες από κάποιον επαγγελματία της περιοχής που δέχεται Berkshares.

Στην Ελβετία υπάρχει το **Wirtschaftsring (Επιχειρηματικός κύκλος)** το οποίο είναι στην ουσία ένα πιστωτικό ίδρυμα μέσω του οποίου οι επιχειρήσεις και οι ελεύθεροι επαγγελματίες της χώρας προβαίνουν σε πολυμερές ανταλλακτικό εμπόριο. Το Wirtschaftsring χρησιμοποιεί ένα ιδεατό νόμισμα, το WIR, ίσης αξίας με το Ελβετικό φράγκο. Έχει πολύ αυστηρούς κανόνες για τα μέλη του (για παράδειγμα, παρέχουν οικονομικές εγγυήσεις προκειμένου να γίνουν δεκτά ως μέλη), ακριβώς επειδή οι συναλλαγές μπορεί να είναι μεγάλου ύψους και οι συναλλασσόμενοι επιδιώκουν εμπορικούς σκοπούς, και δραστηριοποιούνται σε όλη την επικράτεια και όχι μόνο στα πλαίσια μιας συνοικίας ή πόλης. Η εν λόγω

²⁴ Ένα αγαθό, που επίσης αγοράζει κανείς με Μπον, και το οποίο ήταν αρχικά η βασική αφορμή για τη δημιουργία του δικτύου, είναι η εκπαίδευση. Με το Μπον χρηματοδοτείται η εκπαίδευση στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο του Ντακάρ, όπου έμφαση έχει δοθεί σε 5 τομείς: ξένες γλώσσες, χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, γνώσεις εμπορικών συναλλαγών, γνώσεις για παραγωγή σε τοπικό επίπεδο διαφόρων προϊόντων και ιδίων δημητριακών. Η χρηματοδότηση δεν περιορίζεται μόνο στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο, αλλά και σε άλλα δημόσια έργα, που χρειάζονται οι κάτοικοι του Ντακάρ.

αυστηρότητα, βέβαια επέτρεψε, σύμφωνα με κάποιες απόψεις, στο Wirtschaftsring να επιβιώσει από το 1934 μέχρι σήμερα.

Στη Βραζιλία, ανάμεσα στα άλλα, υπάρχει και η Τράπεζα Πάλμας (Banco Palmas), και μάλιστα είναι μια Τράπεζα που λειτουργεί στη συνοικία (φαβέλα) Παλμείρας, στην πόλη Φορταλέζα. Η Τράπεζα Πάλμας παρέχει στους κατοίκους της συνοικίας ένα ιδεατό νόμισμα Πάλμα ή Παλμάρες, το οποίο τίθεται σε κυκλοφορία με τη χορήγηση μικροδανείων σε αυτούς χωρίς τόκο. Με τη χρήση των Πάλμας, οι κάτοικοι της συνοικίας μπορούν να συναλλάσσονται μεταξύ τους ανεξάρτητα εάν έχουν ή όχι επίσημο νόμισμα (ρεάλ) στις τσέπες τους ή τους λογαριασμούς τους και κυρίως μπορούν να παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες μέσω μικρών επιχειρήσεων που μπορούν να δημιουργήσουν με τα χορηγούμενα δάνεια.

Τα τελευταία χρόνια, ένα από τα πιο γνωστά συστήματα είναι το **LETS** (Local Exchange Trading System), ένα δίκτυο ανταλλαγών που διαθέτει το δικό του εσωτερικό νόμισμα. Αρχικά ξεκίνησε στο Βανκούβερ του Καναδά, ενώ σήμερα υπάρχουν περισσότερα από 30 συστήματα LETS που λειτουργούν στον Καναδά ενώ **υπάρχουν** πάνω από 400 παρόμοια συστήματα στην Αγγλία, Αυστραλία, Γαλλία, Νέα Ζηλανδία και Ελβετία έχουν. Μερικά από τα πιο πετυχημένα συστήματα στις ΗΠΑ είναι το Χρονοδολάριο (Time dollars), το **Ithaca Hours**, και το **PEN**.

B. Local Exchange Trading System (LETS)

Τα LETS, δηλαδή **Local Exchange Trading Systems (Συστήματα Τοπικών Ανταλλαγών)**²⁵, είναι μια μορφή συναλλαγής, που όμως δεν τοκίζεται, δεν παράγει κέρδος, αλλά βοηθάει τις τοπικές κοινωνίες να αναπνεύσουν, να ζήσουν και να αναπτυχθούν μέσα σε δύσκολες οικονομικά εποχές. Είναι με λίγα λόγια ένας τρόπος να ζεις και να εργάζεσαι χωρίς λεφτά. Εμφανίζονται στην **Αγγλία** την εποχή της Θάτσερ και η μυθολογία της εποχής θέλει αυτά τα συστήματα να έχουν πάρει το όνομά τους από τα πάρτι που διοργάνωναν οι άνεργοι εκείνη την εποχή, σε μια προσπάθεια να κρατήσουν ψηλά το ηθικό τους. Το σύνθημα «lets party», που χρησιμοποιούσαν για να αντέξουν τα αδιέξοδα που είχαν εμφανιστεί στις πόλεις

²⁵ <http://www.letslinkuk.net/>, <http://www.gmlets.u-net.com/>,

τους, αλλά και η προσπάθεια να μαζέψουν κάποια χρήματα μέσα από αυτά τα πάρτι, έγιναν ο νονός αυτών των συστημάτων.

Η ιδέα αυτών των εναλλακτικών συναλλαγματικών συστημάτων δεν γεννήθηκε την εποχή της Θάτσερ, αλλά τη συναντάμε το 1819 στο Guernsey, όπου κυκλοφορούν για πρώτη φορά κυβερνητικά μη τοκιζόμενα ομόλογα. Την ίδια χρονολογία, ανάλογα ομόλογα κυκλοφορούν στο Τόκιο και τη Σιγκαπούρη. Το εκπληκτικό αυτής της κίνησης που έγινε τότε και ζει μέχρι τις μέρες μας, είναι πως, ακόμα και σήμερα, σε αυτές τις περιοχές οι φόροι έχουν κρατηθεί σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Το 1930 ένας Γερμανός επιχειρηματίας, ο Silvio Gesell²⁶, που ζούσε τότε στην Αργεντινή, επινοεί τέτοια συστήματα συναλλαγών και η μεγάλη επιτυχία που έχουν, κάνει χώρες όπως η **Αυστρία**, η Σουηδία, ο Καναδάς και η Αμερική να τα εφαρμόσουν και αυτές.

Στην πόλη Worgl της Αυστρίας, όπως θα αναλύσουμε και παρακάτω, εκείνη την εποχή, αυτά τα συστήματα δημιούργησαν ένα θαύμα. Η πόλη υπέφερε από ανεργία και η εξαφάνισή της από το χάρτη έμοιαζε αναπόφευκτη. Ο δήμαρχος της πόλης, τότε, έβγαλε στην αγορά 32.000 μη τοκιζόμενα ομόλογα, «σαν βεβαιώσεις εργασίας» που αν δεν τα χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι άμεσα, έχαναν 1% το μήνα από την αξία τους²⁷. Αυτό είχε αποτέλεσμα οι κάτοικοι να πληρώνουν γρήγορα τις υποχρεώσεις τους (ενώ μπορούσαν να πληρώνουν ακόμα και τους φόρους τους με αυτόν τον τρόπο), οι έμποροι έκαναν ιδιαίτερα συμφέρουσες προσφορές και το αποτέλεσμα ήταν μέσα σε ένα χρόνο η ανεργία να πέσει 25%. Η πόλη άρχισε να ζει μια πραγματική αναγέννηση²⁸, φωταγωγήθηκαν οι δρόμοι, χτίστηκαν γέφυρες, κατασκευάστηκαν υπόνομοι και αρδευτικά έργα, ενώ η κίνηση του γενικού εμπορίου με αυτές τις υπηρεσίες αυξήθηκε κατά 65%. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι αυτά τα μη τοκιζόμενα ομόλογα ανανεώθηκαν μέσα σε ένα χρόνο 463 φορές,

²⁶ Στο βιβλίο του «Η Φυσική Τάξη» υποστηρίζεται ότι η αργή κυκλοφορία του χρήματος είναι η κύρια αιτία για την παραπαιούσα οικονομία. Το χρήμα ως μέσο συναλλαγής ολοένα εξαφανίζεται από τα χέρια των εργατών - παραγωγών και μαζεύεται στα χέρια των λίγων που το συσσωρεύουν, εκμεταλλεύονται τους τόκους, και δεν το επιστρέφουν πίσω στην αγορά. Κατ' αυτόν δηλαδή, όσο περισσότερο χρήμα είχαν, όσο περισσότεροι άνθρωποι, οι οποίοι το κυκλοφορούν συνεχώς, τότε η Κοινωνία θα έχει υγιή ανάπτυξη και ευημερία.

²⁷ Έφερε ένα αρνητικό μηνιαίο επιτόκιο 1% και μπορούσε να μετατραπεί σε σελίνια στο 98% της ονομαστικής αξίας. Ένα ισοδύναμο ποσό σε σελίνια κατατέθηκε, με τον τόκο να πηγαίνει υπέρ της κυβέρνησης, στην τοπική τράπεζα για την κάλυψη των πιστοποιητικών σε περίπτωση μαζικής εξαγοράς.

²⁸ Το ίδιο χρονικό διάστημα οι καθυστερήσεις στη συλλογή των τοπικών φόρων μειώθηκαν δραματικά. Τα έσοδα του Δημοσίου αυξήθηκαν και δεν παρατηρήθηκε αύξηση των τιμών.

αντίθετα με τα «νόμιμα» που ανανεώθηκαν μόλις 213 φορές. Τα νέα δεν άργησαν να ταξιδέψουν σε ολόκληρη την Αυστρία και αμέσως 300 αυστριακές πόλεις θέλησαν να ακολουθήσουν αυτό το σύστημα. Η αυστριακή τράπεζα, τότε, άρχισε να φοβάται πολύ για τη θέση της και πήρε νομικά μέτρα. Τελικά κέρδισε τη δίκη και το 1933 αυτά τα μη τοκίζόμενα συστήματα σταματούν στην Αυστρία.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στον **Καναδά**, όπου η Πολιτεία της Alberta είχε εκδώσει τέτοια ομόλογα, για να τα σταματήσει όμως η Καναδική Τράπεζα με δίκες.

Καλύτερη τύχη είχαν αυτά τα συστήματα στην **Αργεντινή** και ιδιαίτερα στη βόρεια Αργεντινή, στην Πολιτεία Salta, όπου φτάνουν μέχρι τις μέρες μας. Μάλιστα το διάστημα 1984 - 86, εφαρμόζοντας το σύστημα και στα μαγαζιά, η οικονομία της περιοχής ανέβηκε 60%. Ήταν τέτοια η οικονομική άνοδος της περιοχής, που η κυβέρνηση της Αργεντινής αναγκάστηκε να δεχθεί να πληρώνονται ακόμα και οι φόροι με αυτά τα συστήματα. Αξίζει ακόμα να αναφερθεί ότι πολλές κυβερνήσεις, όπως η αγγλική και η αμερικανική, σε περιόδους κρίσεων και πολέμων, εξέδιδαν τέτοια ομόλογα για να καλύπτουν τις ανάγκες τους, να πληρώνουν το στρατό κ.λπ., αλλά αργότερα αυτά τα ομόλογα άρχιζαν να τοκίζονται κανονικά και να παίρνουν άλλες μορφές.

Στην Αργεντινή το δίκτυο το 2003 είχε 6 εκατομμύρια μέλη ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών και μολονότι κατέρρευσε το 2003 (δηλαδή, κυκλοφόρησαν πλαστά χαρτονομίσματα και πολλοί αποσύρθηκαν από μέλη ή τουλάχιστον σταμάτησαν να συμμετέχουν στις υπαίθριες αγορές που διοργάνωνε το δίκτυο), εξακολουθεί να παραμένει αν όχι το μεγαλύτερο, ένα από τα μεγαλύτερα και ίσως μακροβιότερα δίκτυα στον κόσμο (ξεκίνησε το 1995). Ονομάζεται «Γενικό Δίκτυο Ανταλλαγής» (Red Global de Trueque) και ουσιαστικά είναι δίκτυο που συνδέει άλλα μικρότερα δίκτυα ανταλλαγής που υπάρχουν διάσπαρτα στο Μπουένος Άιρες αλλά και σε άλλες πόλεις και περιοχές της Αργεντινής.

Μέχρι το 1990 στη **Μεγάλη Βρετανία** υπήρχαν πολλά τέτοια τοπικά συστήματα, μη κυβερνητικά, που χρησιμοποιούνταν από διάφορες ομάδες ανθρώπων, με πολλά ή λιγότερα μέλη η κάθε μία²⁹. Υπήρχαν τέτοια συστήματα

²⁹ Βλ. **Bridges into Work? An Evaluation of Local Exchange and Trading Schemes (LETS)**, COLIN C. WILLIAMS, THERESA ALDRIDGE, ROGER LEE, ANDREW LEYSHON, NIGEL THRIFT AND JANE TOOKE.

ακόμα και σε ομάδες μόλις 50 ανθρώπων που συναλλάσσονταν μέσω αυτών μεταξύ τους, ανταλλάσσοντας υπηρεσίες. Πολλές τέτοιες ομάδες υπάρχουν και στις μέρες μας, αν και το 1991 η Liz Shephart κατάφερε να ενώσει όλα αυτά τα σωματεία σε ένα εθνικό και δημιούργησε το πρώτο επίσημο σωματείο LETS στον κόσμο³⁰. Δημιουργήθηκε καταστατικό, μηχανογράφηση και ό,τι άλλο χρειάζεται ένας «οικονομικός οργανισμός» στις μέρες μας. Κάποιες μικρές ομάδες όμως, φοβούμενες ότι η μηχανογράφηση θα καθυστερούσε τη βοήθεια στα μέλη, λειτουργούν ακόμα αυτόνομα και χωρίς μηχανογράφηση. Την ίδια εποχή, τα συστήματα αυτά αναπτύσσονται σε όλες τις αγγλόφωνες χώρες, όπως στην Αυστραλία, στον Καναδά και στην Αμερική, αλλά εξαπλώνονται σχεδόν και σε ολόκληρη την Ευρώπη, καθώς και στην Ιαπωνία και την Ινδία.

Ταυτόχρονα ο Gay Dauncey έγραψε το πρώτο βιβλίο για τα LETS κάνοντας πάρα πολύ κόσμο, που δεν γνώριζε την ύπαρξη αυτών των συστημάτων, να ενδιαφερθεί και να ενταχθεί στο σύστημα, με αποτέλεσμα τα μέλη να πληθαίνουν μέρα με τη μέρα. Η Liz Shephart, οργανώνοντας όλες αυτές τις ομάδες σε εθνικό επίπεδο, προσπάθησε και τελικά κατάφερε τα εξής:

- ❖ Να αναπτύξει αποτελεσματικά, κατάλληλα για κάθε περιοχή και λειτουργικά συστήματα LETS.
- ❖ Να παράξει πηγές πολιτισμού, όπως το θέατρο και να δώσει τις κατάλληλες συμβουλές στα μέλη του συστήματος.
- ❖ Να προωθήσει τα συστήματα LETS ώστε να ενεργοποιήσουν ξανά τοπικές κοινότητες που υπέφεραν από ανεργία και είχαν χάσει την τοπική παραγωγή των αγαθών.
- ❖ Να βοηθήσει τα τοπικά γκρουπ να κατανοήσουν τους κανόνες του συστήματος, τα πρότυπα που θα έπρεπε να ακολουθήσουν και την πρακτική των συστημάτων.
- ❖ Να χειριστεί στρατηγικές, νομικά θέματα, καθώς και διεθνή θέματα που θα προέκυπταν.

Οι υπερασπιστές του τοπικού νομίσματος υποστηρίζουν ότι επιτρέπει σε μια περιοχή που έχει πληγεί από οικονομική κρίση να ανακάμψει δίνοντας στους ανθρώπους που ζουν εκεί ένα μέσο ανταλλαγής που μπορούν να χρησιμοποιούν για να ανταλλάσουν υπηρεσίες και τοπικά παραγόμενα προϊόντα.

³⁰ <http://www.stakraeli.gr/lets>

Γ. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ LETS

Τα «Τοπικά Συστήματα Ανταλλακτικού Εμπορίου» (Local Exchange Trading Systems - LETS), αποτελούν δίκτυα πολυμερών ανταλλαγών. Έχουν τοπικό χαρακτήρα και λειτουργούν σε επίπεδο γειτονιάς, συνοικίας, χωριού ή πόλης. Σε κάποιες περιπτώσεις πολλά δίκτυα ανήκουν σε ένα άλλο μεγαλύτερο δίκτυο, το οποίο επιτρέπει σε μέλη από διαφορετικά δίκτυα να συναλλάσσονται μεταξύ τους. Για να συμμετέχει κανείς πρέπει να είναι μέλος, δηλαδή χρειάζεται να εγγραφεί στον κατάλογο των συναλλασσόμενων, να δηλώσει τι προϊόντα και υπηρεσίες προσφέρει και τι χρειάζεται και να ανοίξει λογαριασμό στο Σύστημα. Τα μέλη έχουν πρόσβαση στον κατάλογο με τα προσφερόμενα προϊόντα και υπηρεσίες και επιλέγουν από εκεί με ποια μέλη θα συναλλαγούν.

Η αρχή γίνεται από μια ομάδα ανθρώπων που αποφασίζει να δημιουργήσει ένα σύστημα. Καταγράφει τις ικανότητες των μελών και τις ανάγκες που έχουν. Κάποιος είναι ηλεκτρολόγος, κάποιος είναι υδραυλικός, ζωγράφος, γιατρός και ό,τι άλλο επάγγελμα υπάρχει στην ομάδα. Κάποιοι από αυτούς, όμως, έχουν και αυτοκίνητο και μπορούν να μεταφέρουν ανθρώπους σε διάφορους προορισμούς, ή έχουν ελεύθερο χρόνο να προσέξουν το παιδί κάποιου, ή ακόμα και να πληρώσουν λογαριασμούς, που κάποιος δεν έχει το χρόνο να τρέξει να πληρώσει. Όλα αυτά καταγράφονται, όπως και ο χρόνος που μπορεί κάποιος να δώσει τις υπηρεσίες του και κάθε μέλος ξέρει σε ποιον μπορεί να απευθυνθεί και να ζητήσει μια υπηρεσία. Ένα μέλος μπορεί να προσφέρει τις υπηρεσίες του το απόγευμα, αν εργάζεται το πρωί, ενώ ένα άλλο εργάζεται βράδυ και υπηρετεί το σύστημα το πρωί. Εδώ πρέπει να πούμε ότι κάθε μονάδα LETS ισούται με το τοπικό νόμισμα. Στην Αγγλία έχει την αξία της λίρας, στην Αμερική του δολαρίου και στην Ευρώπη του ευρώ. Οι διαφορές όμως είναι πολλές. Τα LETS δεν τοκίζονται, δεν παράγουν πληθωρισμό, δεν δίνουν κέρδος. Δεν μπορείς να γίνεις πλούσιος με τα LETS³¹.

Με τα LETS δεν πληρώνεται το κέρδος των επαγγελματιών ούτε οι κρυφοί και φανεροί φόροι. Μια πρόσφατη γερμανική έρευνα έδειξε ότι οι φόροι, που κρύβονται παντού, φτάνουν στο 75% του ενοικίου που πληρώνουμε για ένα καλό σπίτι. Άλλες έρευνες αναφέρουν ότι αν μπορούσε το 0,3% από τους τόκους που εισπράττουν οι τράπεζες να επιστραφεί στους ανθρώπους, θα είχαμε μια τρομερή

³¹ <http://koin-oikonomia.blogspot.gr>

ανάπτυξη από μικρές βιώσιμες επιχειρήσεις, που θα έκαναν πολλές περιοχές, που τώρα χάνονται από τη μετανάστευση, να ζουν και να αναπτύσσονται παραγωγικά.

Μια άλλη έρευνα έδειξε ότι 30.000 παιδιά πεθαίνουν κάθε χρόνο μόνο από πείνα, αποτέλεσμα της οικονομίας όπως λειτουργεί. Στο σύστημα LETS μπορείς να μπεις χωρίς κανένα κεφάλαιο, μπορείς να ξεκινήσεις από το μηδέν.

Τα LETS δεν εκδίδονται από κάποια τράπεζα, αλλά από το ίδιο το άτομο κατά τη διαδικασία της συναλλαγής και του εμπορίου. Το σύστημα είναι ένας τέλειος ενδιάμεσος μεταξύ της προμήθειας υπαρκτών αγαθών και της ζήτησης. Τα μέλη σε τακτά χρονικά διαστήματα κάνουν συνελεύσεις για διάφορα θέματα και έχουν το δικαίωμα να διαγράψουν κάποιο μέλος, αν αυτό δεν ανταποδίδει τις υπηρεσίες που δέχεται. Πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι το LETS δεν ανταλλάσσεται με χρήματα. Όσοι χρησιμοποιούν το σύστημα, δεν αφήνουν το τοπικό νόμισμα και τις δουλειές τους, αλλά έχουν έναν παράλληλο δρόμο, που βοηθάει το εισόδημά τους και στην πράξη είναι σαν να γίνεται μεγαλύτερο.

Οι άνθρωποι, που ζουν μέσα σε αυτό το σύστημα, υποστηρίζουν ότι εκτός από τη βοήθεια που έχουν, το σύστημα βοηθάει πολύ και το περιβάλλον. Κάνοντας τις τοπικές κοινωνίες να παράγουν τα δικά τους αγαθά, γλιτώνουν την άσκοπη μεταφορά προϊόντων και τη μόλυνση που συνεπάγεται, ενώ προστατεύεται το τοπικό νόμισμα, γιατί οι κάτοικοι ξέρουν ακριβώς τι αγαθά έχουν και δεν υπάρχουν μεγάλες εισαγωγές³².

Στη Νότια Αγγλία μάλιστα, στο νησί Ασκοτ, οι κάτοικοι ζουν σχεδόν αποκλειστικά με το σύστημα LETS. Όμως συναντάμε πια αυτό το σύστημα ακόμα και στις μεγαλύτερες πόλεις, δηλαδή μιλάμε για ένα φαινόμενο που πλέον δεν αφορά μόνο κάποιες τοπικές κοινωνίες, αλλά ολόκληρες χώρες. Όλο και περισσότερα μαγαζιά στις μεγάλες πόλεις δέχονται πλέον τα LETS, κάτι που είναι πολύ σημαντικό για τη γιγάντωση του συστήματος και τρανό παράδειγμα είναι τα σουπερμάρκετ Tesco, μια τεράστια αλυσίδα σε όλη την Αγγλία, που δέχεται να πληρώνεται με LETS.

Η διαφορά που υπάρχει εδώ, είναι ότι τα αγαθά που αγοράζεις σου κοστίζουν όσο κοστίζουν και με το νόμισμα της χώρας. Δεν γλιτώνεις με λίγα λόγια το φόρο, αλλά τον πληρώνεις σε LETS αντί για ευρώ. Σύμφωνα με την Παγκόσμια

³² Η λειτουργία τους σε σχετικά μικρές γεωγραφικές περιοχές ενθαρρύνει την ανακύκλωση και τη μείωση της ποσότητας των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από τη μεταφορά και την κατασκευή εμπορευμάτων. Είναι μέρος της οικονομικής στρατηγικής πολλών οικολογικών ομάδων, όπως το Πράσινο Κόμμα της Αγγλίας και της Ουαλίας.

Τράπεζα και τον Roul Volker, πρώην πρόεδρο του αμερικανικού ομοσπονδιακού αποθέματος, είναι πιο εύκολο να βγάλεις χρήματα με «χαρτί που κунηγάει χαρτί», παρά να επενδύσεις σε αγαθά και υπηρεσίες³³. Αυτό ακριβώς είναι που δεν θέλουν τα μέλη του LETS. Υποστηρίζουν, και ίσως όχι άδικα, ότι ο κόσμος έχει παρασυρθεί από την αξία του χρήματος για το χρήμα και ξεχνάει τις υπηρεσίες για τον άνθρωπο και την ανθρωπότητα συνολικά. Το κεφάλαιο είναι εκτός ελέγχου τοπικά και παγκόσμια και θα έπρεπε, λένε, να γυρίσουμε στις πραγματικές αξίες των υπηρεσιών και των αγαθών που παράγουμε.

Οι άνθρωποι του LETS δεν υποστηρίζουν ότι βρήκαν το φάρμακο για κάθε αρρώστια του πλανήτη, αλλά πιστεύουν ότι με το σύστημά τους δίνουν εργασία και πόρους στις τοπικές οικονομίες χωρίς να χρειάζονται εξωτερικά κεφάλαια, καθώς και αναζωογόνηση τοπικών προϊόντων για τις τοπικές ανάγκες. Πρέπει τέλος να αναφέρουμε ότι υπάρχει καταστατικό που κάθε μέλος μπορεί να έχει, γίνονται συνελεύσεις και κάθε άλλη νόμιμη ενέργεια που έχει κάθε σωματείο και, τέλος, κάθε μέλος έχει μία ψήφο. Απαγορεύεται να γίνει κερδοφόρος επιχείρηση και κανένα μέλος δεν πρέπει να κερδίσει μέσα από αυτή τη διαδικασία. Οι κυβερνήσεις προσπαθούν να βρουν κάποιον τρόπο να καταφέρουν να φορολογήσουν αυτό το σύστημα, αλλά οι άνθρωποι που το έφτιαξαν, έχοντας την πείρα από παλαιότερες προσπάθειες, καλύφθηκαν νομικά σαν αστικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις.

Το κράτος μπορεί να φορολογήσει μόνο το μισθό των ανθρώπων που έχουν αναλάβει τη μηχανογράφηση του συστήματος και κάποιες άλλες εργασίες, όπως τα έντυπα που εκδίδονται. Ένα κόστος όμως που καλύπτεται από τη συνδρομή των μελών, που ανέρχεται από 2,5-10 λίρες.

³³ http://archive.enet.gr/online/online_obj?pid=145&tp=T&id=7763180

Δ. ΤΟ ΠΕΙΡΑΜΑ WÖRGL

Το πείραμα Wörgl που διεξήχθη από τον Ιούλιο του 1932 έως τον Νοέμβριο του 1933 είναι ένα κλασικό παράδειγμα των δυνατοτήτων και της αποτελεσματικότητας των τοπικών νομισμάτων. Το Wörgl, μια μικρή πόλη στην

Αυστρία, με 4.000 κατοίκους, εισήγαγε ένα τοπικό ομόλογο κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης. Μέχρι το 1932 η ανεργία στην Wörgl είχε αυξηθεί σε 30%. Η τοπική κυβέρνηση είχε συσσωρεύσει χρέη ύψους 1,3 εκατομμύρια αυστριακών σελινιών (AS) και τα ταμειακά αποθέματα ήταν της τάξης των 40.000 AS. Ο κατασκευαστικός κλάδος και οι υπηρεσίες προς τους πολίτες είχε έρθει σε στασιμότητα. Με πρωτοβουλία του δημάρχου της πόλης, Michael Unterguggenberger, η τοπική κυβέρνηση τύπωσε 32.000 ομόλογα σαν «βεβαιώσεις εργασίας», το οποία έφερε ένα αρνητικό μηνιαίο επιτόκιο 1%³⁴ και μπορούσε να μετατραπεί σε σελίνια στο 98% της ονομαστικής αξίας. Ένα ισοδύναμο ποσό σε σελίνια κατατέθηκε (με τον τόκο να πηγαίνει υπέρ της κυβέρνησης) στην τοπική τράπεζα για την κάλυψη των πιστοποιητικών σε περίπτωση μαζικής εξαγοράς.

Η πίσω όψη κάθε γραμματίου περιείχε αυτολεξεί την ακόλουθη δήλωση: «Προς όλους τους ενδιαφερόμενους: Ο αργός ρυθμός που κυκλοφορεί το χρήμα έχει προκαλέσει μια πρωτοφανή ύφεση του εμπορίου και βύθισε εκατομμύρια ανθρώπους σε απόλυτη εξαθλίωση. Από οικονομικής απόψεως, η καταστροφή του κόσμου άρχισε! - Είναι καιρός, με αποφασιστική και έξυπνη δράση, να προσπαθήσουμε να συγκρατήσουμε την πτωτική βουτιά του εμπορίου και έτσι να σωθεί η ανθρωπότητα από αδελφοκτόνους πολέμους, χάος και διάλυση. Οι

³⁴ Τα χρήματα του Wörgl έχαναν το 1% της ονομαστικής τους αξίας κάθε μήνα. Για να αποφευχθεί αυτή η υποτίμηση ο ιδιοκτήτης του γραμματίου το δαπανούσε όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Ειδικά, την πρώτη μέρα του επόμενου μήνα, έπρεπε να αγοράσει ένα κουπόνι σαν γραμματόσημο, με αξία το 1% της ονομαστικής αξίας και να το κολλήσει στο χαρτονόμισμα. Υπήρχε δηλαδή μία λειτουργία αντίθετη από τον τοκισμό, που επέτρεπε στο χρήμα να κυκλοφορεί συνεχώς.

άνθρωποι ζουν μέσα από την ανταλλαγή υπηρεσιών τους. Η υποτονική κυκλοφορία έχει σταματήσει σε μεγάλο βαθμό αυτή την ανταλλαγή και έτσι ρίχνονται εκατομμύρια άνθρωποι που θέλουν να εργαστούν εκτός εργασίας – Πρέπει, συνεπώς, να αναβιώσουμε αυτή την ανταλλαγή υπηρεσιών και έτσι οι άνεργοι να επιστρέψουν στην παραγωγική τάξη. Αυτός είναι ο στόχος του πιστοποιητικού εργασίας που εκδίδεται από την αγορά της πόλης του Wörgl: Να μειώσει τα βάρη και το φόβο, να προσφέρει δουλειά και ψωμί».

Τα πιστοποιητικά άλλαξαν χέρια τόσο γρήγορα, ώστε χρειάστηκε να τεθούν σε κυκλοφορία μόνο 12.000 από τα 32.000. Σύμφωνα με τις αναφορές από τον δήμαρχο και οικονομολόγους που μελέτησαν το πείραμα, το ομόλογο έγινε εύκολα αποδεκτό από τους τοπικούς εμπόρους και τον τοπικό πληθυσμό. Κατάφερε να πραγματοποιήσει 100.000 AS σε δημόσια έργα που αφορούν την κατασκευή και την επισκευή των δρόμων, γεφυρών, δεξαμενές, συστήματα αποχέτευσης, εργοστάσια, και τα κτίρια. Το πιστοποιητικό ήταν επίσης αποδεκτό ως νόμιμο χρήμα για την καταβολή των τοπικών φόρων. Στον ένα χρόνο που το πιστοποιητικό, κυκλοφόρησε 13 φορές πιο γρήγορα από το επίσημο σελίνι και λειτούργησε ως καταλύτης για την τοπική οικονομία. Οι καθυστερήσεις στην συλλογή των τοπικών φόρων μειώθηκαν δραματικά. Τα έσοδα του Δημοσίου αυξήθηκαν από 2.400 ως το 1931 σε 20.400 το 1932. Η ανεργία είχε εξαλειφθεί, ενώ παρέμεινε πολύ υψηλή σε όλη την υπόλοιπη χώρα. Δεν παρατηρήθηκε αύξηση των τιμών. Με βάση τη δραματική επιτυχία του πειράματος Wörgl, διάφορες άλλες κοινότητες θέσπισαν παρόμοια ομόλογα.

Σε έξι γειτονικά χωριά επεκτάθηκε το σύστημα με επιτυχία. Ο Γάλλος πρωθυπουργός, Eduard Dalladier, έκανε μια ειδική επίσκεψη για να δει το “θαύμα του Wörgl”. Τον Ιανουάριο του 1933, το νέο οικονομικό σύστημα επεκτείνεται στη γειτονική πόλη της Kirchbühl, και τον Ιούνιο του 1933, ο Δήμαρχος του Wörgl συναντήθηκε με εκπροσώπους από 170 διαφορετικές πόλεις της Αυστρίας που ενδιαφέρονταν για την γενικευμένη εφαρμογή του συστήματος και στις πόλεις τους.

Η παρακάτω έκθεση συντάχθηκε από τον Claude Bourdet, έναν αυτόπτη μάρτυρα Καθηγητή του Πολυτεχνείου της Ζυρίχης: «Επισκέφθηκα το Wörgl τον Αύγουστο του 1933, ακριβώς ένα χρόνο μετά την έναρξη του πειράματος. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι τα αποτελέσματα φτάνουν το θαύμα. Οι δρόμοι, περιβόητοι για την άθλια κατάσταση τους, συναγωνίζονται τώρα την ιταλική Autostrade (Ιταλική Εθνική Οδό). Το Συγκρότημα των Δημαρχιακών γραφείων έχει ανακαινιστεί όμορφα ως ένα γοητευτικό σαλέ με ανθισμένες γλαδιόλες. Μια νέα τσιμεντένια

γέφυρα φέρει περήφανα την πλάκα: “Χτισμένο με δωρεάν χρήματα το έτος 1933”. Παντού βλέπει κανείς νέους φανοστάτες στους δρόμους, καθώς και ένα δρόμο με το όνομά του Silvio Gesell. Οι εργαζόμενοι στα πολλά εργοτάξια είναι όλοι ένθερμοι υποστηρικτές του συστήματος του δωρεάν χρήματος. Στα καταστήματα τα γραμμάτια είναι αποδεκτά παντού, παράλληλα με τα επίσημα χρήματα³⁵».

Παρά τα απτά οφέλη του προγράμματος, συνάντησε έντονη αντίδραση από το Περιφερειακό Σοσιαλιστικό Κόμμα και από την αυστριακή κεντρική τράπεζα, η οποία αντιτάχθηκε στο τοπικό νόμισμα ως παράβαση σχετικά με τις εξουσίες του για το χρήμα. Η Κεντρική Τράπεζα της Αυστρίας πανικοβλήθηκε, στο ενδεχόμενο το πείραμα του Wörgl να επεκταθεί σε όλη την Αυστρία και αποφάσισε να διεκδικήσει τα μονοπωλιακά δικαιώματα της, απαγορεύοντας δωρεάν νομίσματα. Η υπόθεση έφτασε ενώπιον του Αυστριακού Ανώτατου Δικαστηρίου, το οποίο επικύρωσε το μονοπωλιακό δικαίωμα της Κεντρικής Τράπεζας για την έκδοση νομίσματος. Και έγινε ποινικό αδίκημα η έκδοση “νομίσματος έκτακτης ανάγκης”. Ως αποτέλεσμα, το πρόγραμμα ανεστάλη, η ανεργία αυξήθηκε, και η τοπική οικονομία σύντομα εκφυλίστηκε στο επίπεδο των άλλων κοινοτήτων της χώρας.

35 <http://www.anixneuseis.gr>, <http://endimo.gr>, The Wörgl Experiment: Austria (1932-1933) <http://www.lietaer.com/2010/03/the-worgl-experiment/>,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΣΩ ΔΙΚΤΥΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΤΥΩΝ

Η μεγάλη πολιτική ανακάλυψη της δεκαετίας του '90 ήταν η ιδέα της δημιουργίας δικτύων συνεργασίας μεταξύ ομάδων, κινημάτων και οργανώσεων, με σκοπό τον συντονισμό και την ανταλλαγή. Σύμφωνα με τον Euclides André Mance ενώ αυτά τα δίκτυα συνεργασίας είχαν μεγάλη σημασία δεν έχει ακόμα εμπεδωθεί πλήρως το δυναμικό τους.

Οι πρωτοβουλίες αφορούν είτε σε οργανωμένα δίκτυα, είτε σε ομάδες ανθρώπων οι οποίες δεν έχουν δομηθεί με κάποιο επίσημο τρόπο και συνίσταται σε συναλλαγές συγκεκριμένων προϊόντων (ποικιλίες λαχανικών, φρούτων, δέντρων) ή συγκεκριμένων στόχων (ανακύκλωση, εκπαίδευση). Αυτού του τύπου οι οικονομικές δραστηριότητες δεν περιλαμβάνουν συναλλαγές εντός του πλαισίου της οικογένειας ή των συγγενικών δομών. Οι δρώντες μπορούν να έχουν συγγενικούς δεσμούς χωρίς αυτό να αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την εν λόγω οικονομική δραστηριότητα.

Οι εν λόγω οικονομικές δραστηριότητες στηρίζονται στο Ισοδίκαιο Ηθικό Εμπόριο το οποίο ως κομμάτι της κουλτούρας των πολιτικών κινημάτων αμφισβήτησης του καταναλωτικού κινήματος στις δεκαετίες του '60 και '70 και στη συνέχεια το '80, στόχευε στις δικαιότερες εμπορικές συμφωνίες με τις αναπτυσσόμενες χώρες, την ενίσχυση των περιθωριοποιημένων παραγωγών, καλύτερες συνθήκες εργασίας, ενίσχυση των επενδύσεων στις τοπικές κοινωνίες, σεβασμός στο περιβάλλον, στη βιοποικιλότητα και στα ανθρώπινα δικαιώματα. Στη Γαλλία υπάρχουν περισσότερες από 1.500 ενώσεις (AMAP) από όπου χιλιάδες παραγωγοί φέρνουν βιολογικά προϊόντα μέσω εναλλακτικών δικτύων, απευθείας στη γειτονιά, με σχεδόν μηδενικό κόστος συναλλαγής. Το πιο γνωστό είναι το «Αλληλέγγυο κολοκύθι» τα προϊόντα του οποίου στοιχίζουν 20% λιγότερο από ότι στις λαϊκές αγορές. Η Γεωργία της εγγύτητας και τα κινήματα των τοποφάγων αναπτύσσονται ταχύτερα σε όλη την Ευρώπη, με παράδειγμα τη Βρετανία στα πλαίσια του κινήματος «Πόλεις σε μετάβαση» και στην Ισπανία με το «Charra de consum solidari».

Με τον όρο δίκτυα ανταλλαγής εννοούμε δομές που διευκολύνουν τη μη νομισματική ανταλλαγή και είτε είναι γενικής φύσης είτε ειδικεύονται σε έναν τομέα

δραστηριότητας. Όπως θα προκύψει και από την ανάλυση που θα ακολουθήσει τα δίκτυα αυτά εμφανίζονται τα εξής χαρακτηριστικά³⁶:

- 1) Αποτελούν ενώσεις φυσικών και νομικών προσώπων που δραστηριοποιούνται με σκοπό τη διευκόλυνση φιλικών ανταλλαγών χρησιμοποιώντας ως μέσο ένα Κοινωνικό Ανταλλακτικό Νόμισμα
- 2) Για την ολοκλήρωση της εγγραφής, σχεδόν στο σύνολο των δικτύων, απαιτείται η ταυτοποίηση του χρήστη με επίδειξη αστυνομικής ταυτότητας ή διαβατηρίου και δείγμα υπογραφής.
- 3) Όργανα αποφάσεων είναι η Γενική Συνέλευση και η Συντονιστική Ομάδα οι οποίες είναι αρμόδιες για τη λήψη αποφάσεων, έχουν την ευθύνη του συντονισμού, του προγραμματισμού και της διαχείρισης προβλημάτων. Τα μέλη τους προκύπτουν από τα ενεργά μέλη που έχουν πλήρη δικαιώματα και υποχρεώσεις.
- 4) Την αποκλειστική ευθύνη για την ποιότητα των συναλλαγών την έχουν τα συναλλασσόμενα μέλη, τα οποία εκτός των άλλων καλούνται να αξιολογήσουν τη συναλλαγή για ενημέρωση άλλων συναλλασσόμενων. Στην πλειοψηφία των δικτύων, η Συντονιστική Ομάδα μπορεί να αρνηθεί να καταχωρήσει αγγελία προσφοράς ή ζήτησης που έχει ρατσιστικό, φυλετικό, αντιπεριβαλλοντικό ή παράνομο χαρακτήρα, μπορεί να τη διαγράψει και το θέμα να συζητηθεί περαιτέρω στην Συντονιστική Ομάδα για μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την προστασία των μελών του Δικτύου.
- 5) Τα Μέλη μπορούν να συναλλάσσονται μεταξύ τους χρησιμοποιώντας σαν μέσο καταγραφής ανεπίσημα κοινωνικά νομίσματα ή μονάδες καταγραφής συναλλαγών που έχουν ισχύ μέσα στα πλαίσια της ομάδας από την οποία δημιουργούνται και χρησιμοποιούνται, με τις εξής ονομασίες:
 - *Τοπική Εναλλακτική Μονάδα* (TEM)
 - *Οβολός* στην Πάτρα
 - *Καερέτι* στην Ιεράπετρα
 - *Τσαμπί* στην Αχαΐα
 - *ΚοιΝό* στη Θεσσαλονίκη
 - *Ήλιος* στην Πιερία
 - *Σ.α.ν.ο* στη Σύρο

³⁶ Επισημαίνεται ότι η τοπολογία προέκυψε κατόπιν μελέτης μέρους των Καταστατικών των Δικτύων όπως παρουσιάζονται στα κατά τόπους site.

- 6) Όλες οι συναλλαγές καταγράφονται και γίνονται ηλεκτρονικά, ενώ για τα μέλη που δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο υπάρχει η δυνατότητα επικοινωνίας με τους διαχειριστές του δικτύου για καταχώριση των αγγελιών ή καταγραφή των συναλλαγών τους. Τα στοιχεία που αφορούν τις συναλλαγές τους είναι προσβάσιμα από την Ομάδα Διαχείρισης και οι λογαριασμοί των μελών είναι ορατοί από όλους. Επιπλέον υπάρχουν στο «Οβολός Κέντρο Μελέτης και Τεκμηρίωσης Κοινωνικού Νομίσιματος» κάρτες χρέωσης - πίστωσης σε έντυπη μορφή.
- 7) Η εγγραφή των μελών γίνεται μετά τη συμπλήρωση μιας ηλεκτρονικής φόρμας και την απόκτηση κωδικού πρόσβασης στο σύστημα. Σε κάποια δίκτυα, όπως σε αυτό του Ηρακλείου, απαιτείται η επαφή με το δίκτυο και ως φυσική παρουσία, δηλαδή η προσέλευση σε μία συνέλευση ή σε ένα παζάρι στο οποίο ο χρήστης παίρνει τον κωδικό πρόσβασης στη σελίδα.
- 8) Οι ενδοδικτυακές συναλλαγές γίνονται με βάση λίστες προϊόντων και υπηρεσιών στις οποίες αναγράφονται τα στοιχεία του συναλλασσόμενου και οι μονάδες ανταλλαγής.
- 9) Για κάθε μέλος ορίζεται ένα αρχικό πιστωτικό και χρεωστικό όριο το οποίο διαφέρει στο εκάστοτε Δίκτυο. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω περιπτώσεις:
- Δίκτυο Ανταλλαγών Ευρυτανίας € 300 ΤΕΜ πιστωτικό, 0 ΤΕΜ χρεωστικό
 - Δίκτυο Ανταλλαγών Πιερίας € 200 Ήλιοι πιστωτικό
 - Συριανό Δίκτυο Ανταλλαγής € +/- 30 σ.α.ν.ο
 - Δίκτυο Ανταλλαγών Ηρακλείου € -150>χρεωστικό όριο, +150>πιστωτικό όριο
 - Δίκτυο Ανταλλαγής Θεσσαλονίκης (Καλαμαριά) € 100 ΚοιΝό χρεωστικό όριο
- 10) Ως βασικός όρος σε όλα τα Δίκτυα τίθεται κανένα μέλος να μην είναι υποχρεωμένο να δεχτεί να κάνει μια συγκεκριμένη συναλλαγή την οποία δεν επιθυμεί για οποιονδήποτε λόγο και όταν επιθυμεί να εγκαταλείψει το Δίκτυο θα πρέπει να φροντίσει να επαναφέρει το λογαριασμό του στο μηδέν.
- 11) Δεν υπάρχει χρέωση τόκου στους λογαριασμούς παρά μόνο μια αυτόματη από το σύστημα χρέωση (συνήθως της μίας ή δύο μονάδων) στους λογαριασμούς για λόγους κάλυψης εξόδων.

12) Για τη μεταφορά μονάδων από τον ένα λογαριασμό στον άλλο απαιτείται γραπτή εξουσιοδότηση του δικαιούχου του λογαριασμού και για κάποια δίκτυα σε εξουσιοδοτημένα σημεία πρόσβασης (Δίκτυο Ανταλλαγών Λασιθίου).

Συμπερασματικά και με βάση τα αναφερόμενα στους καταστατικούς σκοπούς των μελετώμενων Δικτύων, εφαρμόζεται ένας τρόπος ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών βασισμένος στην αλληλεγγύη, την δικαιοσύνη και την ισότητα. Εισάγονται και εφαρμόζονται οριζόντιες πρακτικές όπως η αυτοοργάνωση και η άμεση δημοκρατία, προωθείται η συλλογική δράση, ενισχύεται η περιβαλλοντική ευαισθησία και προωθούνται οι αρχές: της ισότητας, της διαφάνειας και της συμμετοχής με έμφαση στον κοινωνικό χαρακτήρα και στις κοινωφελείς δραστηριότητες.

B. ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

B1. Ο ΠΕΛΙΤΗΣ

Το μεγαλύτερο και παλαιότερο δίκτυο είναι ο «Πελίτις»³⁷. Ιδρύθηκε το 2002 και αποτελείται από δύο ξεχωριστά αλλά αλληλένδετα δίκτυα: α) ένα γενικό δίκτυο ανταλλαγής αγαθών και υπηρεσιών β) ένα εξειδικευμένο δίκτυο το οποίο δίνει τη δυνατότητα στα μέλη και στον κάθε ενδιαφερόμενο να ανταλλάσσουν ή να βρίσκουν παραδοσιακές ποικιλίες φυτών ή είδη ζώων. Η βασική ιδέα είναι ότι για τη διατήρηση των παραδοσιακών φυτών και των εγχώριων ποικιλιών, θα πρέπει αυτά να είναι διαθέσιμα σε όποιον τα αναζητήσει χωρίς τη χρήση χρημάτων. Ο βασικός στόχος της ομάδας είναι η ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών όσον αφορά τις ντόπιες ποικιλίες μέσα από εκδηλώσεις, εξερευνητικές αποστολές, ανοιχτά σπορεία, διανομή φυτών, ομιλίες, εργαστήρια, ανοιχτούς κήπους³⁸. Η διανομή των σπόρων από τον Πελίτι γίνεται δωρεάν χωρίς δέσμευση από αυτούς που τους παίρνουν. Οι σπόροι αποστέλλονται συσκευασμένοι με το σήμα του Πελίτι, στοιχεία επικοινωνίας,

³⁷ Η πρώτη τοπική ομάδα του Πελίτι ξεκίνησε στην Αίγινα, ενώ έως σήμερα υπάρχουν 9 τοπικές ομάδες σε όλη την Ελλάδα.

³⁸ Βλ. www.peliti.gr

το είδος, την περιοχή της καλλιέργειας και την ένδειξη ότι διατίθεται δωρεάν.

Εκτός από τον Πελίτι υπάρχουν πολλές δράσεις και πρωτοβουλίες διατήρησης και διάδοσης παραδοσιακών ποικιλιών σε όλη την Ελλάδα οι οποίες συνεργάζονται με τον Πελίτι και με άλλα τοπικά δίκτυα ή ανεπίσημες ομάδες οι οποίες εκμεταλλεύονται τη χωρική εγγύτητα των μελών τους για την ανταλλαγή σπόρων. Τα μέλη προμηθεύονται τους σπόρους αυτούς δωρεάν και οφείλουν να φυτεύουν αυτούς προκειμένου να τους θέσουν στη διάθεση των υπολοίπων το επόμενο έτος.

Ο Πελίτις συμμετέχει σε αρκετές εκδηλώσεις που σχετίζονται με τη διατήρηση της οικολογίας και της φύσης, με πιο σημαντικό έναν ετήσιο θεσμό κάθε Άνοιξη ο οποίος διοργανώνεται σε εθελοντική βάση και αποτελεί μια έκθεση ανταλλαγής παραδοσιακών ποικιλιών φυτών και ράτσες ζώων η οποία προσελκύει εκατοντάδες καλλιεργητές, εθελοντές³⁹ και επισκέπτες από όλη τη χώρα και το εξωτερικό. Στόχος είναι η δημιουργία μιας αχρήματης οικονομίας όπου μέσα από την αλληλοπροσφορά και την αλληλεγγύη οι άνθρωποι και κατ' επέκταση οι κοινωνίες να καλύψουν τις ανάγκες τους.

B2. ΛΟΓΩ ΤΙΜΗΣ

Παρόμοιες εκδηλώσεις έχουν αρχίσει να πραγματοποιούνται και να επεκτείνονται και σε άλλα μέρη της Ελλάδας με πρωτοβουλία αγροτών. Ένα παρόμοιο δίκτυο γενικής εμβέλειας είναι το «Λόγω Τιμής»⁴⁰ που ξεκίνησε τη λειτουργία του στις 10 Ιουνίου του 2010 με έδρα την Αθήνα και κύρια προσφορά τις υπηρεσίες. Οι συνεννοήσεις σχετικά με τις ανταλλαγές υπηρεσιών γίνεται απευθείας μεταξύ των χρηστών οι οποίοι εγγράφονται στο Site του δικτύου (www.logo-timis.gr). Στο διαδικτυακό σύνδεσμο τα άτομα μέσω των βιογραφικών τους

³⁹ Οι εθελοντές οι οποίοι και στηρίζουν αυτή την πρωτοβουλία συγκεντρώνονται αρκετές ημέρες πιο πριν προκειμένου να αποφασίσουν το στήσιμο και τη διαχείριση της εκδήλωσης. Το φαγητό παρασκευάζεται από προϊόντα που φέρνουν συμμετέχοντες.

⁴⁰ Για περισσότερες πληροφορίες www.logo-timis.gr

ανταλλάσσουν προϊόντα και υπηρεσίες με προσωπική συνεννόηση και από έναν κατάλογο αγαθών και υπηρεσιών (ζήτηση – προσφορά).

B3. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ & ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ (TEM)

Στη **Μαγνησία** λειτουργεί το Δίκτυο Ανταλλαγών και Αλληλεγγύης Μαγνησίας, TEM το οποίο λειτουργεί ως Ένωση φυσικών και νομικών προσώπων (www.tem-magnisia.gr). Μέλος του μπορεί να γίνει κάποιος καταθέτοντας γραπτή αίτηση με την οποία δηλώνει ότι αποδέχεται τους όρους συμμετοχής του Δικτύου. Κάθε μέλος μπορεί να αποχωρήσει από το Δίκτυο με γραπτή του δήλωση, σύμφωνα με τους όρους συμμετοχής. Τα μέλη του Δικτύου με δική τους αποκλειστικά ευθύνη, τόσο ως προς την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, όσο και ως προς τις υποχρεώσεις τους προς τις φορολογικές Αρχές, μπορούν να συναλλάσσονται μεταξύ τους και να καταγράφουν τις συναλλαγές στον ειδικό ιστοχώρο χρησιμοποιώντας σαν μέσο συναλλαγής τη μονάδα TEM. Όλες οι συναλλαγές καταγράφονται ηλεκτρονικά και όλοι οι λογαριασμοί στο σύστημα καταγραφής ξεκινούν από το μηδέν. Για κάθε μέλος υπάρχει αρχικό χρεωστικό όριο 100 TEM και μετά από 30 ημέρες 300 TEM υπό όρους, το οποίο θα καλυφθεί στη συνέχεια από το συναλλασσόμενο με παροχή υπηρεσιών ή προϊόντων. Το όριο αυτό μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση της συντονιστικής Συνέλευσης στη βάση αντικειμενικών κριτηρίων που θα καθορίζονται κάθε φορά για όλα τα μέλη⁴¹.

Στην ιστοσελίδα του δικτύου βρίσκει κανείς μεταξύ των όρων συμμετοχής που προαναφέρθηκαν, τα συναλλασσόμενα προϊόντα, τις υπηρεσίες και τα σημεία ανταλλαγής, ενώ υπάρχει και ένας άμεσος σύνδεσμος για το Βήμα Διαλόγου για συμμετοχή σε συζητήσεις με παράθεση ιδεών και προτάσεων.

B4. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Στην **Εύβοια** λειτουργεί ένα λογισμικό Συμπληρωματικού / Εναλλακτικού Νομίματος Ανοικτού Κώδικα (<http://halkida.mycyclos.info>)

B5. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Στην **Ευρυτανία** μια εναλλακτική κοινωνική οικονομία (www.diktyo.evrytania.eu) με τη δημιουργία μιας συντονιστικής ομάδας με

⁴¹ Για περισσότερα βλ. www.tem-magnisia.gr

αρμοδιότητες, ιστοσελίδα και συγκροτημένες διαδικασίες (δημιουργήθηκαν οι άυλες μονάδες, οι οποίες καταχωρούνται σε βιβλίο και δειλά-δειλά οι ανταλλαγές. Η «τιμή» καθορίζεται από τον «πωλητή» και ο «αγοραστής» εάν τον ενδιαφέρει, λαμβάνει το «προϊόν», με αντίστοιχη μεταφορά μονάδων από τον έναν λογαριασμό στον άλλον).

B6. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ (<https://noe.motherearth.gr/>),

Το Δίκτυο Ανταλλαγών Ν. Πιερίας αποτελεί ένωση φυσικών και νομικών προσώπων που δραστηριοποιούνται στην Πιερία με σκοπό τη διευκόλυνση φιλικών ανταλλαγών χρησιμοποιώντας ως μέσο την Τοπική Εναλλακτική Μονάδα "Ήλιος". Λειτουργεί μέσα από την ιστοσελίδα της Οικολογικής Ομάδας «Μητέρα Γη»: www.motherearth.gr. Το Δίκτυο απευθύνεται: σε γυναίκες και άντρες που επιθυμούν να έχουν ευελιξία και περιορισμένες ώρες απασχόλησης, σε άτομα που χρειάζονται μια επιπλέον πηγή εισοδήματος, σε ανέργους που έτσι μπορούν να καλύψουν ένα μέρος των αναγκών τους, σε συνταξιούχους που θα μπορούν να κάνουν επιπλέον πράγματα από όσα τους επιτρέπει η σύνταξη τους αλλά και να γεμίσουν δημιουργικά το χρόνο τους, σε εμπόρους και άλλους επαγγελματίες που έτσι θα αυξήσουν τους πελάτες τους και θα έχουν επίσης τη δυνατότητα να επωφεληθούν των υπηρεσιών και των προϊόντων του Δικτύου, σε οποιονδήποτε άλλο που θα επιθυμούσε να συμμετέχει στην οικογένεια του Δικτύου Ανταλλαγών.

Το μέλος μπορεί, μετά την εγγραφή του, να ενημερωθεί για τις υπηρεσίες και τα προϊόντα που υπάρχουν διαθέσιμα και αυτά που χρειάζονται τα ήδη υπάρχοντα μέλη. Οι συναλλαγές που μπορεί να είναι: προσφορά ή ζήτηση υπηρεσιών, προσφορά ή ζήτηση προϊόντων.

B7. ΣΥΡΙΑΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (<http://sanosyros.wordpress.com/>),

Το Συριανό Δίκτυο ανταλλαγής υπηρεσιών και προϊόντων είναι μια δημιουργία που έχει ως αφετηρία τις ιδέες της αλληλέγγυας οικονομίας. Οι υπηρεσίες καταχωρούνται σε λίστες προσβάσιμες στον(-ην) καθένα(-μία) που θέλει να προσφέρει ή να λάβει μια υπηρεσία. Στους πίνακες αναγράφονται οι υπηρεσίες και τα στοιχεία του(-ης) συναλλασσόμενου(-ης) καθώς και οι μονάδες ανταλλαγής. Η μονάδα ανταλλαγής είναι το Συριανό ανταλλακτικό νόμισμα (σ.α.νο). Ορίζεται σαν κάτω όριο τα -30 σανο και σαν πάνω όριο τα +30 σανο (η ισοτιμία ορίζεται 1 σανο=1 ώρα).

B8. ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΡΟΔΙΑ στο Ρέθιμο

(<http://www.rodia-reth.gr/>),

Στο ανταλλακτικό Δίκτυο κάποιος μπορεί κανείς να προσφέρει προς ανταλλαγή, να ζητά (να ανταλλάξει) και να προσφέρει εθελοντικά. Η μορφή που μπορεί να έχει η λίστα των μελών του δικτύου διατηρείται τόσο σε ηλεκτρονική όσο και σε έντυπη μορφή για λόγους ασφαλείας. Οι ανταλλαγές μπορούν να γίνονται -πέρα από το άτομο με άτομο- και μέσω «τριγώνου». Στο δίκτυο πέραν της ομάδας internet λειτουργεί και η ομάδα καλλιεργειών ασχολείται με αναζήτηση χωραφιών, συλλογική καλλιέργεια σε χωράφια, παρασκευή σπορείων για ιδιωτική ή συλλογική χρήση από τα μέλη του δικτύου, οργάνωση εργαστηρίων σχετικά με την βιολογική καλλιέργεια και άλλα συναφή θέματα.

B9. ΚΙΝΗΜΑ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΗΣ στα Χανιά (<http://www.inipirouni.gr/meli.html>), & ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΧΑΝΙΑ (<https://sites.google.com/site/pazariantallagonchanion/home>)

Το «ΥΝΙ ΠΙΡΟΥΝΙ» είναι ένα κίνημα αλληλέγγυας συναλλαγής μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή με κύριο σκοπό την προβολή των επώνυμων ελληνικών τυποποιημένων και πιστοποιημένων βιολογικών προϊόντων. Το κίνημα, τυπώνοντας επί της συσκευασίας την ανώτατη τιμή λιανικής πώλησης σε όλα τα βιολογικά προϊόντα με το σήμα «ΥΝΙ ΠΙΡΟΥΝΙ», αποκλείει την υπερτίμηση τους από ενδιάμεσους μεταπράτες και έτσι ο καταναλωτής προστατεύεται πληρώνοντας την ίδια τιμή παραγωγού από όπου και αν προμηθευτεί το προϊόν αυτό. Το κίνημα, με αυτή την καινοτομία, αποσκοπεί στην δημιουργία μιας εναλλακτικής μορφής απευθείας εμπορίου μεταξύ του παραγωγού και του καταναλωτή.

Μέλος μπορεί να γίνει ο κάθε ενήλικος παραγωγός / βιοκαλλιεργητής ή ομάδες τους ανά την Ελλάδα, που επιθυμούν να συμμετέχουν στο κίνημα «ΥΝΙ ΠΙΡΟΥΝΙ» και αποδέχονται τις αρχές και τους όρους του κινήματος. Οι παραγωγοί πιστοποιημένων βιολογικών προϊόντων ή οι ομάδες τους (με οποιαδήποτε μορφή νομικής οντότητας) θα πρέπει να ανήκουν στην πιστοποιημένη βιολογική φυτική, ζωική ή και μελισσοκομική παραγωγή και η πιστοποίηση τους να είναι από

αναγνωρισμένους από το κράτος φορείς πιστοποίησης. Τα παραγόμενα από μέλη, πιστοποιημένα βιολογικά προϊόντα θα πρέπει να παράγονται, να φυλάσσονται, να τυποποιούνται και να συσκευάζονται κατ αποκλειστικότητα σε ελεγχόμενες και πιστοποιημένες υποδομές (εντός του Ελλαδικού χώρου) σύμφωνα με όλες τις Ελληνικές και Κοινοτικές προδιαγραφές που ισχύουν για τα βιολογικά τρόφιμα.

Η κάθε συσκευασία θα φέρει τα στοιχεία και την πιστοποίηση του κάθε παραγωγού / παραγωγών μελών, των οποίων τα προϊόντα περιέχει. Τα μέλη θα πρέπει να ορίζουν οι ίδιοι, να αποδέχονται και να δεσμεύονται για συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα κοινά αποδεκτές τιμές για συγκεκριμένες ποσότητες των προϊόντων που θα φέρουν το σήμα «ΥΝΙ ΠΠΟΥΝΙ» και θα πρέπει να έχουν την δυνατότητα να εκδίδουν νόμιμα παραστατικά πωλήσεων.

Στο site του Δικτύου μπορεί κανείς να αναζητήσει τα σημεία διάθεσης των προϊόντων καθώς και τον τρόπο παραγγελίας αυτών.

B10. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ & ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΥ στο Ηράκλειο

(<http://diktyoantallagisirakleiou.espiv.net/>),

Οι συναλλαγές του Δικτύου δεν είναι δυαδικές σύμφωνα με τα αναφερόμενα στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του. Αυτό σημαίνει ότι ένα μέλος μπορεί να «ξοδέψει» τις μονάδες που μαζεύει σε οποιαδήποτε προσφορά θέλει μέσα στο δίκτυο, χωρίς πουθενά να μπαίνει το χρήμα! Στόχος είναι η διάρρηξη της σχέσης καταναλωτή-παραγωγού, καθιστώντας την αμφίδρομη, η κάλυψη των αναγκών και η δημιουργία συλλογικότητας. Το χρησιμοποιούμενο εναλλακτικό νόμισμα ονομάζεται Μονάδα, δε φορολογείται και δεν τοκίζεται. Όλοι οι λογαριασμοί ξεκινάνε από το μηδέν (0) και ο λογαριασμός κάθε μέλους κινείται με μέγιστο χρεωστικό όριο -150 και μέγιστο πιστωτικό όριο +150 Μονάδες. Σε περίπτωση που υπάρχουν ανάγκες αύξησης ή μείωσης των ορίων, αυτή πραγματοποιείται έπειτα από γενική συνέλευση. Κατά αυτό τον τρόπο δεν χρειάζεται να έχει κανείς κεφάλαιο για να συναλλαχθεί και κανείς δεν έχει νόημα να συσσωρεύσει το νόμισμα αφού ο σκοπός του είναι να εξυπηρετήσει τις ανάγκες όλων.

B11. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ & ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΚοιΝό στην Καλαμαριά (<http://koino.com.gr/index.php>),

Το Δίκτυο Ανταλλαγής Υπηρεσιών και Προϊόντων Θεσσαλονίκης ΚοιΝό λειτουργεί ως εθελοντικό δίκτυο αλληλεγγύης φυσικών και νομικών προσώπων. Μέλος του μπορεί να γίνει κάποιος καταθέτοντας γραπτή αίτηση με την οποία δηλώνει ότι αποδέχεται τους όρους συμμετοχής του Δικτύου. Τα μέλη του Δικτύου μπορούν να συναλλάσσονται μεταξύ τους και να καταγράφουν τις συναλλαγές στον ειδικό ιστοχώρο χρησιμοποιώντας σαν μέσο καταγραφής τη μονάδα ΚοιΝό. Στόχος του Δικτύου και με βάση την αντίληψη ότι με τη συνεργασία, την αυτοοργάνωση, την παρέμβαση και συμμετοχή των πολιτών μπορεί να επιδιωχθεί η αυτονομία και η αυτοδιοίκηση των τοπικών κοινωνιών, είναι να τεθούν ανθρωποκεντρικοί όροι απέναντι στην αγοραία λογική της κερδοσκοπίας και της εκμετάλλευσης.

B12. ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΜ ΚΕΡΚΥΡΑΣ (<http://www.mpoutsouni.gr/forum/>), (<http://diktyodaep.wordpress.com>),

Το Δίκτυο Ανταλλαγών και Αλληλεγγύης Κέρκυρας αποτελεί Ένωση φυσικών προσώπων που δραστηριοποιούνται στη Κέρκυρα με σκοπό τη διευκόλυνση φιλικών ανταλλαγών χρησιμοποιώντας ως μέσο την Τοπική Εναλλακτική Μονάδα ΜΠΟΥΤΣΟΥΝΙ. Όλες οι συναλλαγές με ΜΠΟΥΤΣΟΥΝΙΑ καταγράφονται ηλεκτρονικά είτε από τους εμπλεκόμενους χρήστες είτε από τους υπευθύνους διαχειριστές του συστήματος. Οι συναλλαγές ξεκινούν με μηδενικό λογαριασμό. Για κάθε μέλος υπάρχει αρχικό χρεωστικό όριο 300 ΜΠΟΥΤΣΟΥΝΙΑ και αρχικό πιστωτικό όριο 300 ΜΠΟΥΤΣΟΥΝΙΑ. Τα όρια αυτά μπορούν να αναπροσαρμόζονται με απόφαση της συντονιστικής ομάδας στη βάση αντικειμενικών κριτηρίων που θα καθορίζονται κάθε φορά.

B13. ΔΙΚΤΥΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΑΧΡΗΜΑΤΗΣ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ (<http://www.tem-fthiotidas.gr>)

Το Δίκτυο είναι μία πρωτοβουλία ανεξάρτητων πολιτών από την πόλη της Λαμίας αλλά και την ευρύτερη περιοχή του νομού Φθιώτιδας που ως στόχο έχει μία διαφορετική, εναλλακτική οικονομία η οποία δεν θα βασίζεται στο χρήμα αλλά στην άμεση ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των μελών του με γνώμονα τις αξίες της αλληλεγγύης, της αμοιβαιότητας και της εμπιστοσύνης.

Για τη λειτουργία των συναλλαγών χρησιμοποιείται μία υποτιθέμενη νομισματική μονάδα TEM (Τοπική Εναλλακτική Μονάδα). Αυθαίρετα ορίζεται η αξία αυτής στην εικονική ισοτιμία 1TEM=1€ για λόγους ευκολίας των συναλλαγών και αποφυγή συγχύσεων. Η συναλλαγή γίνεται πάντα μεταξύ δύο μελών τα οποία έχουν το δικαίωμα να αρνηθούν τη συναλλαγή για οποιοδήποτε λόγο. Το κάθε μέλος έχει έναν ατομικό λογαριασμό με μηδενικό ποσό, ο οποίος μπορεί να χρεωθεί μέχρι το ποσό των 150 μονάδων και να πιστωθεί απεριόριστα. Οι τιμές και οι ποσότητες των προϊόντων (παραγωγών ή καταστημάτων που συμμετέχουν στο δίκτυο) καθορίζονται με ελεύθερη συμφωνία των δύο συναλλασσόμενων μελών. *(Επεξήγηση προφορική).*

B14. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΡΟΔΟΠΗΣ (<http://www.emro.gr>)

Οι σκοποί για τους οποίους δημιουργήθηκε το EMPO είναι: η κατάργηση της έννοιας του τόκου και η δυνατότητα απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών σε μικρότερο ή και καθόλου κόστος σε πραγματικό χρήμα. Η ενίσχυση της τοπικής οικονομία σε μία περίοδο βαθιάς ύφεσης, η υποστήριξη της τοπικής οικονομίας, μέσα από δράσεις που ενθαρρύνουν τις ανταλλαγές προϊόντων και υπηρεσιών, στα πρότυπα του διεθνούς συστήματος ανταλλαγών LETS. Η προώθηση της τοπικής επιχειρηματικότητας και παραγωγής με την ανάπτυξη κατάλληλων ηλεκτρονικών ή άλλων μέσων, που δίνουν τη δυνατότητα προβολής υπηρεσιών και αγαθών αλλά και καταγραφής ανταλλαγών μεταξύ των μελών του δικτύου.

Όλοι όσοι αποφασίζουν να συμμετάσχουν στο δίκτυο συναλλαγών του EMPO καταχωρούνται σε μία ηλεκτρονική βάση δεδομένων στο διαδίκτυο και οι συναλλαγές τους είναι ορατές σε όλα τα μέλη του δικτύου. Υπάρχει όριο στη χρέωση των λογαριασμών, το οποίο βάζει φρένο σε όσους επιδιώκουν να καταχραστούν την παροχή αγαθών και υπηρεσιών χωρίς ανταπόδοση.

B15. ΔΙΚΤΥΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ - ΒΟΤΣΑΛΟ (<http://votsalo.org/>)

Το Δίκτυο Αλληλέγγυας Οικονομίας Κορυδαλλού Βότσαλο, δημιουργήθηκε προκειμένου να δώσει τη δυνατότητα στα μέλη του να ανταλλάξουν υπηρεσίες και προϊόντα για να καλύψουν μέρος των καθημερινών αναγκών τους χωρίς τη μεσολάβηση χρήματος. Πρόκειται για μία κοινότητα που δημιουργήθηκε από μία

ομάδα ανθρώπων και λειτουργεί, παρακάμπτοντας το νόμισμα, με εθελοντικές παροχές μεταξύ των μελών της, στα πλαίσια της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Η ονομασία του εναλλακτικού νομίσματος είναι **ΒΟΤΣΑΛΟ** και κάθε νέο μέλος ομοίως όπως και στα άλλα δίκτυα αποκτά έναν ηλεκτρονικό λογαριασμό. Όλοι οι λογαριασμοί ξεκινάνε από μηδέν (0) και μπορεί να φτάσουν μέχρι το μέγιστο πιστωτικό όριο των 300 μονάδων και μέγιστο χρεωστικό όριο τις 150 μονάδες. Σε περίπτωση που υπάρχουν ανάγκες αύξησης ή μείωσης των ορίων, αυτό θα γίνει έπειτα από γενική συνέλευση. Το άθροισμα όλων των λογαριασμών είναι πάντα μηδέν, πράγμα που εξασφαλίζει τη διαφάνεια του συστήματος.

Το δίκτυο δεν ορίζει καμία ισοτιμία της μονάδας. Η “κοστολόγηση” υπηρεσιών και προϊόντων γίνεται ελεύθερα από τα μέλη του δικτύου με μοναδικό κριτήριο το κόστος των υπηρεσιών να μην ξεπερνά τις 20 μονάδες/την ώρα. Αυτό το όριο έχει τεθεί ώστε να αποφευχθεί η αδικία και η υπερτιμολόγηση. Μετά από κάθε ανταλλαγή υπάρχει η δυνατότητα ποιοτικής αξιολόγησης του προϊόντος ή της υπηρεσίας χρησιμοποιώντας τα σύμβολα +, - ή ουδέτερο.

B16. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ (<http://ilianthos.wordpress.com>)

Το ΔΙ.ΑΝ.Α, όπως και άλλα συστήματα ανταλλακτικής οικονομίας είναι ένα μέσο συναλλαγής μεταξύ ανθρώπων χωρίς τη μεσολάβηση χρήματος. Το Δίκτυο δεν έχει διοικητικό συμβούλιο, καταστατικό, συνδρομές. Στο site του Δικτύου υπάρχουν αρχειοθετημένες κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών προσφοράς και ζήτησης με τον/την ενδιαφερόμενο/η και στοιχεία επικοινωνίας αυτού.

B17. ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ - ΕΛΙΑ (<http://www.diktiologia.gr/>)

Το Δίκτυο Ανταλλαγών Μεσσηνίας "Ελιά" λειτουργεί περίπου εννέα μήνες, έχει διοργανώσει επτά ανταλλακτικά παζάρια που περιλαμβάνουν από συλλογική κουζίνα και άλλα δρώμενα έως συλλογή φαρμάκων για τις ανάγκες του Κοινωνικού Ιατρείου Καλαμάτας και λειτουργεί την ηλεκτρονική πλατφόρμα συναλλαγών με τοπική εναλλακτική μονάδα το "Κουκούτσι".

Η χρησιμοποιούμενη εναλλακτική μονάδα αποτελεί απλώς το μέσο της ανταλλαγής και δεν συσσωρεύεται, δεν τοκίζεται και δεν χρησιμοποιείται η ίδια ως αγαθό/προϊόν ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα κερδοσκοπίας και κατάχρησης. Η διαχείριση των μονάδων και των συναλλαγών γίνεται από το ηλεκτρονικό σύστημα

του Δικτύου το οποίο διασφαλίζει τη σωστή, ασφαλή και διάφανη λειτουργία του συστήματος συναλλαγών.

Η λειτουργία του Δικτύου, κατά τα αναφερόμενα στους καταστατικούς σκοπούς του, είναι διττή: Αφ' ενός ως αντιστάθμισμα στη δυσχερή οικονομική κατάσταση και αφ' ετέρου ως πρόταση ποιοτικής αναβάθμισης της έννοιας "αλληλεγγύη".

Το Δίκτυο διοργανώνει κάθε μήνα Ανταλλακτικά Παζάρια και άλλες δράσεις με σκοπό την διεύρυνση του Δικτύου και την εξάπλωση της έννοιας της αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης. Σε αυτές μπορεί κανείς να συμμετέχει χωρίς να είναι αναγκαίο να είναι μέλος του Δικτύου, ενώ για όσους δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο και θέλουν να συμμετέχουν στο Δίκτυο Ανταλλαγών λειτουργεί κέντρο ενημέρωσης και εξυπηρέτησης του Δικτύου.

B18. ΟΜΑΔΑ ΚΥΚΛΟΣ - ΚΩΣ (<http://kyklos-kos.gr/>)

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον κοινωνικό χαρακτήρα του Δικτύου. Από τις συλλογικές αποφάσεις και την ενεργή συμμετοχή στη διαμόρφωση του Δικτύου μέσω του Βήματος Διαλόγου Μελών μέχρι τις κοινωνικές/κοινωνικές δραστηριότητες τα μέλη ενθαρρύνονται να συνεργαστούν, να ανταλλάξουν, να προσφέρουν και να συμμετέχουν με γνώμονα το κοινό καλό και τη συνδιαμόρφωση της κοινωνίας.

Η εκτίμηση της οποιασδήποτε προσφοράς και ζήτησης στα πλαίσια των ανταλλαγών και το μέσο συναλλαγής δεν είναι το ευρώ, αλλά η Τοπική Εναλλακτική Μονάδα (TEM).

B19. ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΛΥΜΝΟΥ (<http://antallagi-kalymnos.blogspot.gr/>)

Το Δίκτυο Καλύμνου είναι μία εναλλακτική μορφή συναλλαγών -χωρίς τη μεσολάβηση του χρήματος- που στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη. Στο site του Δικτύου προσφέρονται γνώσεις, υπηρεσίες, τεχνικές εργασίες ή προϊόντα. Στο Δίκτυο δε χρησιμοποιείται κάποια ανταλλακτική μονάδα παρά μόνο προϊόντα ή υπηρεσίες οι οποίες καταγράφονται σε λίστες.

B20. ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΒΕΡΟΙΑΣ (<http://antalaktikoveria.blogspot.gr/>)

Το Δίκτυο άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο του 2011 και από τις αναρτήσεις στο site διαπιστώνεται η ύπαρξη ενός προσχεδίου Καταστατικού στο οποίο ορίζεται ως μέσο συναλλαγής η μονάδα ΜΑΠ (Μονάδα Αξιολόγησης Προϊόντος). Όλοι οι λογαριασμοί στο σύστημα καταγραφής ΜΑΠ ξεκινούν από το μηδέν. Για κάθε μέλος υπάρχει αρχικό χρεωστικό όριο 30 ΜΑΠ το οποίο θα καλυφθεί στη συνέχεια από το συναλλασσόμενο με παροχή υπηρεσιών ή προϊόντων.

Τα μέλη του Δικτύου έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν τη μηνιαία κίνηση σε ΜΑΠ που καταγράφεται στο σύστημα διαχείρισης και αφορά το λογαριασμό του μέλους σε ηλεκτρονική ή έντυπη μορφή. Για ευπαθή προϊόντα διατροφής πρωτογενούς παραγωγής ορίζεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα μια ενιαία ανταλλακτική αξία, ενώ η ανταλλακτική αξία των λοιπών προϊόντων καθορίζεται υποκειμενικά από το διαθέτων μέλος σεβόμενο τις αρχές που διέπουν το Δίκτυο. Η ανταλλακτική αξία των παρεχόμενων υπηρεσιών καθορίζεται σε ενιαία βάση πχ. εργατοώρα από την γενική συνέλευση της Εταιρείας.

B21. ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΜΟΣΧΑΤΟΥ (<http://www.mesopotamia.gr/>)

Η Κίνηση Πολιτών Μοσχάτου αποτελεί μια Τράπεζα Χρόνου και Αλληλεγγύης. Είναι μια μορφή συναλλαγής κι ένα ανεξάρτητο σύστημα ανταλλαγής υπηρεσιών χωρίς τόκο και κέρδος, που βοηθά τις τοπικές κοινωνίες.

Η Τράπεζα Χρόνου & Αλληλεγγύης Μοσχάτου στηρίζεται στην αυτοοργάνωση των ατόμων, τα οποία αφού καταγράψουν τις ανάγκες και τις ειδικότητες τους, ανταλλάσσουν μεταξύ τους υπηρεσίες ανεξαρτητοποιημένα από το χρήμα και τις τιμές της προσφοράς και της ζήτησης της αγοράς, φτιάχνοντας έτσι ένα τοπικό δίκτυο. Σε αυτό ο καθένας δηλώνει τι μπορεί να προσφέρει και τι έχει ανάγκη, με τις ανταλλαγές να αφορούν κυρίως υπηρεσίες ή γνώσεις.

Γ. ΧΑΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΠΑΖΑΡΙΑ & ΧΑΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ

Ο όρος ελεύθερο ανταλλακτικό παζάρι χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον χώρο όπου άνθρωποι μπορούν να φέρουν πράγματα για ανταλλαγή. Στα παζάρια αυτά μπορεί κάποιος να προσφέρει κάτι διατηρώντας το δικαίωμα να πάρει κάτι άλλο σε μελλοντικό χρόνο και χωρίς απαραίτητα να εξισώνεται η τιμή αυτού που προσέφερε με αυτό που πήρε. Το πρώτο χαριστικό παζάρι είχε διοργανωθεί στην Αθήνα το 2003 με πρωτοβουλία του συνεταιρισμού Σπόρος. Εν τω μεταξύ

δημιουργήθηκαν και άλλα τέσσερα μόνιμα δωρεάν παζάρια και σε άλλες μεγάλες πόλεις όπως τη Θεσσαλονίκη, τα Χανιά, τα Ιωάννινα, τη Ρόδο και το Κιλκίς. Τα online δίκτυα λειτουργούν στη λογική της ανταλλαγής σε μεγάλες αποστάσεις όπως το «**Χάρισε το**» και το «**Freecycle**».

Όλα τα δίκτυα έχουν τους δικούς τους «κανόνες»⁴² προκειμένου να αποτρέψουν τη λεηλασία των προσφερομένων πραγμάτων. Επιπλέον μπορεί να υφίσταται περιορισμοί όσον αφορά τα πράγματα που μπορεί κανείς να προσφέρει ή να λάβει από το δίκτυο και ταυτόχρονα παράλληλες πρωτοβουλίες και διοργανώσεις που έχουν να κάνουν με τη διοργάνωση εργαστηρίων, εκθέσεων, ομιλιών και γενικότερα δραστηριοτήτων χρήσιμων και παραγωγικών.

Τα πιο γνωστά χαριστικά παζάρια στον ελλαδικό χώρο είναι:

- ❖ ο Σκόρος (www.skoros.espiv.net),
- ❖ Μην το πετάς, χάρισέ το (www.xariseto.gr)
- ❖ Χαρίζω (www.xarizo.blogspot.com)
- ❖ Δίκτυο Freecycle (www.freecycle.wikispaces.com/freecycle_gr)
- ❖ Ηλιοχώρος (www.iliohoros.gr/pazari)
- ❖ Swap not shop (<http://swishing.gr>).

Δ. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ & MONEY BACK SYSTEM

Με τον όρο παράλληλο νόμισμα εννοούμε οποιοδήποτε νόμισμα χρησιμοποιείται στις συναλλαγές χωρίς να αποτελεί το επίσημο νόμισμα μιας χώρας και μπορεί να έχει εικονική ή ψηφιακή μορφή (μονάδες που πιστώνονται στη βάση δεδομένων ενός υπολογιστή). Στη συνέχεια θα περιγραφούν τα προγράμματα και συστήματα που λαμβάνουν χώρα στις διάφορες πόλεις της Ελλάδας.

Τα συστήματα αυτά παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις κυρίως ιδεολογικές με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις Τράπεζες Χρόνου σε σχέση με τα υπόλοιπα ανταλλακτικά δίκτυα. Οι μεν πρώτες χαρακτηρίζονται από μία τάση διατήρησης των δεσμών μεταξύ των μελών του συστήματος ενώ τα υπόλοιπα δίκτυα αφήνουν αυτή την ευχέρεια σε πρωτοβουλίες των μελών τους.

Το παλαιότερο δίκτυο αχρήματης ανταλλαγής υπηρεσιών στην Ελλάδα είναι μια Τράπεζα Χρόνου⁴³ με έδρα την Αθήνα η οποία διοικείται από το Ευρωπαϊκό

⁴² Εκτός από τη θέσπιση κανόνων τα ανταλλακτικά παζάρια και τα δίκτυα εντάσσουν τις πρωτοβουλίες τους σε μια γενικότερη αντικαταναλωτική νοοτροπία, σύμφωνα με την οποία τα παλιά και χρησιμοποιημένα πράγματα μπορούν να αποδειχθούν ιδιαίτερα χρήσιμα.

⁴³ Για περισσότερες πληροφορίες: www.time-exchange.gr

Δίκτυο Γυναικών (European Network of Women) και υποστηρίζεται από το χρόνο ως μονάδα συναλλαγής. Το δίκτυο άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο 2006 και ακολουθεί τη γενική δομή των τραπεζών χρόνου: πρόκειται για ένα δίκτυο ατόμων που προσφέρουν υπηρεσίες. Σε ανταμοιβή, κάθε μέλος κερδίζει "χρόνο", έτσι ώστε να μπορεί να ζητήσει την παροχή υπηρεσιών από άλλα μέλη. Η αξία των υπηρεσιών λογίζεται σε χρόνο. Οι ώρες πιστώνονται και χρεώνονται αντίστοιχα για κάθε μέλος με το να καταγράφονται σε έναν υπολογιστή. Η διαχείριση της Τ.Χ. γίνεται από όλα τα μέλη, την ομάδα διαχείρισης και τη γενική συνέλευση η οποία λαμβάνει αποφάσεις. Όλα τα μέλη έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, ενώ για τη διευκόλυνση της λειτουργίας της Τ.Χ. έχουν δημιουργηθεί η ομάδα διαχείρισης που είναι ανοιχτή σε όλους.

Ένα από τα πρώτα στοιχειώδη ανταλλάξιμα κοινωνικά νομίσματα που

κυκλοφόρησαν στην Ελλάδα ήταν ο «Οβολός» (www.ovolos.gr). Σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο site www.ovolos.gr, σκοπός του «ΟΒΟΛΟΣ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ» είναι να δημιουργήσει ένα υγιές και αυτοδύναμο σύνολο που θα μπορεί να πραγματοποιεί οικονομικές συναλλαγές μεταξύ των μελών του, χωρίς να επηρεάζεται από τις επιβαρύνσεις του Ευρώ. Ο Οβολός που προτείνεται είναι ένα ανεπίσημο κοινωνικό νόμισμα που έχει ισχύ μέσα στα πλαίσια της ομάδας από την οποία δημιουργείται και χρησιμοποιείται.

Η διαφορά και ισχύς του **ΟΒΟΛΟΣ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ** έγκειται στο ότι ενώ η νομισματική αξία του ευρώ μπορεί να κυμαίνεται προς βελτιώσεις ή υποτιμήσεις, ο οβολός παραμένει σταθερό σημείο αξιολόγησης μέσα στα όρια του οικονομικού σωματίου⁴⁴, προστατεύοντας έτσι τα μέλη του από τις ανατιμήσεις και την

⁴⁴ Το Σωματείο ιδρύεται το 2009 με την επωνυμία «Οβολός κέντρο μελέτης και τεκμηρίωσης κοινωνικού νομίσματος» και στα Αγγλικά «Ovolos Research Center» και τον διακριτικό τίτλο «Οβολός Κέντρο Μελέτης». το σωματείο έχει βασικούς άξονες-στόχους οι οποίοι είναι: α. Η μελέτη και τεκμηρίωση της δημιουργίας και λειτουργίας στην Ελλάδα κοινωνικού ανταλλακτικού νομίσματος β. Η τεχνική υποστήριξη της ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών συνεταιρισμών, γ. η ενθάρρυνση και ανάληψη δραστηριοτήτων που αφορούν τις εναλλακτικές μορφές εμπορίου και συναλλαγών. Για την πραγματοποίηση των σκοπών αυτών το σωματείο συνεργάζεται στενά με την πολιτεία, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα κέντρα ερευνών, τους κοινωνικούς εταίρους και γενικότερα με άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα ημεδαπά ή αλλοδαπά δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και αναλαμβάνει να εκτελεί έργα ή προγράμματα που σχετίζονται με τα προαναφερθέντα πεδία δράσης.

οικονομική κρίση. Με αυτό τον τρόπο, η λογική ζήτησης και προσφοράς όπως την γνωρίζουμε δεν μεταβάλλεται, παρά μεταφέρεται σε μία σφαίρα ενδοδικτυακών συναλλαγών όπου η αξία του νομίσματος έχει ισχύ στα πλαίσια του οικονομικού δικτύου μέσα στο οποίο προστατεύεται και από το οποίο τροφοδοτείται.

Ο τρόπος που λειτουργεί το οικονομικό σωματείο είναι ο εξής: Τα μέλη του οικονομικού σωματείου ανοίγουν έναν λογαριασμό με την κατάθεση συμμετοχής τους στο σωματείο **ΟΒΟΛΟΣ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ**. Κάθε νέο μέλος αποκτά αυτόματα έναν νέο λογαριασμό για την αποταμίευση των οβολών, δηλαδή του κεφαλαίου του. Από την στιγμή που κάποιος έχει στην διάθεση του οβολούς, έχει την δυνατότητα να αγοράσει και να πουλήσει προϊόντα και υπηρεσίες από οποιοδήποτε άλλο μέλος, ακριβώς όπως θα πραγματοποιούσε τις αγορές του με ευρώ. Όταν τα μέλη πωλούν αγαθά ή υπηρεσίες κερδίζουν Οβολούς, και οι λογαριασμοί τους πιστώνονται. Όταν τα μέλη αγοράζουν αγαθά ή υπηρεσίες ξοδεύουν Οβολούς, και οι λογαριασμοί τους χρεώνονται. Το σύστημα λειτουργεί με κάρτες χρέωσης-πίστωσης "οβολών", με "οβολούς" σε έντοπη μορφή και με χρήση ηλεκτρονικών συναλλαγών.

Στην **Ιεράπετρα** λειτουργεί ένα δίκτυο αμοιβαίας αλληλοβοήθειας με τη χρήση ενός κοινωνικού νομίσματος «**το Καερέτι**»⁴⁵. Το Καερέτι έχει την ισοτιμία του ευρώ, δεν φορολογείται και δεν τοκίζεται. Κάθε νέο μέλος αποκτά αυτόματα έναν νέο ηλεκτρονικό λογαριασμό για την αποταμίευση του κοινωνικού νομίσματος του και μια κάρτα μέλους με τον αντίστοιχο αριθμό. Όλοι οι λογαριασμοί ξεκινάνε από το μηδέν και ο λογαριασμός κάθε μέλους κινείται με μέγιστο πιστωτικό όριο +100 νομίσματα και μέγιστο χρεωστικό όριο -100 δηλαδή το κάθε μέλος έχει περιθώριο

συναλλαγής συνολικό 200 νομισμάτων. Σε περίπτωση που υπάρχουν ανάγκες αύξησης ή μείωσης των ορίων αυτό πραγματοποιείται έπειτα από γενική συνέλευση. Έτσι δεν χρειάζεται να χει κανείς κεφάλαιο για να συναλλαχθεί (χρεωστικό όριο), και κανείς δεν μπορεί να συσσωρεύσει το νόμισμα αφού ο σκοπός του είναι να εξυπηρετήσει τις ανάγκες όλων. (Πιστωτικό όριο). Όλες οι συναλλαγές καταγράφονται ηλεκτρονικά και οι λογαριασμοί των μελών είναι ορατοί από όλους.

⁴⁵ Προέρχεται από την τουρκική λέξη "gayret", που σημαίνει προσφέρω μια μικρή βοήθεια σε κάποιον.

Εναλλακτικές μονάδες κυκλοφορούν στη Φθιώτιδα (<http://www.tem-fthiotidas.gr/daaaof.htm>), και στη Ροδόπη (<http://www.emro.gr/>), τα δίκτυα των οποίων λειτουργούν ομοίως ως άτυπες ενώσεις φυσικών και νομικών προσώπων με σκοπό τη διευκόλυνση συναλλαγών μεταξύ των μελών τους με τη χρήση της μονάδας ΕΜΡΟ (Εναλλακτική Μονάδα Ροδόπης) και ΤΕΜ αντίστοιχα.

Τέλος, στο Δίκτυο «Φασούλι», (<http://fasouli.wordpress.com/>) το κάθε μέλος προσφέρει στους άλλους υπηρεσίες και προϊόντα. Οι προσφορές του ανακοινώνονται στο δίκτυο μέσα από ταξινομημένες αγγελίες και η πληρωμή του γίνεται σε **Φασούλια**, ένα εικονικό νόμισμα που η χρήση του περιορίζεται μέσα στο δίκτυο.

Το σύστημα «**Money Back System - Σύστημα Επιστροφής χρημάτων**⁴⁶» είναι ένα δίκτυο ανταλλαγής που συνδυάζει εμπόριο και νομισματικά στοιχεία. Το δίκτυο έχει δημιουργηθεί από μια ιδιωτική εταιρεία, η οποία κατέχει επίσης την πνευματική ιδιοκτησία του συστήματος. Ως Χορηγοί του συστήματος συμμετέχουν Εταιρείες Λεωφορείων της Κρήτης και των Δωδεκανήσων, ενώ άλλες τοπικές επιχειρήσεις (σούπερ μάρκετ, καταστήματα ένδυσης, καφετέριες, κινηματογράφοι, καταστήματα επίπλων) έχουν συνάψει εμπορική σύμβαση με τη διαχειρίστρια εταιρεία. Σύμφωνα με το πρόγραμμα, τα εισιτήρια που χρησιμοποιούνται από μέσα μαζικής μεταφοράς, χωρίς να έχει σημασία σε ποιο μέρος της χώρας έχουν χρησιμοποιηθεί, μπορεί να χρησιμοποιηθούν εκ νέου στην ονομαστική αξία τους για να αγοράσουν αγαθά και υπηρεσίες από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις, αλλά φυσικά, δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ξανά για τις δημόσιες μεταφορές. Το σύστημα διακρίνεται από απλότητα βασιζόμενο στα εισιτήρια που βρίσκονται σε κυκλοφορία και από περιβαλλοντική μέριμνα δεδομένου ότι προκαλεί τους ανθρώπους να κάνουν χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς και να κάνουν τα ψώνια τους σε τοπικές επιχειρήσεις.

⁴⁶ Για περισσότερες πληροφορίες: wp.moneybacksystem.gr

Ε. ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Στην **Αργεντινή**, το 2001 μετά την επίσημη πτώχευση του κράτους ιδρύθηκε το Γενικό Δίκτυο Ανταλλαγών της Αργεντινής (**τρουέκε**)⁴⁷ με τη στήριξη του Υπουργείου Οικονομικών, το οποίο σύμφωνα με τους κατοίκους ήταν αυτό που έσωσε τη χώρα από τη βία και την αιματοχυσίες που ήταν φυσικές συνέπειες της εξαθλίωσης του λαού. Το σύστημα λειτουργεί με απλό τρόπο και βασίζεται στα πιστωτικά «χαρτάκια», τα οποία αποκτούν τα μέλη των κόμβων-λεσχών (σήμερα υπάρχουν περίπου 800 κόμβοι σε όλη την Αργεντινή) με την προσφορά αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών. Μόλις, για παράδειγμα, ένας αγρότης «πουλήσει» κάποια ποσότητα από το προϊόν του σε κάποιο μέλος μιας λέσχης, λαμβάνει ένα πιστωτικό χαρτάκι στο οποίο αναγράφεται η αξία της συναλλαγής και με τη σειρά του το χρησιμοποιεί σε όποια λέσχη-κόμβο επιθυμεί, για να αγοράσει κάποιο αγαθό ή την παροχή υπηρεσίας από κάποιο άλλο μέλος του Δικτύου.

Στη **Γαλλία** υπάρχουν περισσότερες από 500 ενώσεις (AMAP) όπου περίπου 1.000 παραγωγοί φέρνουν βιολογικά προϊόντα, μέσω εναλλακτικών δικτύων, απευθείας στη γειτονιά, με σχεδόν μηδενικό κόστος συναλλαγής, καλύπτοντας ήδη 70 χιλιάδες καταναλωτές. Το πιο γνωστό AMAP στο Παρίσι είναι το «Αλληλέγγυο Κολοκύθι». Τα προϊόντα του στοιχίζουν 20% λιγότερο απ' ό,τι στις λαϊκές αγορές. Επίσης εκεί δραστηριοποιούνται ανταλλακτικά δίκτυα όπως τα *régies de quartier* (ενώσεις σε υποβαθμισμένες περιοχές για τη δημιουργία κοινωνικού δεσμού με προσφορά εργασίας κοινωνικής χρησιμότητας). Ακόμη, στη Γαλλία το sol είναι ένα ηλεκτρονικό νόμισμα (κάρτα) που πρωτοκυκλοφόρησε το 2007 και χρησιμοποιείται στην εναλλακτική κοινωνική οικονομία σε μαγαζιά συνεταιριστικά, ισοδικαίου εμπορίου, ταμεία αλληλοβοήθειας κ.λπ. Η πρωτοτυπία αυτού του νέου κοινωνικού νομίσματος έγκειται στο ότι καλύπτει τρεις λειτουργίες σε μία κάρτα ηλεκτρονική: α) το συνεταιριστικό sol, το οποίο αποκτάται όταν γίνονται αγορές αγαθών ή υπηρεσιών κοινωνικό-οικολογικού χαρακτήρα, β) το sol δέσμευση (*engagement*), που αφορά τοπικές πρωτοβουλίες καθαρά κοινωνικές ή αλληλέγγυες, γ) τέλος, το sol ορισμένου σκοπού (*affecte*) αφορά όσους επωφελούνται από την κοινωνική βοήθεια

⁴⁷ Red Global de Trueque (<http://www.trueque.org.ar/>)

και οι οποίοι μπορούν να το χρησιμοποιήσουν για να πληρώσουν μια ένωση για παροχή βοήθειας στο σπίτι ή μια αλληλοβοηθητική ασφάλεια για υπηρεσίες υγεία».

Στη **Γερμανία** λειτουργούν 73 περιφερειακά ταμεία αλληλοβοήθειας (Regiogelder) που υποστηρίζουν τα 30 ενεργά τοπικά νομίσματα, ενώ ετοιμάζονται να κυκλοφορήσουν άλλα 20. Έχει συσταθεί μάλιστα και Ένωση Εναλλακτικών Νομισμάτων. Το πρώτο εναλλακτικό νόμισμα που εμφανίστηκε ήταν το «**ρόλοντ**» στη Βρέμη (2001) και στη συνέχεια το **chimagauer** στη Βαυαρία (περιοχή Ρόσενχαϊμ - 2003). Το chimagauer υποστηρίζεται και από την τοπική τράπεζα. Το 70% του βαυαρικού νομίσματος κυκλοφορεί σε ηλεκτρονική μορφή. Πιο πρόσφατο εναλλακτικό νόμισμα είναι το «**μπερλίνερ**» στο Βερολίνο (2007). Το νόμισμα αυτό, που τυπώθηκε σε 10.000 κομμάτια, έχει την ίδια «ισοτιμία» με το ευρώ και κυκλοφορεί ως μέσο συναλλαγής παράλληλα με αυτό. Γίνεται δεκτό σε περισσότερα από 200 καταστήματα του Βερολίνου.

Στην **Ιαπωνία** μια τοπική ομάδα στην πόλη Καν'οντζι επανέφερε ως εναλλακτικό το παλιό νόμισμα **kan'ei tsuho** που κυκλοφορούσε από το 1636 έως το 1953 και αντιστοιχούσε σε 30 γεν. Εκατομμύρια τέτοια νομίσματα υπάρχουν αποθηκευμένα σε σεντούκια, αποθήκες και στρώματα. Η αναθέρμανση της τοπικής οικονομίας ήταν γεγονός. Χιλιάδες τουρίστες επισκέπτονται την πόλη για να ξοδέψουν τα kan'ei tsuho τους.

Η ανάπτυξη των εναλλακτικών νομισμάτων στη **Βραζιλία** είναι εντοπωσιακή. Αυτή τη στιγμή κυκλοφορούν 51 νομίσματα που υποστηρίζονται από αντίστοιχο αριθμό μη θεσμοθετημένων τραπεζών. Το όλο σύστημα λειτουργεί κάτω από την ομπρέλα του Ινστιτούτου **Banco Palmas**⁴⁸. Μάλιστα το 1997 ιδρύθηκε η τράπεζα Banco Palmas (Φορταλέζα) που παρέχει ένα ιδεατό νόμισμα σε μικροδάνεια χωρίς τόκο με το οποίο οι δανειζόμενοι συναλλάσσονται τοπικά. Το 2008 πήρε το βραβείο Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας από τα Ηνωμένα Έθνη.

Η ανταλλαγή αγαθών γίνεται τρόπος ζωής για όλο και περισσότερους Αμερικανούς. Μία ημέρα κάθε εβδομάδα, στο Μπρούσβικ του Μπρούκλιν, μια από τις πιο «μητροπολιτικές» συνοικίες της Νέας Υόρκης, φτάνουν από την εξοχή φρέσκα

⁴⁸ Banco Palmas (<http://www.bancopalmas.org/>)

αβγά από κότες μεγαλωμένες σε παραδοσιακά κοτέτσια από τους Αμις, βασιλικός και δεντρολίβανο με μεσογειακό άρωμα, ντομάτες βιολογικής γεωργίας.

Ο Γισάι Μπένκλερ που διευθύνει το Κέντρο Μπέρκμαν για το Διαδίκτυο και την Κοινωνία στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, μιλάει για μια «έκρηξη συνεταιριστικών συμπεριφορών, η οποία δεν περιορίζεται πλέον στο Διαδίκτυο, αλλά σηματοδοτεί γενικά την ανθρώπινη συμπεριφορά». Επιπλέον με τις ανταλλαγές πλουτίζεις συναισθηματικά, δημιουργώντας νέες φιλίες μ' αυτούς με τους οποίους μοιράζεσαι την εμπειρία του συνεταιριστικού καταναλωτισμού. «Έτσι η κατανάλωση γίνεται η συνδετική ύλη της οικοδόμησης μιας κοινότητας», λέει ο Πωλ Ζακ, ο οποίος διευθύνει το ινστιτούτο σπουδών στη «νευροοικονομία» του Πανεπιστημίου Κλέρμοντ (Καλιφόρνια).

Στην **Ισπανία** με το «Charca de consum solidari» της Βαρκελώνης πέτυχαν πιο δίκαιες τιμές μέσω της επανατοπικοποίησης των διατροφικών συναλλαγών, αφού όποιος δεν έχει να πληρώσει τα προϊόντα μπορεί να παρέχει ανταλλακτική εργασία στην παραγωγή και στη διανομή. Οι κάτοικοι της μικρής ισπανικής πόλης Μουγκάρδος στην περιοχή της Γκαλίθια βρήκαν τρόπο να αξιοποιήσουν τις πεσέτες που είχαν για χρόνια κρυμμένες μέσα σε σεντούκια και στρώματα. Σε μια προσπάθεια να ωθήσουν την κατανάλωση εν μέσω οικονομικής κρίσης, 61 επιχειρήσεις της πόλης αποφάσισαν από 1/3/2011 να δέχονται σαν νόμιμο συναλλαγής και την πεσέτα, με ισοτιμία 166,38 του ευρώ. «Ξέρουμε ότι οι άνθρωποι δυσκολεύονται λόγω των οικονομικών συνθηκών και γι' αυτό σκεφτήκαμε αυτή τη λύση για να τους βοηθήσουμε να καταναλώσουν», λέει στο περιοδικό «TIME» ο Φελίπε Φερνάντες, που έχει κιόσκι πώλησης εφημερίδων. Πολλοί άνθρωποι επισκέπτονται τη μικρή πόλη και πληρώνουν τους λογαριασμούς τους σε πεσέτες. Η κυκλοφορία πεσετών σύμφωνα με την κεντρική τράπεζα της Ισπανίας φτάνει το 1,7 δισ. και ακόμα επιτρέπεται η ανταλλαγή τους με το ευρώ.

Το 2004 ο Πάμπλο Καπίλε δημιούργησε την Cubo Card, ένα εναλλακτικό νόμιμο που επιτρέπει την ανταλλαγή αγαθών και μουσικών υπηρεσιών μεταξύ των μελών της καλλιτεχνικής κοινότητας Cubo. Το συγκεκριμένο νόμιμο επέτρεψε στους μουσικούς της περιοχής Cuiaba να δημιουργήσουν αυτοδιαχειριζόμενους καλλιτεχνικούς οργανισμούς και να προαγάγουν ανέξοδα την ντόπια μουσικά κουλτούρα ανταλλάσσοντας τη δημιουργία τους με προϊόντα και υπηρεσίες.

Στο **Βανκούβερ του Καναδά** το 44% των βρώσιμων προϊόντων καλλιεργείται στις αυλές και τα μπαλκόνια των σπιτιών, ενώ το κράτος έχει παραχωρήσει 17 κήπους στη διάθεση των πολιτών.

Στην **Ελβετία**, μάλιστα, υπάρχει και το Wirtschaftsring (Επιχειρηματικός κύκλος)⁴⁹, που είναι στην ουσία ένα πιστωτικό ίδρυμα μέσω του οποίου οι επιχειρήσεις και οι ελεύθεροι επαγγελματίες της χώρας προβαίνουν σε πολυμερές ανταλλακτικό εμπόριο.

Στην **Ιταλία** κυκλοφορούν τα εναλλακτικά νομίσματα libra και credito, στην κοιλάδα Valchiusella, βόρεια του Τορίνο.

Η Social Economy Europe είναι το πανευρωπαϊκό σχήμα που συγκεντρώνει κάτω από την ομπρέλα του πολλές από αυτές τις εναλλακτικές οργανώσεις και δραστηριότητες. Σχεδόν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την κοινωνική οικονομία.

Σχετικοί Σύνδεσμοι:

- International LETS Groups Directory (<http://www.lets-linkup.com/>)
- The Peterborough Local Economic Trading System (<http://ptbolets.50webs.com/>) - **Καναδάς**
- LETSlink LONDON (LLL) and London-wide LETS - trading in links (<http://www.letslinkuk.net/london/>) - **Μ. Βρετανία**
- Système d’Echange Local et Jardin d’Echange Universel (<http://www.sel-terre.info/>) - **Γαλλία**
- Tauschen Regional (<http://www.regiotauschnetz.de/>) - **Γερμανία**
- Neue Internetpräsenz in Vorbereitung (<http://www.talentiert.at/>) - **Αυστρία**

⁴⁹ WIR Bank (<http://www.wir.ch/>)

Συμπερασματικά, από το ΚοιΝό της Θεσσαλονίκης ως το taurino του Τορίνο, από το Καερέτι της Ιεράπετρας ως το sardex της Σαρδηνίας, από το TEM του Βόλου ως το res του Βελγίου, από το φασούλι της Αθήνας ως το heol της Βρέστης, πέρα από το επίσημο και πληρωμένο ευρώ, κυκλοφορούν δεκάδες ακόμη εναλλακτικά νομίσματα, η χρήση των οποίων δεν αποσκοπεί τόσο στο κέρδος όσο στην προσφορά.

Τα εναλλακτικά - κοινωνικά νομίσματα που κυκλοφορούν ανά την υφήλιο παράλληλα και συμπληρωματικά με τα εθνικά ή υπερεθνικά ανέρχονται σε χιλιάδες⁵⁰. Η βασική αρχή που διέπει την κυκλοφορία και τη χρήση των κοινωνικών νομισμάτων είναι η αρχή της προσφοράς. Στην ουσία πρόκειται για τοπικά δίκτυα πολιτών και επιχειρήσεων, στο εσωτερικό των οποίων τα εγγεγραμμένα μέλη έχουν τη δυνατότητα να συναλλάσσονται, κοινώς να εμπορεύονται, να αγοράζουν και να πωλούν αγαθά και υπηρεσίες, δίχως την ανάγκη χρήσης του επίσημου νομίσματος της χώρας στην οποία βρίσκονται. Κύριος στόχος η ανάδειξη και εδραίωση ενός εναλλακτικού μοντέλου οικονομίας, πιο ανθρώπινου και ηθικού, το οποίο θα συμβάλει στην ανάπτυξη ενός δικτύου κοινωνικής αρωγής και προστασίας. Σε πρακτικό επίπεδο, η υιοθέτηση εναλλακτικών - κοινωνικών νομισμάτων έχει ως άμεσο αποτέλεσμα την μείωση της ανάγκης των πολιτών για χρήματα, τη στήριξη των νοικοκυριών, των ανέργων και των χαμηλόμισθων, τον περιορισμό της κερδοσκοπίας και της εκμετάλλευσης.

Στα περισσότερα ανταλλακτικά δίκτυα, τα αγαθά και οι υπηρεσίες που προσφέρονται κοστολογούνται με βάση το εκάστοτε εναλλακτικό νόμισμα που υιοθετείται ενώ τα μέλη τους κατέχουν έναν λογαριασμό ο οποίος πιστώνεται. Κάθε μέλος μπορεί να προσφέρει εργασία, προϊόντα ή υπηρεσίες και να πληρωθεί σε μονάδες του εναλλακτικού νομίσματος. Στη συνέχεια, μπορεί να αναζητήσει στο εσωτερικό του δικτύου προϊόντα ή υπηρεσίες που έχει ανάγκη και που προσφέρονται από άλλα μέλη και να τα αποκτήσει πληρώνοντας πάλι με μονάδες του εναλλακτικού νομίσματος.

Ο αμερικανός δημοσιογράφος Ντέιβιντ Γούλμαν και συγγραφέας του βιβλίου «Το τέλος του χρήματος» (David Wolman, *The end of money*, εκδ. Da Capo,

⁵⁰ Το παλαιότερο και σε συνεχή χρήση από τότε που πρωτοεμφανίστηκε είναι το ελβετικό Wir. Δημιουργήθηκε το 1934 από μόλις 16 επιχειρηματίες οι οποίοι στόχευαν να ξεπεράσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης του '29, ενώ σήμερα το δίκτυο μετρά περισσότερα από 60.000 μέλη.

2012) σε συνέντευξή του στη «Repubblica», προσπαθώντας να εξηγήσει το ενδιαφέρον του κόσμου για τα εναλλακτικά νομίσματα, αναφέρεται στο ανάλογο ενδιαφέρον που δείχνουμε για τοπικά τρόφιμα. Οι άνθρωποι, ισχυρίζεται ο Γούλμαν, έχουν την τάση να θεωρούν τα τρόφιμα που προέρχονται από τον τόπο τους καλύτερα για την υγεία τους, για την κοινότητά τους και για το περιβάλλον. Το ίδιο ισχύει και για τα υπόλοιπα καταναλωτικά αγαθά. Είτε πρόκειται για παπούτσια είτε για καναπέδες ή μωρουδιακά, είναι προτιμότερο κάποιος να τα αγοράσει από το μαγαζί της γειτονιάς του, παρά να παραγγείλει από το Ιντερνετ κάτι που φτιάχτηκε στην Κίνα ή στην Ινδία. Αυτό ακριβώς συμβαίνει και με τα χρήματα: αν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί ένα εναλλακτικό και επαρκώς εξελιγμένο νομισματικό σύστημα, ικανό να υποστηρίξει την τοπική οικονομία και να κρατήσει τα χρήματα στο εσωτερικό της κοινότητας αντί να συμβάλει στον περαιτέρω πλουτισμό μακρινών τραπεζικών πολυεθνικών, τότε το όλο εγχείρημα εμφανίζεται ιδιαίτερα συναρπαστικό, καταλήγει ο Αμερικανός.

Μέσα σε μόλις δύο χρόνια, στη χώρα μας συστάθηκαν περισσότερα από 25 ανταλλακτικά δίκτυα τα οποία διευρύνονται συνεχώς και ενισχύονται. Από τις συναλλαγές - ανταλλαγές που πραγματοποιούνται στο εσωτερικό τους, το κράτος, το οποίο τις θεωρεί ακόμη παράτυπες, δεν εισπράττει ΦΠΑ, δεν καταβάλλονται ασφαλιστικές εισφορές ενώ παράλληλα δεν εμφανίζονται στο εισόδημα των πολιτών ώστε να φορολογηθούν. Από την άλλη πλευρά, τα μέλη αυτών των δικτύων, προστατεύονται από τις όποιες αρνητικές επιπτώσεις τόσο της έλλειψης όσο και της χρήσης του ευρώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο:

Α. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ.

Όπως προκύπτει από την ανωτέρω ανάλυση, η οικονομική κρίση αλλά και η μεταστροφή των νοοτροπιών και συμπεριφορών των καταναλωτών-χρηστών προς μια «υπευθυνοποίηση» (responsabilisation) και επιπλέον η διεκδίκηση και η αναζήτηση ενός άλλου τρόπου παραγωγής και κατανάλωσης, δημιούργησε την ανάγκη για τη δημιουργία όλων των μορφωμάτων και πειραμάτων που περιγράφηκαν παραπάνω.

Η ανάδυση της κοινωνικής οικονομίας, για τους θεσμούς της οποίας συχνά υπάρχει μία «εργαλειακή» αντίληψη ως προς το ότι μετακυλίνουν σε αυτούς ευθύνες με σκοπό να επωμισθεί η *κοινωνία των πολιτών* μέρος των ευθυνών που αναλογούν στο κράτος, συνοδεύτηκε από τη βαθμιαία απόσυρση αυτού⁵¹.

Συμπερασματικά και βάσει των αναφορών στα προηγούμενα κεφάλαια, οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας δραστηριοποιούνται με αφετηρία την ικανοποίηση πραγματικών αναγκών, με αλληλέγγυα οριζόντια δικτύωση και κινητοποίηση «από τα κάτω» των οικονομικά ασθενέστερων. Οι στηριζόμενες σε κίνητρα βασισμένα σε διοχετευόμενους πόρους μέσω διαφόρων προγραμμάτων (αναπτυξιακών και άλλων), συχνά αποδεικνύονται θνησιγενείς και διαλύονται όταν στερέψουν οι πηγές χρηματοδότησης.

Προχωρώντας σε μία περισσότερο κριτική ανάλυση προκύπτει μια κοινή συνισταμένη των θέσεων υπέρ της ενίσχυσης των φορέων της κοινωνικής οικονομίας στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, με την εκτίμηση ότι παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες στο ίδιο ή/και σε χαμηλότερο κόστος σε σχέση με τον αμιγή δημόσιο τομέα. Ας μην ξεχνάμε ότι η συζήτηση για την κοινωνική οικονομία εντάσσεται στη συζήτηση αναφορικά με την αναδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με το δημόσιο έλλειμμα και τη βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Για τους υποστηρικτές της κοινωνικής οικονομίας είναι σημαντικό να αναδειχθούν τα πλεονεκτήματα του τρίτου τομέα με όρους αποδοτικότητας, ως εναλλακτικού δρόμου στην ακραιφνή ιδιωτικοποίηση⁵². Η επιχειρηματολογία τους βασίζεται στα συνδυασμένα αποτελέσματα των ακόλουθων παραμέτρων:

- Η κοινωνική οικονομία μπορεί να αντλήσει πόρους από τον ιδιωτικό κερδοσκοπικό τομέα και να δημιουργήσει νέες υπηρεσίες ή να παρέχει μεγαλύτερα επίπεδα από τις υπάρχουσες, χωρίς να επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό.
- Η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών από τον τρίτο τομέα συχνά παίρνει τη μορφή συμβολαίων παροχής έργου με χρηματοδότηση από το κράτος, το οποίο επιβλέπει την υλοποίησή τους με βάση μετρήσιμους δείκτες. Ως εκ

⁵¹ Σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση του προνοιακού πλουραλισμού το κλασικό κράτος πρόνοιας έφτασε στα όρια του ιστορικού του ρόλου με την κρίση του 1970, δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει την ανεργία και αποδείχτηκε ανεπαρκές στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

⁵² Βλ. **Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός** – Μια κριτική προσέγγιση (Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων), Σοφία Αδάμ και Χρήστος Παπαθεοδώρου.

τούτου, οι φορείς του τρίτου τομέα είναι περισσότερο προσανατολισμένοι και αναγκαστικά πιο συμμορφωμένοι στην επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων.

Όσον αφορά συγκεκριμένα στην ανάπτυξη των κοινωνικών δικτύων και τοπικών νομισμάτων μερικά εκ των σημαντικών οφελών τους είναι:

- ❖ Η καλύτερη αξιοποίηση των υπάρχοντων παραγωγικών πόρων, πχ ανέργων, με ενίσχυση της τοπικής αγοραστικής δύναμης, δηλαδή αύξηση της ζήτησης.
- ❖ Ενθάρρυνση της τοπικής παραγωγής και των τοπικά διαθέσιμων αγαθών και υπηρεσιών.
- ❖ Ορισμένες μορφές συμπληρωματικού νομίσματος μπορούν να προάγουν την πληρέστερη αξιοποίηση των πόρων σε μια πολύ ευρύτερη γεωγραφική περιοχή και να συμβάλλει στη γεφύρωση των εμποδίων που επιβάλλονται λόγω απόστασης, ειδικά μέσω της χρήσης του Διαδικτύου.
- ❖ Τα τοπικά νομίσματα κυκλοφορούν πιο γρήγορα από τα εθνικά ως αποτέλεσμα των αρνητικών επιτοκίων που ενθαρρύνει τους ανθρώπους να ξοδεύουν χρήματα πιο γρήγορα.

Δεν είναι όμως λίγες και οι αρνητικές αναφορές οι οποίες εστιάζουν:

- ❖ Στην αποσπασματικότητα τους, αφού κάθε πόλη έχει το δικό της δίκτυο ή νόμισμα.
- ❖ Στους πληθωριστικούς κινδύνους από την έκδοση των bonus μονάδων κατά την εγγραφή που μπορούν να τινάζουν το σύστημα στον αέρα.
- ❖ Στην έλλειψη πίστωσης με την καταδίκη του εν γένει δανεισμού αντί μιας κατεύθυνσης ρεαλιστικής αντιμετώπισης των πιστωτικών κινδύνων.
- ❖ Στην περιορισμένη επιτυχία τόνωσης της κατανάλωσης και στην εχθρική αντιμετώπιση τους από τις Κεντρικές κυβερνήσεις εξαιτίας του περιορισμού του γραφειοκρατικού ελέγχου ως σημαντικό μέσο εξουσίας.

Οι επικριτές των εναλλακτικών συστημάτων κρίνουν ότι τα εν λόγω συστήματα βασίζονται και ενισχύονται από τα προβλήματα των επίσημων νομισματικών συστημάτων και είναι πιθανότατα θανασίμως ευάλωτα σε -έστω και

προσωρινή - ανάκαμψή τους. Τέλος, κατά αυτούς το σύστημα των εναλλακτικών νομισμάτων δεν απαντά για την ώρα στο βασικό πρόβλημα της οικονομίας μας: την επαχθή φορολόγηση των συναλλαγών, η οποία κατά τη θεωρία του Ronald Coase, αντιστρατεύεται ευθέως την κοινωνική ευημερία. Ο Coase τιμήθηκε για το συμπέρασμα : «όσο μικρότερο το «κόστος συναλλαγής» τόσο καλύτερη είναι η κατανομή των πόρων και βέλτιστη «απόδοση» τους, άρα αυξάνεται και η συνολική ευημερία της οικονομίας».

B. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ «ΔΙΚΤΥΟΥ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ»

Σε συνέχεια της ανωτέρω καταγραφής και αποτύπωσης της τοπολογίας των κοινωνικών δικτύων, έτσι όπως αυτά αναδεικνύονται από και ενσωματώνονται στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας, στη συνέχεια της εργασίας ακολουθούν συγκεκριμένες αναφορές και πληροφορίες για το Δίκτυο Ανταλλαγών και Αντιπραγματισμού Ηρακλείου από φορείς του οποίου λήφθηκαν συνεντεύξεις ενώ παρακολούθηθηκε και η δράση τους στα πλαίσια της ετήσιας διοργάνωσης οικοκαλλιέργητων και οικοχειροτεχνών «εν οίκω» στο Ηράκλειο Κρήτης⁵³.

ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ & ΣΤΟΧΟΙ.

Το Δίκτυο είναι μια καινούργια ιδέα και πρωτοβουλία η οποία μετράει μόλις ενάμιση χρόνο ζωής. Καθένας μπορεί να ανταλλάξει κάτι που έχει, που κάνει ή μπορεί να κάνει: τρόφιμα, υπηρεσίες που επαγγέλλεται ή και μπορεί να προσφέρει. Στόχος των μελών του είναι η δημιουργία συλλογικοτήτων οι οποίες μέσω αμεσοδημοκρατικών διαδικασιών θα ανακτήσουν ολοένα και περισσότερα κομμάτια της αγοράς με στόχο την αυτονομία, την αλληλεγγύη και την επικοινωνία.

Ο τρόπος επικοινωνίας γίνεται μέσω διαδικτύου, όπως και σε όλα τα Δίκτυα, καθώς και με τη φυσική παρουσία στις συνελεύσεις και στα παζάρια. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται από τα μέλη και τους υπεύθυνους στη γενική συνέλευση μέσω της οποίας οικοδομούνται σχέσεις εμπιστοσύνης, ξεπηδούν παράλληλες πρωτοβουλίες για τα θέματα του κοινωνικού γίγνεσθαι και δημιουργείται ένα δίκτυο σχέσεων στο οποίο οι συναλλαγές έχουν κοινωνικό και όχι οικονομικό προσανατολισμό.

⁵³ Η συγκεκριμένη εκδήλωση η οποία λαμβάνει χώρα τα τελευταία 5 χρόνια στο κέντρο του Ηρακλείου πραγματοποιήθηκε το τριήμερο 12, 13 και 14 Ιουλίου. Κατά τη διάρκεια του πραγματοποιήθηκαν ομιλίες και συζητήσεις των εκπροσώπων των δικτύων από τις οποίες αντλήθηκαν τα ανωτέρω στοιχεία καθώς και κατ' ιδίαν συζητήσεις στις οποίες τέθηκαν ερωτήματα και προβληματισμοί. <http://en-oiko.blogspot.gr/>

Το Δίκτυο αναγνωρίζει την αναγκαιότητα τα μέλη να συμπράττουν όχι απλώς με την επαγγελματική τους ιδιότητα αλλά και με ότι άλλο απαιτείται ώστε να καλυφθούν στο μέτρο του δυνατού όλες οι ανάγκες των μελών. Προσδοκία είναι η ζήτηση να καθορίσει την προσφορά, καλύπτοντας ολοένα και περισσότερες ανάγκες. Η αποτίμηση του προϊόντος / υπηρεσίας γίνεται από αυτόν που την προσφέρει, υπάρχει κοινή βούληση να είναι «προς τα κάτω» και πιο δίκαιη ως προς τα υποτιμημένα αγροτικά προϊόντα.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που αντλήθηκαν από τον υπεύθυνο του Δικτύου, τα εγγεγραμμένα μέλη αυτού αρχικά ξεπερνούσαν τα διακόσια (200) στη συνέχεια όμως ο ενθουσιασμός περιορίστηκε και τα μέλη σήμερα ανέρχονται στα ενενήντα (90) με ενεργά γύρω στα 15 με 20 άτομα. Εκφράστηκαν προβληματισμοί για τη χαμηλή συμμετοχή των εγγεγραμμένων μελών στις συνελεύσεις και τα παζάρια, ενώ θίχτηκαν οι βασικότερες δυσκολίες οι οποίες συνίσταται κυρίως στην επιφυλακτικότητα των ατόμων απέναντι στη μη αποτίμηση των αγαθών και των υπηρεσιών σε χρήμα. Επιπλέον το Δίκτυο του Ηρακλείου στερείται παραγωγικής βάσης, σε αντίθεση με αυτό της Ιεράπετρας, και οι περισσότερες συναλλαγές (γύρω στο 75%) είναι υπηρεσίες με προεξέχουσες αυτές της παράδοσης κατ' οίκον μαθημάτων.

Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης αναδείχθηκαν ζητήματα με πολιτική χροιά, ενώ τονίστηκε ότι η πλειοψηφία των ατόμων ωθήθηκε από γνωστούς για συμμετοχή στο Δίκτυο και οι λόγοι ήταν κυρίως ιδεολογικοί. Στις πρώτες συναντήσεις υπήρχε μεγάλη συμμετοχή των εγγεγραμμένων μελών με ανταλλαγή απόψεων και ιδεών κυρίως και λόγω της πολιτικής επικαιρότητας.

Η συμμετοχή των παραγωγών είναι περιορισμένη (3 με 4 μόνο άτομα) καθότι παρατηρείται μια δυσπιστία αυτών να συμμετάσχουν χωρίς χρηματικό ανταποδοτικό όφελος και ταυτόχρονα πρέπει να εντοπίσουν στο Δίκτυο παραγωγούς με προϊόντα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον ανταλλαγής για αυτούς.

Σύμφωνα με δηλώσεις των υπευθύνων **στόχος του Δικτύου** είναι να επεκταθεί αυτό στο χώρο της οικοτεχνίας, της ενοικίασης σπιτιών και της επισκευής αυτοκινήτων και γενικότερα να καλύψει όσο το δυνατό περισσότερες ανάγκες. Σημαντικό βήμα θεωρείται η παραχώρηση στο Δίκτυο ενός χωραφιού για καλλιέργεια, τα προϊόντα του οποίου διοχετεύονται σε αυτό ενώ μια αμοιβή επιφυλάσσεται για την ιδιοκτήτρια που το παραχώρησε προς εκμετάλλευση.

Έγινε λόγος για δυσκολίες στις οργανωτικές δράσεις και διάφορες καθυστερήσεις μία εκ των οποίων ήταν το στήσιμο του ηλεκτρονικού site⁵⁴ για το οποίο απαιτήθηκαν περίπου 6 μήνες, γεγονός που καθυστέρησε τη λειτουργία του Δικτύου. Η ανυπαρξία ενός συγκεκριμένου και σταθερού χώρου συναντήσεων φάνηκε να κάνει δυσχερή τη συμμετοχή των ατόμων δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες πρέπει να διαθέτουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο και να ενημερώνονται μέσω της σχετικής ιστοσελίδας.

Ολοκληρώνοντας την αξιολόγηση του Δικτύου Ανταλλαγής Ηρακλείου, να επισημάνουμε ότι ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε κατά τη διάρκεια της συνομιλίας στη φυσική παρουσία των μελών και στην ενεργή συμμετοχή τους. Μετά τη συμπλήρωση της φόρμας συμμετοχής απαιτείται η φυσική παρουσία του ατόμου σε μια συνέλευση ή ένα παζάρι στο οποίο και λαμβάνει τον κωδικό πρόσβασης στη σελίδα. Η πράξη αυτή προστατεύει το Δίκτυο από κακόβουλες πράξεις και συμβάλει στη δημιουργία αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών του Δικτύου, που είναι και ο βασικότερος στόχος.

Γ. «ΚΑΕΡΕΤΙ ΤΟΠΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ ΛΑΣΙΘΙΟΥ»

Το Καερέτι είναι ένα δίκτυο αμοιβαίας αλληλοβοήθειας με σκοπό την υποστήριξη των κοινωνικά και οικονομικά ευαίσθητων ομάδων αποδίδοντας κοινωνική αλληλεγγύη στα μέλη της. Τα μέλη του δέχονται βοήθεια για να την προσφέρουν μετά σε κάποιον άλλον μέσω ενός οργανωμένου συστήματος αλλά πάντοτε στη βάση των όσων συνέβαιναν σε παλαιότερες τοπικές κοινωνίες. Έτσι κάποιος μπορεί να βοηθηθεί από κάποιον που δεν τον γνωρίζει και είναι μέλος του δικτύου. Επαγγελματίας ή όχι αυτό που μετράει είναι η ποιότητα της προσφοράς, η υπευθυνότητα και η συνέπεια. Επειδή δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα και βασίζεται στην ανάγκη και στη θέληση μπορεί να δημιουργήσει μεγάλο εύρος προσφοράς από υπηρεσίες και αγαθά. Η λειτουργία του δικτύου είναι ηλεκτρονική (με υπολογιστή) αλλά και για αυτούς που δεν έχουν πρόσβαση υπάρχουν τα κέντρα εξυπηρέτησης ώστε να μπορούν να συμμετέχουν.

⁵⁴ Το Δίκτυο διαθέτει και λογαριασμό στο facebook <https://www.facebook.com/DiktyoAntallagisIrakleiou> κάτι για το οποίο εκφράστηκαν αμφιβολίες όμως θεωρήθηκε απαραίτητο ως διαδικασία προκειμένου να αποκτήσει περισσότερη αναγνωρισιμότητα.

ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ & ΣΤΟΧΟΙ

Σύμφωνα με τον υπεύθυνο του Δικτύου, το Καερέτι αποτελείται από 800 περίπου ενεργά μέλη, μεγάλος αριθμός των οποίων είναι παραγωγοί. Σε αντίθεση με το Δίκτυο του Ηρακλείου το οποίο βασίζεται κυρίως στην ανταλλαγή υπηρεσιών, το Δίκτυο Λασιθίου διαθέτει σημαντική παραγωγική βάση και ένα μεγάλο όγκο συναλλαγών σε αγροτικά προϊόντα. Έχουν ληφθεί αρκετές πρωτοβουλίες για ανταλλαγές με την υπόλοιπη Ελλάδα όχι όμως και σε επίπεδο Κρήτης. Οι προσπάθειες για αυτοργάνωση στην περιοχή της Σητείας δεν ευοδώθηκαν. Επίσης η συμμετοχή καταστημάτων παρ' όλες τις προσεγγίσεις είναι σχεδόν ανύπαρκτη με τους καταστηματάρχες να είναι ιδιαίτερα διστακτικοί.

Μεταξύ των σημαντικότερων επιτευγμάτων του Δικτύου αναφέρθηκε η δημιουργία, συγκεκριμένα η ενοκίαση, ενός πολυχώρου ο οποίος λειτουργεί ως σταθερό σημείο συναντήσεων και ανταλλαγών. Ο χώρος διαθέτει παντοπωλείο και καφενείο όπου τα μέλη μπορούν όχι μόνο να πραγματοποιούν τις συναλλαγές τους αλλά και να συνομιλούν. Σύμφωνα με τον υπεύθυνο του Δικτύου, η συγκεκριμένη ζύμωση βοηθάει στην ανάπτυξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης, βασικό χαρακτηριστικό λειτουργίας όλων των κοινωνικών και αλληλέγγυων χώρων, πριμοδοτεί όμως και τις συναλλαγές σε προϊόντα και υπηρεσίες αφού τα μέλη και όχι μόνο, γνωρίζουν την ύπαρξη ενός σταθερού σημείου αναφοράς. Η εν λόγω σταθερότητα δίνει την αίσθηση της σιγουριάς, βασικό στοιχείο για την προσέγγιση στο χώρο κυρίως επαγγελματιών.

Σε σχέση με τη λειτουργία του παραπάνω χώρου, τονίστηκε η ανάγκη για περισσότερο επαγγελματισμό (λειτουργία σε σταθερές καθημερινές ώρες, πχ άνοιγμα καφενείου στις 9.00πμ) και σταδιακό περιορισμό της λειτουργίας του σε εθελοντική βάση. Ως προμετωπίδα του Δικτύου λειτουργεί ένας πολιτιστικός σύλλογος αλληλεγγύης και κοινωνικής οικονομίας ο «ΙΣΤΟΣ» ο οποίος και έχει την έδρα του στο συγκεκριμένο χώρο. Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία λήφθηκε από μέλη του Δικτύου ΚΑΕΡΕΤΙ με όραμα το συλλογικό όφελος και την αλληλεγγύη, την ανάδειξη των τοπικών αγαθών και την προώθηση της συλλογικής εργασίας και κοινωνικής οικονομίας. Ο «ΙΣΤΟΣ» διοργανώνει συναυλίες, μηνιαίες γενικές συνελεύσεις, ποδηλατάδες, χαριστικά παζάρια, οικογιορτές.

Η λειτουργία του χώρου έχει δραστηριοποιήσει αρκετό κόσμο με αποτέλεσμα οι καθημερινές συναλλαγές να ξεπερνούν τις είκοσι (20). Η συντονιστική Επιτροπή του Δικτύου πραγματοποιεί συστηματικές συνελεύσεις ενώ και με ανακοινώσεις μέσω του Site προσπαθεί να ενεργοποιήσει τον κόσμο που ενδιαφέρεται να καταθέσει προτάσεις για τον τρόπο λειτουργίας του.

Ένας από τους στόχους του Δικτύου είναι η προώθηση των ντόπων προϊόντων και η δημιουργία ενός κλίματος φιλικών ανταλλαγών και αμοιβαίας πίστωσης. Τα περισσότερα προβλήματα που ανακύπτουν είναι προβλήματα που αντιμετωπίζει οποιαδήποτε εθελοντική, μη κερδοσκοπική, μη κυβερνητική οργάνωση που βασίζεται στην κοινότητα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα τοπικά συστήματα εμπορικών συναλλαγών ξεκίνησαν από δημοκρατικά οργανωμένες, μη κερδοσκοπικές κοινοτικές υπηρεσίες οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες πληροφοριών στην κοινότητα και καταγράφουν τις συναλλαγές των μελών τους σε αγαθά και υπηρεσίες, χρησιμοποιώντας ως μέσο ανταλλαγής μονάδες του εναλλακτικού συστήματος. Η χρήση άτοκων τοπικών μονάδων πίστωσης δίνει τη δυνατότητα στο να μην πραγματοποιούνται άμεσες ανταλλαγές νομισμάτων. Αντίθετα τα άτομα εντός της κοινωνικής ομάδας μπορούν να κερδίσουν μονάδες πίστωσης παρέχοντας μία υπηρεσία και να τις ξοδέψουν αργότερα πιστώνοντας ένα άλλο άτομο της ομάδας.

Τα δίκτυα ανταλλαγών θεωρούνται συστήματα αμοιβαίας πίστωσης. Τα βασικά τους γνωρίσματα συνίσταται στην κοστολόγηση των υπηρεσιών από την κοινότητα για την κοινότητα, στη συγκατάθεση (δεν υπάρχει καταναγκασμός στις συναλλαγές), στη γνωστοποίηση των ενεργειών σε όλα τα μέλη, στην ανυπαρξία επιτοκίου. Τα τοπικά συστήματα εμπορικών συναλλαγών αποτελούν ένα πλήρες νομισματικό ή συναλλακτικό σύστημα, ενθαρρύνοντας κάθε μέλος να αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις του προς το κράτος για την καταβολή των φόρων, συμπεριλαμβανομένου του φόρου εισοδήματος και του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ). Σε ορισμένες χώρες, οι κρατικές φορολογικές αρχές έχουν εξετάσει το LETS μαζί με άλλες μορφές του λιανικού εμπορίου και έχουν εκδώσει αποφάσεις σχετικά με τη χρήση του. Γενικά οι προσωπικές ανταλλαγές, οι κοινωνικές εκδηλώσεις, τα χόμπι κλπ, μπορεί να μην υπάγονται στην φορολογία.

Η ανάπτυξη των τοπικών δικτύων ανταλλαγών μπορεί να βοηθήσει στην αναζωογόνηση και στην οικοδόμηση των τοπικών κοινοτήτων, επιτρέποντας μια ευρύτερη ανάπτυξη - των ιδιωτών της κοινότητας, των μικρών επιχειρήσεων, των τοπικών υπηρεσιών και εθελοντικών ομάδων - για να εξοικονομήσουν χρήματα και πόρους, σε συνεργασία με τους άλλους και να επεκτείνουν την αγοραστική τους δύναμη. Άλλα οφέλη μπορεί να περιλαμβάνουν την κοινωνική επαφή, την υγειονομική περιθάλψη, τα δίδακτρα και την κατάρτιση, την στήριξη των τοπικών επιχειρήσεων και νέων επιχειρήσεων. Ένας στόχος αυτής της προσέγγισης είναι να τονωθούν οι οικονομίες των οικονομικά υποβαθμισμένων πόλεων που ενώ διαθέτουν προϊόντα και υπηρεσίες, δε διαθέτουν πολλά χρήματα.

Τοπικά εμπορικά συστήματα ανταλλαγής υπάρχουν πλέον σε πολλές χώρες. Ωστόσο οι προσπάθειες για το συντονισμό των LETS σε παγκόσμιο επίπεδο, έστω και μόνο για να γίνει ένας σωστός κατάλογος των ενώσεων, δεν έχουν ακόμα πετύχει. Ταυτόχρονα Χιλιάδες εναλλακτικά νομίσματα κυκλοφορούν σε όλο τον κόσμο συμπληρωματικά και παράλληλα με τα εθνικά ή υπερεθνικά νομίσματα, δημιουργώντας μια νομισματική ποικιλότητα (*diversite monetaire*).

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω σε χώρες όπως η Αυστρία, η Ιαπωνία, η Γερμανία, η Ισπανία, η Κίνα, ο Καναδάς αναπτύσσονται ισχυρά συστήματα ανταλλακτικής οικονομίας. Οι δυνατότητες που παρέχει η ηλεκτρονική τεχνολογία αξιοποιούνται για την πραγματοποίηση των συναλλαγών. Για παράδειγμα στα πιο προχωρημένα ανταλλακτικά δίκτυα στη Μεγάλη Βρετανία, όπου υπάρχουν περισσότερα από 300 LETS, τα μέλη καταγράφουν απευθείας τις συναλλαγές τους στο Διαδίκτυο με τη χρήση κωδικών. Τα «έξοδα διαχείρισης» και το λειτουργικό κόστος του συστήματος, όπως οι τηλεφωνικοί λογαριασμοί, καλύπτονται από τις ετήσιες εισφορές των μελών ή και από ποσοστιαίες χρεώσεις επί της αξίας των συναλλαγών.

Ωστόσο είναι σαφές ότι οι ανταλλακτικές μορφές συναλλαγών δεν μπορούν να αντικαταστήσουν την εγχρήματη οικονομία λόγω των περιορισμών του (τοπική κλίμακα, δίκτυα συγκεκριμένων μελών, διαθεσιμότητα ορισμένης γκάμας αγαθών, όχι όλων κλπ) όμως παρουσιάζουν πολλά πλεονεκτήματα:

1. Προάγουν την αλληλεγγύη και την επικοινωνία μεταξύ των συναλλασσομένων. Οι ίδιοι άνθρωποι αγοράζουν από τους ίδιους, γίνονται γνωστοί, σπάει το απρόσωπο της αγοράς, ευνοείται η έντιμη (ισοδίκαιη) συναλλαγή.
2. Βοηθούν στην αντιμετώπιση της έσχατης φτώχειας. Μακροχρόνια άνεργοι μπορούν να ικανοποιήσουν με αξιοπρέπεια βασικές ανάγκες τους ανταλλάσσοντας πράγματα που δεν χρειάζονται και διαθέσιμο χρόνο εργασίας.
3. Ενισχύουν τις δυνατότητες διάθεσης των τοπικών προϊόντων, ιδίως του πρωτογενούς τομέα, χωρίς εξάρτηση από τα κυκλώματα της μεταφοράς και διάθεσης σε μακρινές αγορές, χωρίς «μεσάζοντες».
4. Μειώνουν το περιβαλλοντικό αποτύπωμα από την μεταφορά και την υπερβολική και τυποποιημένη συσκευασία.
5. Μειώνουν το κόστος των συναλλαγών (όταν πρόκειται για μεγαλύτερου μεγέθους οργανωμένα με επιχειρηματική δομή σχήματα) ενισχύοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα και μειώνοντας το πεδίο επιβολής των καρτέλ.

Η Ανταλλακτική οικονομία δίνει την ευκαιρία να καλυφθούν πραγματικές ανάγκες και συνεισφέρει ουσιαστικά στην απορρόφηση τοπικών αγαθών, ενισχύοντας έτσι

την τοπική παραγωγική δυναμικότητα και την επιβίωση τοπικών προϊόντων, μεθόδων παραγωγής και δικτύων διάθεσης.

A. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Κάρλος Τάιμπο, «Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – Καπιταλισμός, κρίση και βαρβαρότητα» , Οι εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα, 2012.
- Τάκης Νικολόπουλος, Δημήτρης Καπογιάννης, «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ – Το μετέωρο βήμα μιας δυνατότητας» , Οι εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα, 2012.
- Ορέστης Βαρκαρόλης, «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΕΞΟΥΣΙΑ – Εγχειρήματα & προβληματισμοί του ριζοσπαστικού κινήματος στον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις Καφενείου «Το παγκάκι», Αθήνα, 2012.
- Ανδρέας Ρουμελιώτης «ΜΠΟΡΩ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΕΥΡΩ» , Εκδόσεις Ιανός, Αθήνα 2012.
- Χρυσάκης Μ. Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ., «Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2002.
- Νικολάου Κ. «Η κρίση και η κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία», Διαλεκτικά, 2011. (www.dialektika.gr)
- Νικολάου Κ. «Επιστήμη και Κρίση: Προσεγγίζοντας την κοινωνικά δίκαιη έξοδο» Διαλεκτικά, 2011 (www.dialektika.gr)

B. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

- ECONOMY and SOCIETY, Fundamentals of a theory of moneyQ untagling Fine, Lapavitsas and Zelizer, 10.12.2010. (<http://www.tandfonline.com/loi/reso20>)
- SHORT STORIES OF DEPEDENCY 2.0 – ETHICS IN ECONOMICS RESEARCH THREE YEARS LATER, Conferences 2012, World Economics Association, March 2012.
- WILEY BLACKWELL, Money and the real World, The Economic Journal, vol. 82, Mar. 1972 (<http://www.jstor.org/stable/2230209>)
- VIVIANA ZELIZER, Fine tuning the Zelizer view, Economy and Society vol. 29, August 2000.

- PERRY MEHLING, Modern Money: Fiat or Credit, Journal of Post Keynesian Economics, vol.22, Spring 2000.
- KARL Menger, On the origin of Money, The Economic Journal, translated by Caroline A. Foley.
- IRENE SOTIROPOULOU, EXCHANGE NETWORKS & PARALLEL CURRENCIES: THEORETICAL ISSUES or RESEARCH IN WONDERLAND, 1st International Conference in Political Economy, Rethimno 10-12 Sept. 2010.
- IRENE SOTIROPOULOU, Economic Activity without official currency in Greece: The Hypothesis, Working paper to be presented at the 2nd International Conference in Political Economy, Istanbul 2011.

Γ. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Πανελλαδικό Δίκτυο Ανταλλαγής Αγαθών και Υπηρεσιών Χωρίς Χρήματα του Πελίτι, www.peliti.gr/pages/panelladiko_diktio.htm
- Δίκτυο Φασούλι (Αττική), www.fasouli.wordpress.com
- Τράπεζα χρόνου πλατείας Συντάγματος, www.time-exchange.gr
- Τράπεζας Χρόνου & Αλληλεγγύης Μοσχάτου, www.mesopotamia.gr/trapeza_xronou.htm
- Σύστημα Μονάδων Κοινωνικών Ανταλλαγών Λυκόβρυσης-Πεύκης, pelykoia.wordpress.com
- LETS NET (Ηράκλειο), www.lets.net.gr
- Δίκτυο Ανταλλαγών Χανίων, www.diktyoantallagonxanion.gr
- Ομάδα Τσουκνίδα (Ρέθυμνο), <http://tsouknidarethymno.gr>
- Καερέτι – Εναλλακτική οικονομία Ιεράπετρας, www.kaereti.gr
- Συριανό Δίκτυο ανταλλαγής υπηρεσιών και προϊόντων, sanosyros.wordpress.com
- Τράπεζα Ελεύθερου Χρόνου – Δίκτυο Ανταλλαγής Υπηρεσιών δήμου Λαμιέων, www.lamia-city.gr/netexchange.php
- Ανταλλακτικό Δίκτυο Βέροιας, antalaktikoveria.blogspot.com
- Δίκτυο Ανταλλαγών του Ν. Πιερίας, noe.motherearth.gr/index.php?location=el&screen=welcome
- Οβολός (Πάτρα), www.ovolos.gr

- Μπουτσούνι ανταλλακτικό δίκτυο Κέρκυρας, boutsouni.blogspot.com
- Εναλλακτική Μονάδα Ροδόπης (EMPO), www.emro.gr
- Δίκτυο Ανταλλαγών και Αλληλεγγύης της Μαγνησίας (TEM), www.tem-magnisia.gr
- TEM - Φθιώτιδας, www.tem-fthiotidas.gr
- Δίκτυο Ανταλλαγής Εργασίας και Προϊόντων (ΔΑΕΠ) Κέρκυρας, <http://diktyodaep.wordpress.com>
- Σανό Σύρος, <http://sanosyros.wordpress.com>
- Λόγω τιμής, www.logo-timis.gr
- “Ανταλλακτική Οικονομία”, www.antallaktiki.gr
- Χρονοτράπεζα του ελληνικού δικτύου γυναικών Ευρώπης, <http://www.enow.gr/196/1633.aspx>
- Xarisetto.gr “χωρίς ευρώ”, <http://www.xarisetto.gr/viewforum.php?f=304>
- Συνεταιριστική Παράκαμψη Μεσαζόντων, ΣΠΑΜΕ, <http://synpames.gr>, <http://spame.tumblr.com>
- Δίκτυο Αγροτών – Καταναλωτών Αγροναύτες, <http://agronaftes.blogspot.com>
- Δώσε Πάρε, <http://dwsepare.ning.com>
- Ομοτράπεζοι, <http://omotrapezoi.blogspot.com>
- Κίνημα αλληλέγγυας συναλλαγής παραγωγού καταναλωτή, «ΥΝΙ ΠΙΡΟΥΝΙ» (Χανιά), www.inipirouni.gr
- Σκόρος, www.skoros.espiv.net
- Μην το πετάς, χάρισε το, www.xarisetto.gr
- Χαρίζω, www.xarizo.blogspot.com
- Δίκτυο Freecycle, freecycle.wikispaces.com/freecycle_gr
- Ηλιόχωρος, www.iliohoros.gr/pazari/
- Ο Σπόρος, www.sporos.org
- Ομάδα Εναλλακτικού και Αλληλέγγυου Εμπορίου “Nosotros”, enallaktiko-emporio.blogspot.com
- Εμείς και ο Κόσμος, www.nuestromundo.gr
- Terra Verde Χανιά, <http://terraverdexania.blogspot.com>,
- La Candona, www.lacandona.gr

- Το κουκούτσι, <http://koukoutsu.enallaktika.gr>
- Συνεταιριστικό καφενείο Ακαδημίας Πλάτωνα, www.european-village.org
Nosotros, www.nosotros.gr
- Μικρόπολις, <http://micropolis-socialspace.blogspot.com>
- Τοπικοποίηση, <http://topikopoiisi.blogspot.com>
- Το δέντρο, <http://todendro.blogspot.com>
- Οικοκοινότητα Κύπρου Νέας Γης, <http://kyttaronewearth.webs.com>
- Κοινότητα Ουτοπία, <http://koinotita-utopia.blogspot.com>
- Κίνησης για τη Δημιουργία Οικοκοινότητας, www.oikokoinotita.gr
- Άλλος τρόπος, <http://allostropos.blogspot.com>
- Οικολογικά χωριά, <http://oikokoinotita.blogspot.com>
- Δρόμοι σύνθεσης, <http://dromoisynthesis.wordpress.com>
- Το Πελίτι, www.peliti.gr
- Σπόρι Λίμνου, www.sporilimnou.blogspot.com
- Αιγίλοπας, www.aegilops.gr
- Αρχιπέλαγος (τράπεζα σπόρων), www.archipelago.gr
- Ηλέσιον, www.helession.gr
- socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia
- <http://www.letslinkuk.net/>,
- <http://www.gmlets.u-net.com/>
- <http://koin-oikonomia.blogspot.gr>
- <http://www.anixneuseis.gr>,
- <http://endimo.gr>,
- [The Wörgl Experiment: Austria \(1932-1933\) http://www.lietaer.com/2010/03/the-worgl-experiment/](http://www.lietaer.com/2010/03/the-worgl-experiment/),
- [\(http://www.trueque.org.ar/\)](http://www.trueque.org.ar/)
- [\(http://www.lets-linkup.com/\)](http://www.lets-linkup.com/)
- [The Peterborough Local Economic Trading System \(http://ptbolets.50webs.com/\)](http://ptbolets.50webs.com/)
- Καναδάς
- [LETSlink LONDON \(LLL\) and London-wide LETS - trading in links \(http://www.letslinkuk.net/london/\)](http://www.letslinkuk.net/london/) – Μ. Βρετανία

- [Système d'Echange Local et Jardin d'Echange Universel \(http://www.sel-terre.info/\)](http://www.sel-terre.info/) - Γαλλία
- [Tauschen Regional \(http://www.regiotauschnetz.de/\)](http://www.regiotauschnetz.de/) - Γερμανία
- [Neue Internetpräsenz in Vorbereitung \(http://www.talentiert.at/\)](http://www.talentiert.at/) – Αυστρία

Δ. ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ - ΤΑΙΝΙΕΣ ΜΙΚΡΟΥ ΜΗΚΟΥΣ

1. «**Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΩΝ ΦΤΩΧΩΝ – GRAMEEN BANK**», Director: Mark Aardenburg | Producer: Mark Aardenburg, 1996.
2. «**ΤΟ ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΗΣ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ**», Επιτόπια Έρευνα, Σενάριο, Σκηνοθεσία: Γιώργος Αυγερόπουλος, 2011.
3. «**HOMENATGE A CATALUNYA**» Universita Oberta de Catalunya, Creative Commons Licence, 2010
4. «**Money As Debt: International Bankers Own the World and This Is How**», Paul Grignon, 2010.
5. «**The Ascent of Money: The Financial History of the World** » NIALL FERGUSON - A co-production of Chimerica Media Limited and Thirteen in association with WNET.ORG. 2009
6. «**ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ ΚΟΣΜΟΣ**», Ηλιόσποροι, 2013